

ESZTERGOM ÉS VIDÉKE

TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

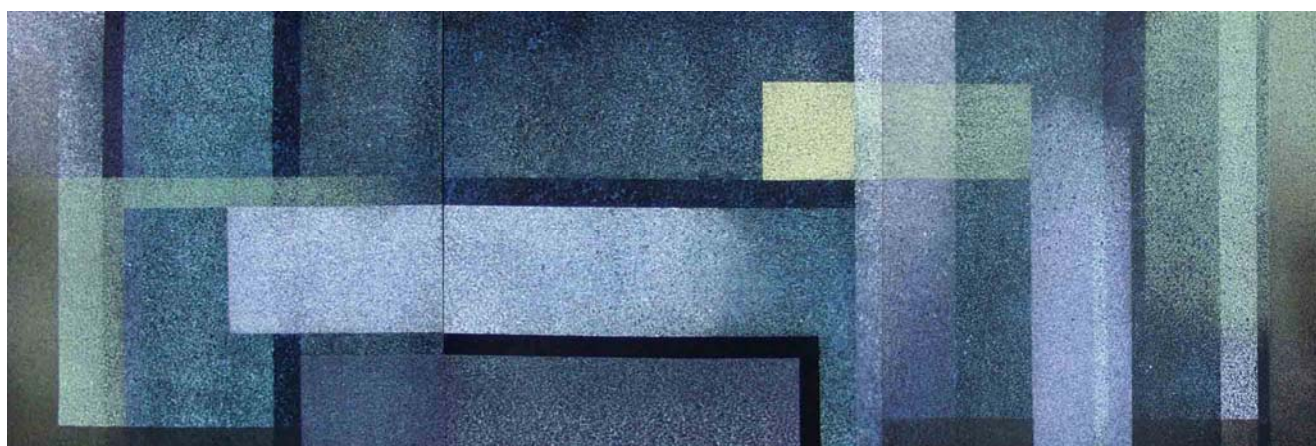
ALAPÍTTATOTT 1879-BEN • ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DR. KÖRÖSY LÁSZLÓ
MEGJELENT 1944-ig LXV Évfolyam • 2007-ig XXII Évfolyam
ÚJ SOROZAT • V. Évfolyam 2. Szám

2017/2

Tartalomjegyzék

Feledy Balázs: <i>Hernádi Paula zománcművészetéről</i>	1
Horváth Gergely: <i>A hitetlen hit</i>	3
<i>Együvé tartoznak</i>	3
<i>A fátok</i>	3
<i>Az ábránd</i>	3
<i>Izzadság és vér</i>	3
<i>A Duna-parti homok</i>	3
Matúš Mészáros: <i>A Duna-parton</i>	4
Wernke Bernát: <i>sugarakba rohanón</i>	12
Szulényi Mária Valéria: <i>Rejtély</i>	13
Horváth Ödön: <i>Ott fenn a táj</i>	14
<i>Délután</i>	14
<i>Anyám sírjánál</i>	14
<i>Boldogságomban</i>	14
<i>Dúdolgató</i>	14
Csiba Zsolt: <i>A kétarcú Föld</i>	15
Wernke Bernát: <i>szemeik kopogása</i>	19
<i>Eger városának szilaj rákiáltásán</i>	19
Mezey László Miklós: <i>Fagy</i>	20
A. Bak Péter: <i>Művészcsaládok VII. Beck Ö. Fülöp érem-, szobrász-, ötvösművész és családja</i>	23
Ambrus Margit: <i>Életem a II. világháború éveiben (7. rész)</i>	32
Bencze Cs. Attila: <i>Lapterv (Adalékok az EVID történetéhez – 6. rész)</i>	39
Virt László: <i>Magyar nevelés</i>	41
Orgoványi Anikó: <i>Szentendrei Mozaik</i>	48
<i>Körhinta</i>	48
Czirok Ferenc: <i>Malacpörkölt a szőlőkertben</i>	49
Kovács Lajos: <i>A dorogi kriminológia történetének döglött aktája</i>	51
Szulényi Mária Valéria: <i>Csiriribi</i>	55
<i>A magány</i>	56
Orgoványi Krisztián: <i>Kaleidoszkóp</i>	56
Szabó Lászlóné: <i>Az aranykort idéző „Égi-földi Jurta-barlang”</i>	57
Orgoványi Krisztián: <i>Gyehenna</i>	59
<i>Eseménynaptár</i>	59
Horváth Gáborné: <i>Konyhakalendárium</i>	60

Hernádi Paula: Geometrikus átjáró I. (tűzzománc)

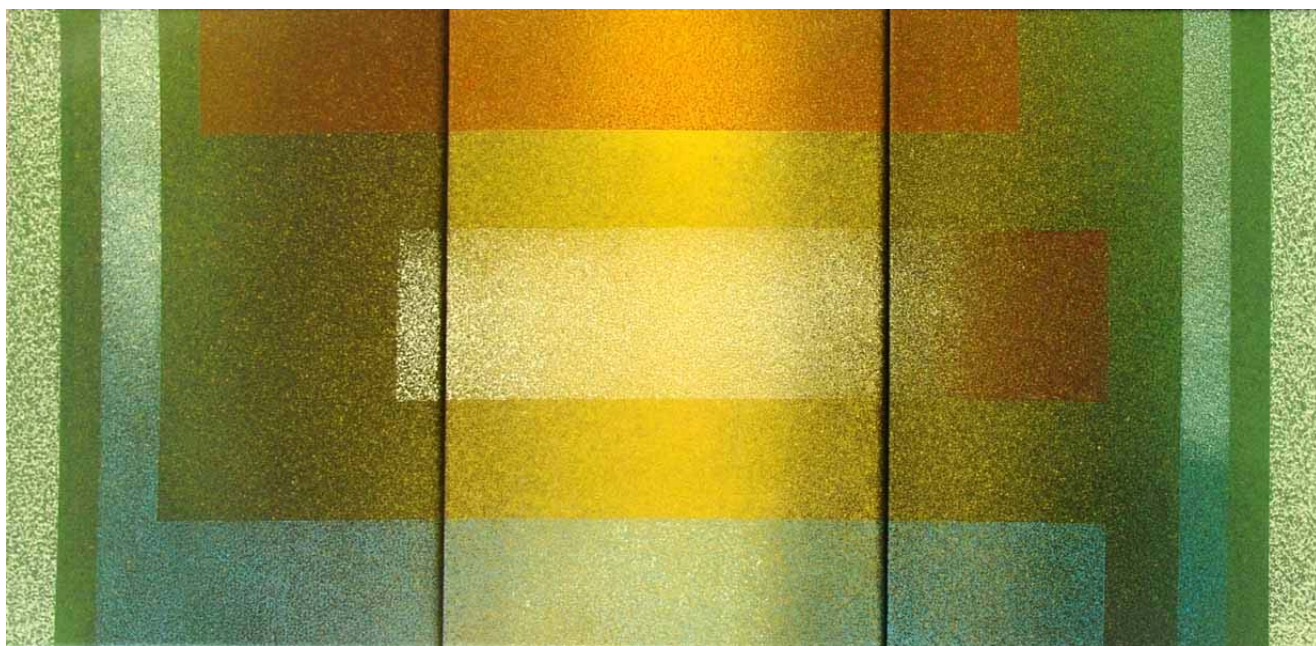
Feledy Balázs

Hernádi Paula zománcművészetéről

A kortárs vizuális művészetek rengeteg ágban, műfajban, anyagban valósítják meg alkotóik törekvéseit, melyek ráadásul – a technika fejlődésével – csak szaporodnak. A filmen, a fotón, a videóművészen túl hagyományos felosztásban ismerünk képzőművészetet és iparművészetet. Az ezeken belüli ágazatok is nagyjából tisztázottak, s az is, hogy melyik ág, műfaj hová tartozik. De ma, ebben a hagyományos struktúrában, sajátos és speciális helyet foglal el a zománcművészet, amely *így*, mint *expressis verbis zománcművészet* végső soron az újabb korok fejleménye, de úgy, mint az *ötvösművészet része* sok évezredes. A zománcot, mint az üveg előállításához hasonló *magas tűzű* technikát már a korai kultúrák alkalmazták, mint díszítő eljárást, s ez sok évszázadon át így volt. A zománcművesség az ötvösség, a fém-művesség egyik ága lett, amely nélkülözhetetlené vált egyházi kegytárgyknál éppúgy, mint az arisztokrácia, majd a gazdag polgárság dísz tárgyainál. Jóval később alakult ki, a közben kifejlesztett sokféle zománctechnika mellett, az a felfogás, amely e technikát *önálló képalakító, műalakító* módszernek tekintette. Az ötvösök továbbra is hol alkalmazták, hol nem, de lassan a zománc *önállósodni* kezdett, Magyarországon is, ahol, mint ipari zománcnak sok alkalmazási területe volt. A múlt század – immár a XX. – hetvenes éveiben indultak a kísérletek, mégpedig azokon a

helyszíneken, ahol ipari zománcozás folyt, így Budafokon, Salgótarjánban, Bonyhádön és Kecskeméten. Végül – különböző személyes és intézményes okok folytán – Kecskemét lett a gazdája a kísérleti zománcnak, ahol 1975 óta folyamatosan, minden évben rendeznek – alkotóművészek részvételével – alkotótelepeket. A zománctechnika pedig immár messze nem csak az ötvösöké vagy az iparé, hanem *önállósult művészeti ág*, mint zománcművészet. Mint technika ma is iparművészeti, hiszen komoly technikai, műhelyhátter szükséges művek létrehozásához. A művek azonban, amelyek létrejönnek, az igazi és *valóságos képzőművészetet* képviselik, akár mint síkművészeti alkotások, akár mint plasztikák.

Hernádi Paula ennek az ősi technikának egyik nagyon felkészült mai alkalmazója, aki a *grafika felől* érkezett a zománcoz. Ez is fontos tényhelyzet: mivel zománcművész képzés nincs Magyarországon (magát a technikát sem könnyű megtanulni, elsajátítani), akihez ez a sajátos technika közel áll, az általában már *más* művészeti területen sikereket aratott, s *érdeklődése* viszi a zománc felé. Hernádi Paula esetében azért fontos hangsúlyoznunk a rajzi, grafikai, sőt számítógépes *grafikai előzményeket*, mert mai kompozíciós elveinek, felfogásának, *képkalkotó módszerének művészi szemlélete* ezen előzményekben gyökerezik. Készített korábban egyedi grafikákat, tollrajzokat, illusztrált könyveket, tervezett játékokat, elsajátított bonyolult grafikai technikákat, mint a litográfiát, szerigráfiát, majd megismerkedett a számítógépes képkalkotással, s a nyolcvanas évektől fordul *érdeklődése* a zománc felé, ahol hamar jeles sikereket aratott. Az ő zománcművészeti munkássága is összefonódik Kecskeméttel. Zománcaival *eltér*

Hernádi Paula: Geometrikus átjáró II. (tűzzománc)

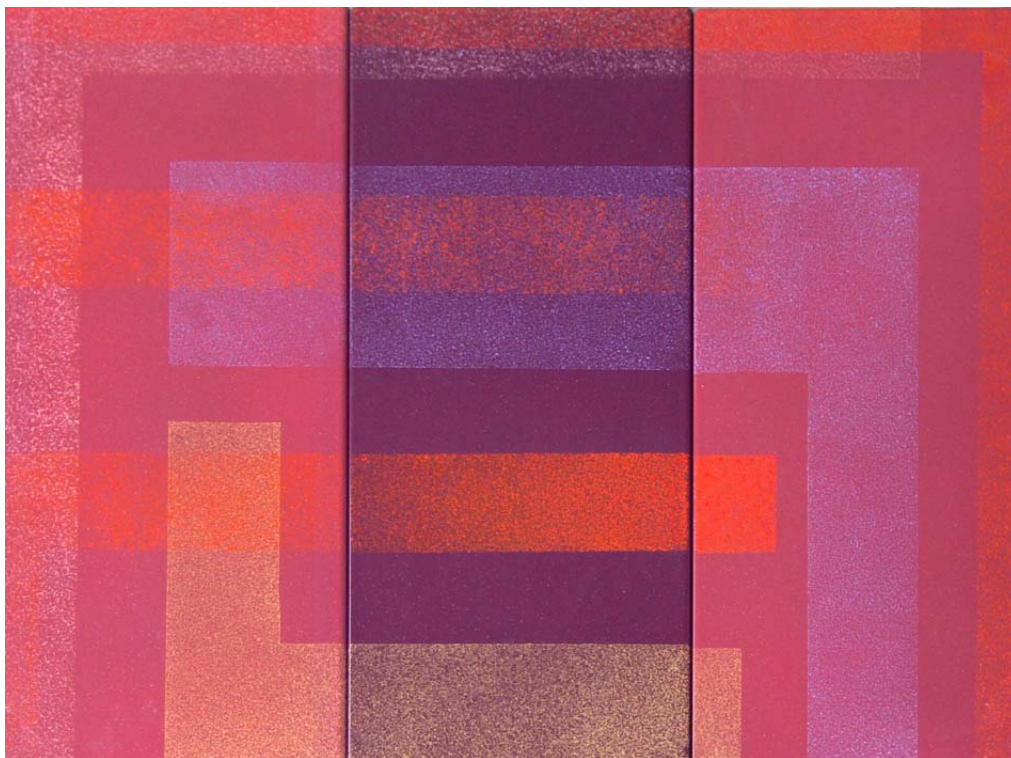
a jellemző művészi megvalósítások formáitól. Maradva a festőzománc technikánál, nem az organikus, ornamentális utat választja, s gyökereit nem a folklórban keresi, hanem szinte racionális komponáló készségével *korszerű szemléletű* és nézőpontú zománcműveket készít. Tematikája építhet a múltra, de képi eszköztára nagyon is jelen idejű. Műtárgyai igazi, valóságos *kortársaink*. Rögtön érzékeljük, hogy formavilága elvont-hoz közeli vagy legalábbis nem konkrét, de *mégis* látványalapú, s nagyon is érezzük művei világának atmoszféráját. Azt, hogy itt a földi és égi szférák megközelítéséről, becserkészéséről egyaránt szó van, s hogy mindezt óvatos, attraktív, grafikai finomságú zománcfelülettel éri el, melyet egy lírai konstruktív, geometriai összefüggésrendszerbe ágyaz.

Egyszer így nyilatkozott: „Minél nagyobb a felület, annál inkább érzem, mekkora ereje van az *egyszerű formának*, s hogy jó hagyni a zománcot, hogy éljen. Viszont számomra fontos a *felületkezelés érzékenysége* is, mivel úgy érzem, hogy a zománcot nem csupán a fényes és színes kategóriába lehet sorolni, keresem azt a megoldást, ami egyszerre *nemessé és elegánssá* teszi a zománcot, ezáltal még inkább alkalmassá téve modern terek díszítésére.” (kiemelések tőlem – F. B.). Nos, mindez meg is valósul. Feltűnő, hogy kortársai és pályatársai forma- és színtobzódása-ihoz képest, az ő munkáin milyen hangsúlya van az egyszerű formának, a felület érzékenységének, a nemes eleganciának. Felületei elérésében fontos szerephez jut fűjási metódusa, sablonok al-

kalmazása, s hordozójának (eddig erről még nem is esett szó!) profán volta, nevezetesen, hogy ő nem vörösréz felületre, különösen nem ezüstre (ez amúgy is szinte elvi lehetőség) dolgozik, hanem ipari *acéllemezekre*, olyanokra, amelyek nagyipari alkalmazásban pl. később tűzhellyé „válnak”. Mindennek szerepe van vizuális világa megvalósulásában. Művein ott a természet, de az épített örökséggel *együtt*, ott a táj és a város együttese, s eljuthatunk a bolygók világáig. Hernádi Paula a képzeletnek jeles szerepet ad, miközben folyamatosan technikai problémákat old meg, s ezzel együtt művészi *térképzése* egészen különleges. Bravúrossá válik, ahogy a két dimenzióban érzékelteti a három kiterjedést. S itt csatolok vissza a grafikához, vagyis hogy az alkotó a grafika területének is jeles alkotója, mert szinte érezni lehet a zománc szuggesztív anyagszerűségén keresztül is a grafikai, grafikus gondolkodást, amely tehát műteremtésében fontos szempontnak tűnik. S mindezzel *rendszereket* teremt, amelyekben – mint már jeleztem – finom, lírai konstruktivitással, ugyanakkor diszkrét érzelm-gazdagsággal állnak előttünk művei.

Zománcait tehát acéllemezekre készíti, s színezése, oxidalkalmazása visszafogott. A színekben öncélú zománcművek szerencsére az ő munkáitól *távol állnak*, szubtilis szürkével válnak igazán személyessé.

Hernádi Paula új dimenziókat adott és ad a magyarországi zománcművészetnek. Virtuális és materiális(nak tűnő) kapuin befogadói képzeletünk is szabadon közlekedhet.

Hernádi Paula: Geometrikus átjáró III. (tűzzománc)

A hitetlen hit

Mint Krisztus a kereszttét,
úgy ér el téged is a fájdalom:
jóssággá magasztosult szenvedésed
tövisszorosít készíti arcodon.

Az idő lágy csókot ad,
s elsuhan tőled.
Betemet a hó, izzít a nyár,
de te a megváltást kéred.

A könnyecsepp viaszarcodon
vértelen csíkot hasít,
könnyen olvadó gyenge léted
köteléke szabadságért visít.

Rettegve várod a felkelő
arany sugarak éhét,
hogy kereszteden lógva, meggyalázva
hagyd el nemléted végét.

Együvé tartoznak

Zeneszó, dal.
Rím, vers.
Víz, kopoltyú hal.
Anyá, gyermek.
Lábfej, kéz és kar.
Rím, vers.
Zeneszó, dal.
Víz, kopoltyú, hal.

Karolja át gyilkos lián-bosszú,
vagy gyökerét ölje szű,
büszkén túri a próbát,
s azért is tartja a koronát.

Jöhet fagy, forró sugár,
baltával fenyegető halál,
vagy bármily gonosz akarat,
– tarthatjátok lakat alatt –

ha szelíden dőlne is el,
mert nem kell az életfátok,
haragotokra béke felel:
nem halt meg – ugyanúgy áll ott!

Az ábránd

Mint hulló falevél,
vagy haló denevér
úgy száll szélnek hátán
minden emberi ábránd –
s halk zörejt ad csak a világnak
ha pusztulása lett az ábrándnak...

Izzadtság és vér

Izzadtság és vér
nyomorgó kószoborra
dermedt vágjai éltetnek
minden embert állattá –
s közben jómagam is
takarmányzabálással
adózok a végzetnek

A Duna-parti homok

Homokszemcsék sokasága szertesztét;
lenn a parton, oly jó ott!
Beletúrok – nézem, hogy omlik szét,
s átadott nekem egy gondolatot.

A víz mosta apró darabok
ujjaim közt szaladnak szét,
sercegő, pergő dalaik
mondanak andalító zenét.

Egymást elhagyván hullnak vissza,
s máshoz pártolnak át.
Tömegük a hús vizet issza,
az éltető, nyugodt Dunát.

Valahol ott vagyok én is közöttük,
saját ujjaim közt pergek ki,
társaimmal együtt szöktem,
s mire földet értem, már nem várt senki.

A Duna-parton

Tompa durranás szakítja meg a levegő csendjét, mire a háromtagú fiúcsapat megáll.

– Azt hiszem, megérkeztünk – jegyzi meg Milan, ahogy felegyenesedik a kerékpár defektes hátsó kerekétől, és tekintetét a poros öreg aszfaltútra szegezi, amelyen sötét foltokat rajzol az utat szegélyező jegenyék árnya. A kerékpártól két kacskaringós nedves nyom vezet a közeli pocsolya felé. Ha nem ment volna azon keresztül, gondolta Milan, bizonyára nem így végződik. De ahogy megpillantotta az egyébként száraz úttesten, mintha valami emlék ötlött volna föl benne, hogy – mint gyerekkorában – neki abba bele kell menni, valamit hagyni kell maga után, még ha csak amolyan riadt köröcskék is lesznek a pocsolya felszínén. S most, a pajkossága miatt kényserpihenőjük lesz.

Milan körülnéz a kerékpárja mellől. Na és – mondja magának és izzadt homlokáról elsimítja hajtincset – hová sietnek annyira? Pirkadattól meg sem álltak, hajtanak, mint az örültek. Még dél sincs, még jócskán odébb van, éppen a nap legvarázslatosabb szakasza ez, se nem reggel, se nem dél. Ráadásul milyen szép hely ez itt. A nap sugarai áttörnek a hatalmas jegenyék legmagasabb ágai közt, és a számos pocsolyában tükröződnek. Bizonyára nemrég zivatar vonult át erre. Néhány letört ág a földön hever, ám ennek ellenére úgy tűnik, hogy évek óta nem járt erre senki. Jobbra a sűrű növényzet és fák törzsei közt helyenként meg-megcsillan valami, csillog, mint a nap a kút hideg vizén, a Duna, a jó öreg titokzatos Duna... Bizony, ilyen gyönyörű helyen kár lenne nem megállni és élvezni a megérdemelt pihenőt.

– Azt hiszem, megérkeztünk – Viktornak úgy tűnik, hogy ez a távolból hangzik, és sok szörnyű látomásának egyike csupán. Éppen ettől tartott, hogy Milan megint elrontja. S már be is következett. Ott áll és vigyorog a hepehupás aszfalton szétterült belsőre, mintha elhanyagolható lenne. Viktornak nagy erőfeszítésébe kerül, hogy ne kezdjen ordibálni. Mert ez nem végződhet így! Ha valaki csak sejtené, mi forr benne, ha valaki csak sejtené, hogy várta ezt a napot! Ha tudná valaki is, mennyi igyekezetébe, fáradozásába került, mennyi előkészületet igényelt! Mennyibe telt neki, hogy ennyi év után felkutassa őket! Nem, senki sem, ezt senki sem tudhatja meg. S mindez azért, hogy Milan ismét elrontsa. Hiszen már oly közel vannak, ismerős neki ez az útkanyar a göcsörtös fűzfával – érdekes, hogy az embernek ilyen hihetetlen dolgok maradnak meg emlékezetében –, azok a sziklák a távolban, és

igen, kicsit tovább bizonyára a vasúti átjáró. Nem lepődne meg, ha hallaná a vonat zakatolását és a mozdony sípolását.

Nem is oly rég volt az, amikor erre jártak. Milan édesanyja – el volt ragadtatva, hogy az ő kisfiával valaki barátkozik – az egyik reggel, még kis gyerekeként elvitte őket kirándulni a Dunához. Így kezdődött. Ugyanolyan egyszerű nap volt, mint ez a mai, villant át Viktor agyán. Szintén ilyen hőség volt, a nap öntudatosan ragyogott a felhőtlen égen, mintha sosem kellene lenyugodnia. Ilyen nap volt akkor is, ugyanilyen békés, ugyanilyen vonzó. Talán a nap volt kissé más, emlékszik, sokkal aranyszínűbbnek látszott, úgy tűnt neki, hogy körülötte minden lángban áll, mint alkonyatkor. Olyan mélyen az emlékezetébe vésődött az a nap, hogy magában hordta éveken át, mint aranykincset, mint régimódi ládát, telve forró sugarakkal. Milan anyja akkor azt mondta nekik:

– Már nincs messze, már nincs... Hamarosan ott leszünk...

Igen, igen, hamarosan ott leszünk, ismétli Viktor. A mosolygó Milanra veti tekintetét, miként pihen az árnyékban. A nyugalom odalett, és megint előnti a méreg. Az órájára néz, a kerékpárt a bokrokba löki és a foga közt mordul rá:

– Javítsd meg!

Mozognia kell, lépkedni, mondjuk ahhoz a hajlott fűzfához, mert különben ordibálni fog.

Rasťo ábrázatán ironikus mosoly vibrál.

– Javítsd meg!

Viktor ezt tán nagy dühében mondta. Muris látvány, mennyire halálos komolyan veszi ezt az egész kirándulást. Mulatságos, mennyire igyekszik, hogy kedvező helyzetben legyen. Most éppen megy valahová. Mindig, ha felszívta a vizet, elment valahová. Milan meg azzal a defekttel... csak vele történhet ilyesmi. Az ember mondhatná, hogy csak Viktor bosszantására csinálja.

Rasťo leül, a fa törzsének támaszkodik és cigarettára gyújt. Minek van ő itt tulajdonképpen? Miféle őskülönös okból ígérte meg, hogy részt vesz ebben? Maradhatott volna otthon, és folytathatná a maga életét. Már az is meglepő, hogy hagyta magát rábeszélni. Viktor hívta telefonon. Mennyi év után! Hívta, vajon emlékszik-e még valami Duna-parti kirándulásra, és nem akarná-e megismételni. Olyan rég volt az, olyan régen kellett lennie, hogy nem is érdemes visszaemlékezni rá, nem még hogy megismételni! Hogy annak semmi jelentősége sincs az életében. Nem volt része életének. Meg hogy valamikor gyerek is volt? Gondtalan gyerek? Kizárt dolog.

Ilyesmire nem emlékszik, mondta Viktornak. Ő azonban csak mondta, olyan elevenen festette

le neki azt a napot, olyan élethűen, meggyőzően, mintha csak tegnap lett volna. Óh, milyen felelőtlenség tőle, életre kelteni a múltat!

Nagyon elfoglalt, nem érdekli, nem akar... Akkor azt mondta neki a telefonba. Azonban valami kezdett a felszínre törni. Régi emlékek részletei... S ezek a szentimentális emlékek gyötrők! Mert hát mire jók tulajdonképpen azok az emlékek? Csupán arra emlékeztetik, mennyire másképpen volt akkor, milyen jó volt, és hogy van most, mennyire másképpen. Mire jók az emlékek, amelyeket ha felidéz, olyan érzése van, mintha nem is az övéi lennének, hogy más életből, sorsból vannak kiragadva. Mire jó, ha idegenséget vált ki belőle? Az a világ túlságosan ideális volt ahhoz, hogy tényleg reális lehetne. Rasťo ilyesmire nem emlékezhet.

De hát most itt van. Ebben a groteszk helyzetben. Hiszen elutasíthatta volna, nyugodtan elutasíthatta volna, de... Ha arra a napra gondol... De hát ő nem nagyon emlékszik... Minden alkalommal melegség önti el testét, mintha a felfűtött tenger hulláma érné. Ezt az érzést már rég nem ismerte.

Milan kotorni kezd a hátizsákjában. A tartalék belsőt keresi. Meg kell csinálni azt a defektet. Láta Viktor reakcióját, látta, milyen tekintetet vetett rá. Hihetetlen, ma Rasťot is először látja a hosszú évek után, de mintha semmit sem változott volna. Tudatosítja, hogy csakis rá várnak. Így volt ez mindig. Mintha ő tehetne róla, hogy a kereke valami éles vasdarabra vagy üvegszilánkra ment. Akkor is, azon a napon hányszor mentek át a pocsolyákon, csupa sár volt a hátuk, mivel nem voltak sárvédők, s ez mindig olyan izgalmas volt amiatt az érzés miatt, hogy nem tudták, mi vár rájuk a zavaros vizű pocsolyákban. S ő most egyszerűen ismételni akarta azt a múltat. Utóvégre ez a kirándulás nem a gyerekkor felidézését jelenti? Arról meg ő nem tehet, amennyiben átment valami élesen, ennek meg kellett történnie. Nem, csóválja meg Milan a fejét alig észrevehetően, nem sajnálja.

A hátizsákja már csaknem üres, a belső meg sehol. Milan meghökken. Hozta-e magával egyáltalán? Viktorra néz, aki kissé odébb van, s annak ellenére, hogy háttal áll neki, látja, milyen hevesen jár föl-le a mellkasa. Nem mondhatja neki, hogy nincs belső. Nem most és nem így. Kotorja a körülötte széthányt holmikat, biztosan itt kell lennie valahol, kotorász köztük a kezével és lám! Itt van a törülközőbe csavarva. Mint valami kényes holmi, ami könnyen széttörhet.

Milan fogja a kerékpárt és fölállítja kerekeivel fölfelé. A hátsó kerék kipurcant belsője a gravitáció következtében deformálódott. Nagy a hőség, Milan megtörli izzadó homlokát. Az ágak szövevényei közt véletlenül megpillantja a Duna csil-

logó felszínét. A keblében valami furcsát érez, olyan ismerős érzést. Azt sem tudná eldönteni, kellemes-e vagy sem. Olyan tudatos féle, de távoli. Magával ragadja a pillanatot, ami éppen jelen van. A mellére teszi a kezét és mélyet lélegzik, igyekszik elhessegetni ezt a benyomást. Érti, hogy valami hasonló már megtörtént vele.

Viktor a fa kérgét nézi, de nem látja. Az egyedüli, amit érez, a fájdalom, ami valahol belül szorongatja. Lüktetnek benne a harag görcsei, vad düh gyötri. Miért éppen Milannak kellett átmennie a pocsolyán? Mintha a többiek nem tudnák fölfogni, amit ő, mintha nem értenék az egész kirándulás fontosságát! Sosem fogják megérteni, miért fontos ez számára, suttogja magának. Soha nem méltányolják, nem értik meg azt a sok kínszenvedést, azokat a tortúrákat, amiket magára vállalt kíméletlenségük miatt. Tekintete a csuklóján lévő két rózsaszín csíkra esik. Állítólag a forró vízben nem fáj annyira. Gyerekes dolog volt, abban a pillanatban mégis felnőttnek érezte magát – mert a gyerekek nem szenvedhetnek annyira! És most csaknem ugyanolyan kétségbeesést érez. Mintha nem tudna megszabadulni ettől a szorongató érzéstől, mintha fojtogatná. Ugyanúgy a teljes tehetetlenség pánikszerű félelmét érzik, ami egész életén át kíséri, s ami végül is ahhoz a kétségbeesett tettehez vezetett, amit mindenki elítélt. Ki tudná megérteni azt a bomlasztó érzést, ami akkor benne végbement? Tettének okát nem tartották lényegesnek, így hát hallgatott. Hallgatott, ahogy most is. Lehet, hogy ez nem volt éppen jó ötlet, lehet, hogy tényleg nem, csóválja a fejét Viktor. Tényleg, mert minél többet gondol rá, annál inkább örülségnek tűnik. Némely dolgot nem tanácsos újra felidézni. Kicsit elfordítja a fejét és nézi, Milan miként kotor a hátizsákjában. Csak találja meg, csinálja meg, csak hogy már mehessenek. Nem érdekli semmi más.

Rasťonak miért olyan ironikus az ábrázata? Minek üldögél ott csak úgy, miért nem kel fel, hogy segítsen Milannak, aki láthatóan kínlódik a kerékpárral? Milan tekintete hirtelen a messzi távolságba kutatja. Abbahagyja a munkát. A legszívesebben odamenne, és jól megrázná. Nem képes tovább nézni. Elfordul és körmeit erősen a fa kérgébe vágja. Odavan minden, ismét egy újabb kudarc.

Rasťo figyel, hogyan halad Milan a gumicsérelével. Bizonyára segíthetne neki, de minek? Nincs rá semmi oka. Ő nem tehet róla, hogy ez történt vele, nem az ő gondolja, ráadásul így még sokkal mulatságosabb is. Milan mindig balek volt – rendszerint Viktorral segítettek neki. A legfőbb ideje, hogy önálló legyen. Neki sem segített senki, mindent meg kellett oldania idegen segítség nélkül. Nem avatkozik mások dolgába.

És Viktor, Viktor meg nagyon szereti beleütni az orrát mások dolgába. Mindenkiel terveit részeseként számol. S ha valami nem az ő elképzelése szerint történik, hisztériázni kezd. Tudnia kellene, hogy ez nem ugyanaz lesz, távolról sem lesz olyan, mint az volt. Úgy tesz, mintha valaki megsértette volna. Mit tud ő a sérelemtől? Mit tud ő a fájdalomról? Rasťo megszívja cigarettáját. Viktor meg a terveit! Ugyan! És keserűen mosolyog rajta. Neki, Rasťonak is voltak saját terveit, neki is voltak elképzelései. Csakhogy... az élet ritkán alakul a tervek szerint. Nagyon gyorsan felfogta az emberi lét eme kegyetlen valóságát. Hallotta, persze hogy hallotta, mit művelt Viktor azzal a zsilteppengével a csuklóján. Ha rajta múlt volna, ütötte volna az életet, ütött volna mindent maga körül, míg el nem vérzik.

Milyen nevetséges, hogy ilyen hosszú ideig nem találkoztak, nem ismerik egymást, nincs mit mondaniuk. Ők már nem az a három fiú, a három jó barát életre-halálra. Ennél a gondolatnál ismét ironikusan elmosolyodott. Valaki mondta neki, hogy az igazi barátság nem múlik el – s ők barátok voltak. Akkor hittek benne, hiszen még a jövőt is együtt tervezték, álmodoztak, kiből mi lesz, vagy mire viszik majd, ha nagyok lesznek, de főleg együtt – igen, mindent együtt. Életre-halálra, neveti el magát Rasťo, bár nincs valami nagy nevetetnékje. És aztán... aztán a halál.

A három, alig több mint húszéves fiatalember pihen a fullasztó hőségben. Hirtelen halk, alig hallható morajlás zavarja meg őket. Az idő mintha megállt volna, mintha az egész térség csak arra az egy hangra összpontosítana, ami fokozatosan erősödik. A morajlás lassacskán halk bűgásba vált. A levegő remeg. Ami kiváltja ezt a hangot, kétségtelenül közeleg. Köröskörül minden rezegni kezd. A gyenge bűgás idővel erősödik, az egyik oldalról közeledik. S aztán, amikor már úgy tűnik, hogy a bűgás elérte tetőfokát (az erdő egy pillanatra beleremeg) zümmögés felébe csap át, mint amikor a légy húz el mellettünk, aztán fokozatosan távolodik a másik oldalon, majd a hang elhal a távolban, a csöndben.

Mindenki hallgat, senki sem mozdul, de mindenki tudja, mi a forrása ennek a mágikus hangnak. A *Raketa*. A dunai szárnyashajó.

A beálló csönd más, mint az előbbi volt. A madarak elhallgattak. Valami félelmetes marad a levegőben. A levegő remeg, átítatódott olyasféle nyugtalansággal, mint vihar előtt szokott lenni. Várnak, mindhárman várnak, félelmükben szinte nem is lélegzenek, nehogy megzavarják ezt a törekeny csendet. És már kezdődik is. Az erdő halkán susogni kezd. Előbb finoman, alig észrevehetően susog, mintha altatódalt suttozna, mintha az erdő meg a Duna titokban szerelmet

vallának egymásnak. Távolinak tűnik, mégis oly közeli. És már közelednek is a hullámok, első, második, harmadik, csapódnak egyre nagyobb erővel a partnak. Az erdő zúg, minden életre kel, minden zajos. Egyre nagyobb hullámok támadják nagy puffanással a partot, alámossák a fűzfák kuszán tekerődő gyökereit, habot hagynak a sárguló kavicsos és nedves nyelveket a finom homokban, kilötyentik a hordalékot – a dagadt ágakat, apró leveleket, kapálódzó rovarokat. Nekicsapódnak a partra dőlt hatalmas fatörzsnek, forgatják egyik oldalról a másikra, és horzsolják az alját a kavicsos fenékhez, erőt akarnak venni rajta, de hát az egyik vége a bokorba van gabalyodva. Az ágak ropognak, de tartják, tartják a törzset a csapdájában, nem engedik, még ha minden ága letörne is.

Az erdő zúgása rendszeres ritmusban ismétlődik, a hullámok ereje meg fokozatosan gyengül, kellemes locsogásba megy át, ahogy az ember szunnyad el, a víz morajlása egyre békésebbé válik. Az utolsó hullámok gyengéden fodrozzák a partot, mint az emberek csókja a nagy veszekedés utáni kibéküléskor. Kis idő múltán már mintha semmi sem történt volna, mintha az éjtitka maradna, amire a verőfényes nappalon már nem is emlékszik senki.

A három fiú megdermed. Milan a megfordított kerékpárját tartva, Viktor a fánál állva, Rasťo a jegenye törzséhez támaszkodva. Látszatra semmi sem változott. Minden olyannak tűnik, mint ezelőtt. Ám még sincs úgy. Valami történt. Valami megváltozott.

Egyikükön sem látszik, hogy valami különös jelenségnek volt tanúja. Mindhárman úgy viselkednek, mintha semmi se történt volna. De hát akkor miért, akkor miért áll Milan olyan mereven, mint egy szobor, Viktornak miért nem duzzad elkeseredetten a mellkasa, miért nem vágja körmét a fa kérgébe, Rasťo miért nem pöccinti le cigarettájának hamuját?

Milan kerékpárjának első kereke hangtalanul forog, mint egy rokka. Fonja a puha selymet ebből a rendkívüli pillanatból, s ebben a pillanatban először gondolnak mindhárman ugyanarra. Arra a napfényben úszó napra a Duna partján. Mintha a friss hullámok felébresztették volna bennük egy kicsit az összetartozás érzését.

Hanem a kerék már nem forog, a fiúk felriadnak álmodozásukból, ismét visszazökken mindenki a maga valóságába, és úgy tesz, mintha ez a süket csönd meg se történt volna. Viktor még inkább hátat fordít, bár alig tesz észrevehető mozdulatot, Rasťo új cigarettára gyújt s ábrázata újra áthatolhatatlanul ködös lesz. Milan megfordul, és folytatja a defekt javítását.

Milan a kerékpár vázára teszi a kezét, majd óvatosan a fogaskerékhez nyúl, lassan áttapogat-

ja ujjával a láncot, a külső gumiját, ami most kellemetlenül nyomkodható, puha. A keblében újra felidéződik a jól ismert érzés, de most már meg tudja határozni. Persze már átélte velük – kettőjükkel – akkor, amikor otthagyták egyedül azon a napsütötte parton, elhagyták, pontosan úgy, mint most. Abban a pillanatban nem tudatosította, mennyire bántotta. Most már érti, hogy a Duna folyása miért vált ki benne különös melankóliát.

Milan fogja, és erős kezével letekeri az anyacsavarokat, amik előbb akadoznak, aztán már egész könnyen forognak. Ahogy a tenyerébe hullnak, meglepődik, milyen nehezek és hidegek. Mint a kavicsok. A kavicsok... Eszébe jut, hogy akkor miként versenyeztek, ki talál nagyobb követ. Az édesanyja kiabált nekik, hogy szép köveket keressenek, ők azonban csak a nagyokat keresték. Akkor győzni akart. Viktort és Rasťot el akarta ámítani. Mindketten a sekély vizet fürkészték, szemüket a vízbe meresztették. Ő, Milan bátran nekivágott és egyre mélyebbre és mélyebbre ment a Dunába, már nem lépdelt, lassan haladt és lábbal tapogatta a medret. Lassan, óvatosan mozgott, kisgyerek módjára a csúszós kavicsos és találgatta, mekkorák. Egyszer csak valami hatalmasra akadt. Jókorá kő volt, akkora, hogy nyugodtan ráállhatott mindkét lábával. Mekkoraát fog nézni Viktor meg Rasťo, futott át az agyán, és a szíve vadul vert az izgalomtól. Mély lélegzetet vett és lemerült a sötét zavaros vízbe, hogy kihalássza. Minden elcsendesedett körülötte. Vakon körültapogatta kezével a követ, elkaparta körülete a sódert, ujjával alányúlt és hirtelen megvillant valami a szeme előtt. A zavaros víz tompította a kiáltását. Hirtelen felbukkant a vízből és az ujjait vizsgálta, amikből úgy folyt a vér, mint a szétnyomkodott meggyből a lé, és keveredett a Duna vizével. A kő aljára tapadt folyami kagylók sebesítették meg. Kiúszott a partra és a forró kavicsos vérző fájdalommal szaladt az anyjához.

Milan olajos ujjaira tekint, éppen olyanok, mint akkor a vértől. Olyan valóságosnak tűnik, csupán az alig látható rózsaszínű forradások árulják el, mennyi idő is telt el azóta. Hanem az érzés máig ugyanúgy hat.

Amikor az anyja megtisztogatta és zsebkendővel bekötötte a sebet, visszatért a partra, de akkorra Viktor és Rasťo eltűntek valahová. Ő maradt ott, meg a Duna. Valami fájó érzés fogta el, mintha egy súlyos ököl szétmorzsolta volna bensőjében valami törékenyt. Egyedül állt a parton, és fájdalmasan forgott körülötte a világ. Különös, hogy egyes érzelmek annyira változatlanok, nem

alakulnak át az évek folyamán. Viktor és Rasťo akkor nem tudták felfogni, mennyire elhagyottnak érezte magát. A világ kifakult, megállt egy pillanatra, és ő úgy maradt megpecsételőde valami keserűséggel. És ez a csalódás oly erős volt, hogy még ma is szíven döfi, évek múltán.

Viktor valami különös megkönnyebbülést érez, mintha a hullámok magukkal ragadták volna a dühét is. Arra az üde reggelre gondol, amikor a folyóhoz értek. A nap sugarait olvasztott aranyként tükrözte vissza a Duna. Micsoda gyönyörűség! Már akkor is érezte, még ha nem is értette. A fák még hosszú árnyat vetettek, a csúcsaik lassan lengedeztek az enyhe szélben, alóluk még az éjszaka hűvöse sugárzott. Leginkább a reggeleket szerette, mindet egy bártortalan melegség lepte el, valamiféle ígérete mindennek.

Fürdőnadrágot vettek magukra és szaladtak egyenest arra a helyre, ahol a víz a kavicsos partot mosta. Azonban a víz hideg volt, a kavics meg könnyörtelenül szúrta a lábukat. Távolság maradtak hát a víztől és gátat építettek. A nap tűzött, de ők azt nem érezték, teljesen belemerültek az építgetésbe. Rasťo egy karóval lyukat ásott a homokba – ez lesz a víztározó. Erőteljes ütésekkel mélyítette, hogy minél nagyobb legyen. A kezén és nyakán megfeszültek a vékony inak, és az arca is eltorzult a fogcsikorgatástól. Milannak az volt a feladata, hogy megerősítse Rasťo víztározóját. Hordta a kavicsot a gödör köré, amit a piszkosbarna búzló iszappal erősített meg. A közelben lévő fűcsomókat gyökerestül tépte ki és a gát külső falára ültette, végül így zöld töltés alakult ki Rasťo tározója körül.

Neki, Viktornak volt tán a legfontosabb feladata. Ő vágta a levezető csatornát. Igényes munka volt, a talaj száraz és kavicsos, szüntelenül egy-egy nagyobb kő került az útjába, vesződséges volt a kisedésük, aztán messzire hajigálta a vízbe, de ha laposak voltak, félrerakta. Csakhogy nagy lyukak maradtak utánuk, amiket Viktor morogva tömködött be, közben jócskán fölsértette ujjait. Sokáig, sokáig ásott, közben széttört jó néhány karót, az eredménynek végül is tökéletesnek kellett lennie. Aztán kavicsokat keresgélt, kör alakú laposakat, ezekkel a csatorna alját, meg hosszúkásakat, amelyekkel az oldalát rakta ki úgy, hogy végül nagyszerű kőkerítés lett belőle.

Már csaknem készen volt, már csak az utolsó kő hiányzott, de sehogy sem talált megfelelőt, ami a résbe beleillett volna. S akkor Milan adott neki egy pontosan olyat, amilyen kellett. Tekintetük találkozott, s úgy érezte, ki kellene fejeznie háláját, például egyszerű mosollyal, ugyanakkor azt is tudta, hogy nem mosolyoghat, mert akkor felfedne valamit, amit nem akart felfedni. Azért, mert azzal bizonyos fajta gyöngeségét fejezné ki, s azt ő nem engedhette meg. Meg aztán ott volt

Rasťo is! Ösztönösen mozdult a karja, de kis időre megállt. Mosolyogni kellene? Hiszen jóindulattal segített neki... kellene, de ha igen, ha mosolyog, csakhogya fiúknak nem illik egymásra mosolyogni, furcsa lenne. Szó nélkül elvette a kavicsot és betette a hiányzó helyre. Nagyon örült, de félt kifejezni örömét, mert Milan még mindig közel volt hozzá, Meg aztán az öröm valamit elrontott benne, már nem volt tiszta, nem volt átlátszó, valami nyomasztó érzés fogta körül. Egy pillanatig sajnálta, hogy ilyen arrogánsan viselkedett. Miért lenne olyan különös az a mosoly, olyan sokat jelent? Miért olyan fontos mosolyogni a megfelelő pillanatban? Viktor nem tudta, és nem is tudja a választ, de egyben bizonyos: abban a pillanatban Milant és magát is szegényebbé tette valamivel.

És aztán – nem is oly sokára – aztán odalett az egész. A nagyszerű mű megsemmisült, elsodorták a hullámok az egész építményt, csak romhalmaz maradt: elsodort kavicsok keveredve a fűcsomókkal, alaktalan csatorna, amiből – mint egy hiányos fogsorból – néhány kő állt ki, tanúsítva a rombolás valóságát. Olyan üresnek érezte magát, mintha egy hatalmas kéz szétmorzsolta volna törekeny boldogságát és a törmeléket hallgatagon a lába elé szórná. Olyan erős volt ennek az ürességnek az érzete, hogy teljesen megbénította. Mindig, még most is sajnálja.

Rasťonak különös melegség árad szét a testében. A hullámok csattogása – igen – valamit kiváltott benne. Rég volt, amikor ezt a hullámok okozta remegést érezte. Akkor egy narancssárga kockás pokrócon ült a puha árnyékban és friss őszibarackot majszolt. Az édes lé az ujjain csurgott, majd a könyökéről az ölébe csöpögött. Mit bánta ő, a Dunát nézte, ahogy megállíthatatlanul folyt az ismeretlen messzeségbe. Úgy tűnt, hogy semmi sem zavarhatja meg ezt a nyugalmat, ezt a folytonosságot.

Ám távolból hirtelen valami moraj hallatszott, lassan robajjá fokozódott. Megjelent a magabiztos, az utolérhetetlen. A *Raketa*. A dunai szárnyashajó. Süvítve száguldott a folyó hátán. Viharzott magasra emelt orrával, talpai vadul hasították habzó ívekbe a víz felszínét, és maga után húzta a szélesedő hullámok fogatát, amelyek mint riadt musztángok vágattak a két part felé. Durván megzavarta a csendet, s bár hamosan eltűnt a távolban, maga után hagyta erejének bizonyosságát.

Milan és Viktor hatalmas kiáltással hagyták ott a gyümölcsöt és a folyó irányába szaladtak, ami a távolban úgy mozgott, mint amikor valaki meglebbenti a zöldes színű abroszt. Rasťo ülve maradt, és remélte, hogy Milan anyja utánuk kiált:

– Fiúk, ne menjetek nagyon mélyre!

Ehelyett azonban biztatón mosolygott rá, és lezárta az őszibarackos tálkát. Rasťo kelletlenül állt fel, és nyugodt léptekkel az ágaskodó folyónak vette az irányt.

A barátai már derékig a vízben álltak, és dagadó mellel fogták fel az egyre növekvő és erősödő hullámokat. Rasťo lábához gyorsan közeledett az apró hullámok sorozata, fodrozva nyaldosták lábujjait. Egy pillanatig habozott. A fodrozás megváltozott, már nem tűnt olyan játékosnak. A felszín más rendszerességet kapott, a parthoz lágyan, de gyorsan váltakozva csapódtak a mérgezőld párhuzamos sávok, amelyek mintha valami baljós jelzést rejtene magukban, valamint a habos világos sávok a napsütéses délutánban. A lábának csapódott ennek a vízi őselemnek az ereje. Nem, nem, nem, ő nem fél, elvégre ő nem fél semmitől, csak egy kicsit... bizonytalan, igen, bizonytalan. A fiúk, akik már távolabb úsztak, kiabáltak neki, hívták a mélyebb vízbe, ő meg csak kelletlenül, de egyre közeledett hozzájuk. A víz sodra rángatta a lábát, mintha a fenékre akarná húzni. Vágyakozva tekintett a partra. Már derékig ért a víz, lemerült, hogy csak a feje látszódjék a víz színén, nehogy azt higgyék, hogy gyáva, dedós. A hullámok ereje óriási volt. A Duna felszíne szinte forrt, a hullámok hadrendje sorakozott, mint a támadni készülő katonák, első vonal, második, harmadik...

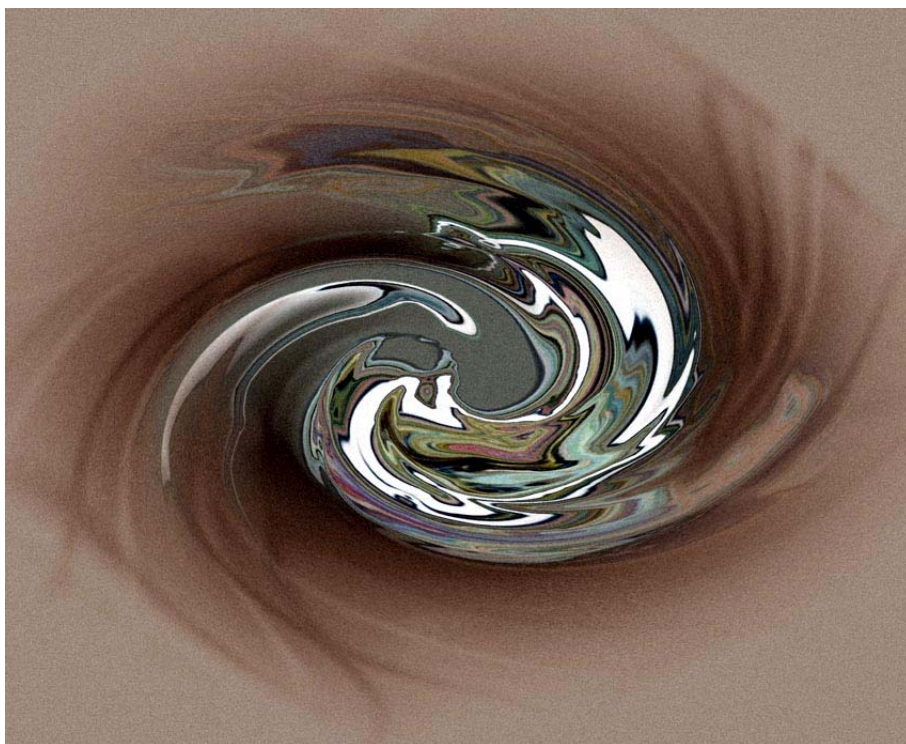
Milan és Viktor apró feje felváltva el-eltűnt, majd felbukkant a hullámok taraján, ő meg görcsösen térdelt a vízben. A hullámok meg zúdultak rá egyik a másik után, szünet nélkül, és szörnyű rendszerességgel ütődtek arcának, fröccsenetek a szemébe, ritmikus időközönként ellepték, sodorták, játszottak vele, lökdösték, dobálták gyöngö testét, mint valami haszontalan szemetet, nem hagyták egy pillanatra sem nyugton, bántották, mint ahogy néha ő is rosszul viselkedett a többiekkel. S amikor mindez véget ért, kiszaladt a partra és meglátta a gátjukat most egészen érintetlenül, mérgében szétrugdosta és a csúf hullámokba szórta.

Rasťo megszívja cigarettáját, és arra a megalázásra gondol, a hullámok pusztítására, kegyetlenségére. Milan és Viktor csalódott ábrázatára gondol, amikor látták a gátjuk pusztulását. Akkori tekintetükben különös nyugtalanságot érzett. Ugyanúgy, ahogy Viktoréban látta, amikor Milan defektet kapott.

Milan meglazítja a maszatos láncot, és óvatosan kiveszi a kereket a villából. A kerékpár veszedelmesen megrándul és elveszíti egyensúlyát, az egyik oldalára dől. Milan ösztönösen elkapja a vastag vázat, a kivett kerék meg kicsúszik a kezéből. Nagyot csattan az öreg úton, úgyhogy mindenki megrezzen. Viktor megfordul, Rasťo tekin-

tete a kerékpárra vetődik, Milan lehajtja a fejét. Tekintetük a kerékre esik, oly nyugodtan, békésen hever az út közepén, mintha ott lenne már évek óta érintetlenül.

Milan zsebkésének pengéjét a külső alá dugja, és kitépi alóla a kipukkadt belsőt, amely mint egy kígyó levedlett bőre lóg a kezében. Éppen ez történt vele akkor is, éppen úgy érezte, hogy olyan

Hernádi Paula: Víznyelő (elektrográfia)

kiszikkadt, olyan levert, belsőjében sértett, mint ez a gumi. Állt elárvultan a parton, és a lány hullámok körülnyaldosták elázott lábait. Nézte a vércseppeket a kavicsokon, amelyek már kifakultak, elvesztették eredeti élénk színüket. Már csak piszoknak látszottak, amit mos a Duna vize. Ha nem lett volna az a hülye nagy kő, nem lettek volna a hülye folyami csigák, nem szaladtak volna el sehová, nem bújtak volna el előle. Egy pillanatra sem jutott eszébe, hogy keresse őket.

Így ballagott bekötözött ujjával – mondták, hogy nem szabad bevizezni – a folyás mentén a sekély vízben valahová el arról a helyről. Elhaladt a forró kavicsos szanaszét heverő törékeny száraz ágak meg a rothadó fatörzs mellett, amiből a nap már kiszívta az eredeti árnyalatot. Nem emlékezett, mennyi ideig ment, de a környezet kicsit más volt, és tőle nem messze közvetlenül a víz mellett sűrű bokrok nőttek. Ösztönösen kezdett csendben lépdelni, mintha sejtette volna, hogy mögöttük valami rejtőzik. S amikor már ott volt, óvatosan bekukucskált a langy szelőlőben halkan susogó ágak között. Ott feküdt ő. Meztelenül.

Egy nő, teljesen ismeretlen, ám attól a naptól kezdve éveken át kísérte serdülőkori viharos álmaiban. Egész idő alatt, amíg gyerekből férfi lett, üldözte, gondolatainak múzsája lett, képzeletének királynője. Hányszor látta kijönni a vízből, hányszor feküdt rajta, érintette feltüzesedett testét, mintha cipó lenne, amit a pék éppen most vett ki a kemencéből. Forró volt, mint a kavicsok, de puha és nedves, odaadó, mint a megkelt tészta. Élvezte illatát, érintette, amíg nem érezte testében a feszültséget, és amíg az ki nem lövellt. Igen, akkor tudatosodott benne, akkor ismerte meg az életet, látta a szerelmet megtestesülve feküdni a kavicsos vízparton, és számára az élet már sosem volt olyan, mint annakelötte...

Teljesen mozdulatlanul feküdt ott, a szempillái alig remegtek. Szeme csukva volt, az arca nyugalmat tükrözött. Nem volt éppen a legfiatalabb, de a csupasz testében még mindig meghatározhatatlan nőiesség volt. A forró nap sugarai megtörtek nedves mellein, amelyek oldalra dőltek, látszatra lapos mellkas benyomását keltették. A hatalmas barna mellbimbók öntudatosan és szemtelenül

ragyogtak, mint két bronzérem, és szüntelenül vonzották tekintetét. Milannak elállt a lélegzete, ahogy tekintete fokozatosan haladt a leburnult testen egyre lejjebb, egészen a női test titkainak rejtekéig, amit a lányok oly aggódalmasan takargatnak a fügefalevéllal. Milan mozdulni sem tudott, új világ felfedezőjének érezte magát. Igen, a remegő vízcseppek olybá tüntek számára azon a testen, mint a leggyönyörűbb, legdrágább gyémántok.

Milan csak ott állt és bámulta. A meztelenség számára akkor még titok volt, a maga módján természetellenes. Egyszeriben úgy érezte, mintha forró abroncs szorítaná, szorosan átfogva hasát és bordáit, a szájából furcsa sziszegés szorult ki, és ez a szorítás úgy gyúrta-gyömösölte, mint a tésztát dolgozzák ki. Egész testében forró lüktetést érzett, s ez – mint egy tölcserből – folyini kezdett egyetlen pont felé és... hirtelen a távolból – jó messziről – kiabálás hallatszott, mire a nő megmozdult. A csodás pillanat megtört, és Milan gyorsan elhárított a bokroktól azzal az érzéssel, hogy valami rosszat tett. Ijedten szaladt barátai hangja felé, akik természetesen már előjöttek

rejteikükből. Milannak úgy vert a szíve, mint soha máskor. Gondolataiban messze járt, valami alakatlan állapotba mélyedve, ami számára eddig ismeretlen, felkutatatlan volt.

Ahogy visszaért a fürdőhelyükre, Viktor és Rasťo hangosan nevettek, derékig álltak a vízben, a bűdös iszappal dobálták egymást és fröcskölték a vizet. Nevetségesek voltak, mint két dühös kacska. Hancúroztak, mintha mi sem történt volna, mintha nem szaladtak volna el sehová, mintha még mindig kavicsokat keresgélnének. Úgy tűnt, hogy minden úgy van, ahogy lennie kell. De nem volt. Milan csak állt ott, nézte őket, s egyszeriben nem is sajnálta, hogy elbújtak előle. Óvatosan magára pillantott, meg a messzeségbe, az egész teste tüzelt, lüktetett valami gyönyörűséggel. Elmosolyodott, ez az ő titka. Eltökélte, hogy azt a mezetlen nőt megtartja csak magának.

Viktort a kiesett kerék zaja fölriasztja. Hirtelen megfordul, ránéz Milanra, de nem képes szólani. Viktor már-már fel akarja venni az előbbi tartását, de véletlenül megakad a szeme Rasťon. Érdekes, gondolja nyomban, szinte egyáltalán nem változott. Persze, megemberesedett, és nőtt is, de jellegzetes vonásai és élénk tekintete még mindig ugyanazok. Ahogy vizsgálja Rasťot, tudatosítja, hogy mindenképpen ellenére, az elmúlt évek ellenére van rajta valami egyéni, markáns vonás, ami összeköti őt azzal a kisfiúval, akit olyan rég ismert. Az idő eltávolította és elszakította őket egymástól... mégis itt vannak, már olyan közel, mint valamikor. Ebben a pillanatban Rasťo fel emeli a tekintetét a földről, és szeme Viktoron állapodik meg. Mintha feltört volna valami, eltört az idő, s ezen az időreiesen keresztül ismét összejöttek, együtt vannak a Duna partján, ezen a fürdőhelyen.

Viktornak a Duna illata üti meg az orrát. Friss és mégis áporodott. A sekély vízben guggoltak Rasťoval és kavics helyett kagylókat kerestek. A víz mosta bokájukat. A nap tűzött, de ők nem érezték, gyenge bőrük – még nem durvították szőröcsomók – mézszínű volt, csupán néhány izadtságcsepp csurgott homlokukról és mellkasukról. Hirtelen meghallják Milan sírását, aki maga elé tartva kinyújtott véres kezét szaladt az anyjához. Egymásra néztek Rasťoval, ugyanaz a tekintet volt az, mint ahogy most néz rá, és ő – Viktor – vagyis én oly önzően viselkedtem. Tulajdonképpen az ő ötlete volt, azt akarta – megmagyarázni nem tudta miért – Rasťot magának akarta kisajátítani, valami olyasmit akart, amihez Milannak sose legyen köze. Arra vágyott, hogy Rasťoval saját, közös titkuk legyen. Az ő ötlete volt, hogy elbújjanak, és mégis... bár soha nem bánta meg. Így hát szaladtak és elbújtak Milan elől.

A folyással szembe futottak, míg a távolban meg nem látták a sűrű, magas bozótot egy kis domb mögött. Elbújtak benne, a nyúlánk fűszálak elrejtették őket, elválasztották a világ többi részétől, s különös csendben találták magukat. Térdeltek a puha homokban, ami rátapadt a nedves lábukra. Nagy volt a hőség, de nem merték széthúzni a bozótos sűrű függönyét, csupán füleltek, keresi-e őket Milan. Vert a szívük, lihegtek, szólani sem mertek, csupán néha egymásra néztek, a vörösen fénylő arcukra. A szellő lengedezett, susogott a bozót, lábikrájukat csiklandozták a magas fűszálak. Emlékszik, hogy ledőlt, nézte, miként hajladoznak a mögöttük lévő végtelen kékségben, lengtek, mint kis zászlócskák a hegyek ormán. Olyan messzire távolodtak Milantól, önmaguk szerint is, arra a rövid, napperzselt pillanatra. A forróság mintha erősödött volna, szétfolyt egész testükben – amit Rasťo csinált, oly kellemes volt –, szokatlan érzés, ám valamiért csodálatos. Közel volt hozzá, oly közel, mint amennyire sosem, szinte érezte illatát... Aztán már csak arra emlékszik, hogy fürdőnadrágjuk miként hever a lábuk előtt a laza homokban.

Rasťonak még mindig a hullámok járnak az eszébe, amikor gondolataiból az eldőlt kerékpárkerék zörgése riasztja fel. Elfordítja tekintetét a távoli bizonytalan ponttól és a földön heverő mozdulatlan kerék tárgyra néz. Tekintete akaratlanul Viktoron állapodik meg. Nézi. Úgy tűnik neki, vagy tényleg villan az arcán egy kis mosoly, alig észrevehető rezzenés a szája körül és bizonytalan gödröcske az arcán? Hanem a szeme az megvillant, bizonyosan.

Mögöttük szerelget, motoszkál Milan, de ez túlságosan távolinak tűnik..., éppúgy, mint akkor, amikor megsérült a folyami csigáktól, jajgatott, zavarta a forró délután csendjét, de annak ellenére, annak ellenére, hogy véres ujjáival alig pár méternyire szaladt el mellette, mintha semmi köze sem lenne hozzá, távoli volt neki, mint ahogy most is. Rasťo tudja, hogy ott van. De a jelenlétét egyszerűen nem veszi tudomásul.

S aztán Rasťo emlékezetében felbukkan, hogy Viktor odahajolt hozzá és a fülébe súgta:

– Gyere! Gyere! – és szaladtak elbújni.

A hullámok loccsanása és a fűszálak sustorgása... S ez az emlék egészen lassan a felszínre tör, feltartóztathatatlanul. Rasťo már emlékszik, bár nem akarja, de nem tudja megakadályozni. Nagy forróság volt, bizonyára ezért vetették le a fürdőnadrágjukat, s biztos volt benne, hogy a rátapadt homokot törülgette Viktorról, azért érintette meg... igen, igen, semmi oka, hogy kételkedjen benne.

Nemsokára már a vízben voltak, mosták le magukról azt a piszkot, aztán már a világ is szebbnek

tűnt. Csatlakozott hozzájuk Milan is. Oldalt állt és nézte őket. Aztán hirtelen – emlékszik vissza Rasťo – úgy tűnt neki, hogy a távolból hallotta a már jól ismert zúgást, amely a csöndes berregésből hangos dübörgésbe megy át. Mintha közeledtek volna – első, második, harmadik. A szorongás szinte összeszorította a torkát. A part felé nézett, a gátjuk romjaira, maradékára, s abban a pillanatban elhatározta, hogy el kell mennie, el kell távoznia a szörnyű hullámok érintésétől.

Milan benyomkodja a külső gumi alá az új belsőt, és igyekszik felpumpálni. Arcvonása bizonyos rendszerességet kap. A pumpa ritmikus működése az egyedüli zaj, ami zavarja a töretlen csöndet. De mintha lehullott volna róla a nyomasztó érzés, és csupán csend volt, kellemes, megnyugtató.

Milan már nem gondol a magányra. Milan akkor a folyó partján nem gondolt a magányra, a bokrokban rejtőző nőre gondolt, az ő képzeletében ott is maradt örökké, változatlanul, ugyanúgy. Hogy haragudhatott akkor a fiúkra?

Rasťo hirtelen a távolba mutatott, amolyan kis félszigetre, majd vezényelt és felderítésre vezette őket a parti erdőn át. Egymás után sorban haladtak a fák közt. Milan volt az utolsó, de nem bánta, ellenkezőleg, maga választott így. Menegettek a hideg homokban, néhány perc múlva kijutottak arra a helyre, ahol a part nekiszaladt a Dunának kissé hajlott tenyér alakúán. A hatalmas marok egy kis öblöt rejtett.

A félsziget csúcsában vették észre. Az öreg, terebélyes fűzfán lógott – mint egy akasztott ember – valami kerek, valami tökéletesen szimmetrikus. Az első pillanatokban Milan nem tudta felfogni mi az, mert az a valami szinte belevesztett a fák sűrű ágainak árnyékába. Fenyegetőn lógott, ijesztő fekete kerek valami, ami vonzott is. Meg kellett kerülniük az egész öblöt, többször is szinte át kellett csörtetniük a sűrű bozótoson, hogy odajussanak, de valahogy mindegyikük érezte, hogy megéri a fáradságot.

Ahogy végül odaértek, eléjük tárult a látvány. Egy traktor nagy kerekének kifakult öreg gumija volt fölakasztva rozsdás láncon egy jókora ágra. Nem volt rajta semmi félelmetes. Bizonyára már régen lógott itt, teljes mozdulatlanságban, mintha már évek óta nem lett volna itt útjában a leglanyhább szellőnek sem. Áhítatos alázattal tekintettek rá.

Odamentek hozzá egészen közel. A lánc már jócskán bevágódott az ágba. – Ki akaszthatta ide? – kérdezte Milan önmagától. Ki lehetett? Lehet, hogy azok is hárman voltak. Kis ideig elámult ettől a különlegességtől. Mert különös volt, hogy ez csak így lógott itt. Lehet, hogy évek

óta senki sem nyúlt hozzá, csak most ők, ők mozdítják meg, ők keltik életre.

Viktornak sikerült elsőként felkapaszkodnia a kerékre. A felfedezés kéjes örömét élte át. Rasťo megpróbálta belendíteni. Eltartott egy ideig, a kerék ellenállt. Viktor egyre bátorította, lábát a kemény guminak feszítette és segített neki, végre úgy beindult, mint egy igazi hatalmas hinta, egyik oldalról a másikra, a lánc csikorgott, az ág recsegett. Viktor a lélegzetét is visszafojtotta, elrugaszkodott és repült egyenest az öbölbe. Belecsobbant a vízbe és a világ, amit megismert, eltűnt. Egy pillanatra a vízbeeséstől fájdalmat érzett egész testében, de a meleg víz nagyon hamar helyrehozta. Mintha édesanyja ölbe tért volna vissza. A víz zöld volt, átláthatatlan, és teljesen csöndes, mint az álom. Vadul csapkodott a karjával, rugdosott a lábával, a lábujjával sem érte az alját, körülötte csupán az a különös hallgatag üresség volt. Olyan érzése volt, hogy egyre mélyebbre süllyed, és a víz egyre sötétebb. Valami ismeretlenbe hullott, egyedül...

Távolabb valami nagyon csöndes loccsanást hallott, mintha valami a vízbe hullott volna. Biztosan Rasťo, villant át az agyán. Az a hang, az alig hallható, elűzte a csöndet, és közben lába valami keménybe, csuszamlósba és hidegbe akadt. Megijedt, a szíve riadtan vert, gyorsan felmerült a víz színére és mély lélegzetet vett. Az első, amit hallott, Rasťo szívből jövő kacagása volt, tele szájjal kacagott, fekete haja a homlokába hullott, a tekintetéből eltűnt a valamiféle tartózkodás. Viktornak hirtelen olyan életkedve támadt, mint még soha.

Rasťóban a vízbe esés bombarobbanás volt. Olyan boldognak érezte magát... s ez az érzés oly erős volt, hogy még ma is érzi, az elmúlt évek sem tudták kitörölni.

Az öböl felszíne nyugodt volt és vonzó. Nem oly nyugtalan, mint a Dunáé. Sem hullámok, sem erős sodrás. Élesen tükrözte a nap sugarait és a környező fák koronáit. A Duna mérföldnyi távolságra tűnt. A vízben lehullott faágak, helyenként egész törzsek is. Rasťo ismét meg volt elégedve magával, ismét szétáradt benne az a törékeny biztonságérzet és nyugalom. S akkor már megértette, hogy ez a legértékesebb mindabból, amit bármikor is érzett.

Kiszaladt a vízből és Milanra tekintett, aki oldalt állt, a csikorgó kerékre mereszti a szemét, s egyszeriben nagyon sajnálta, hogy elhagyták, egyedül hagyták ott a vízparton. Odament hozzá, az arcán zavart mosoly volt. Ki kell próbálnia, mondta neki, és gyengéden kézen fogva húzta az öreg gumihoz. Jött már Viktor is, és a másik oldalán állt meg. Milan megérintette a himbálódzó abroncsot. Megpróbált fölmászni rá, de a pereme szakadozott volt, a tenyere csúszott rajta, mint a fényezett zongorán. Viktor megtartotta

neki a kereket, ő meg segített Milannak felkapaszkodni. Milan óvatosan leült a környílás aljába. Tartsd jól az egyensúlyt, figyelmeztette. Milan csak mosolygott. Kapaszkodj, hintáztatunk, mondta neki a jobb felől álló Viktor.

Így felváltva húztak és löktek a keréken, amíg egyenletes nem lett a mozgása. Aztán egy adott pillanatban felugrott hozzá Viktor és Rasťo, így hintáztak mind a hárman.

A világ forgott velük, lendült erre meg arra, mint az óra ingája, mérve az együtt töltött időt, a mozgás mintha leköszörölné az éleket, amik szünet nélkül dörzsölődnek egymáshoz és feszültséget idéznek elő. Egyikük sem szólt egy szót se, csak nevettek, szembe néztek a Nappal, felváltva, miként közeledik és távolodik, élvezték az együvé tartozás értékes pillanatait. A fűz ága remegett, a lánc csikorgott, ők azonban ezt nem is hallották, csupán élvezték a tűző napsugarakat, amelyek egyformán simogatták arcukat.

S akkor hirtelen, mintha a távolból furcsa sóhaj hangját hallanák, mint egy fojtott kiáltást, valami ilyen elviselhetlent, ami abban a pillanatban letörölte arcukról a mosolyt. Tekintetükből eltűnt az önfeledt öröm töredéke is, és mindhárman repültek a földre, repültek, mint a kő a mély kútba.

Tompa huppanás hangja törte meg a levegőt. A három fiú lecsapódott a poros földre az öreg gumiabronccsal együtt. Erősen nekicsapódtak a kemény talajnak, az elszakadt lánc meg közójük, magasra szálló port kavarva. Szinte fulladoztak, az ijedtségtől mozdulni sem tudtak. A három fiú ott feküdt az abroncs roncsai között.

Milan pumpál az új belsőbe, behelyezi a külső alá, felpumpálja egészen, és kezébe veszi a kijavított kereket. Szinte újnak tűnik, nyoma sem látszik a történekmeknek. Csak a tönkrement belső hever a porban. Milan a kerékpárhoz lép.

Rasťo figyel, Milan miként próbálja behelyezni a kereket a hátsó villák közé, de sehogy sem akar sikerülni neki. Segítő kézre lenne szüksége. Rasťo eloltja cigarettáját, kissé nehézkesen föltápaszkodik, még bizonytalanul, nem tudja, mit is fog csinálni, de aztán odalép Milanhoz, szétfeszíti a villát és felveszi a láncot. Segítségével a kerék beesik a helyére.

Viktor, annak ellenére, hogy egy szót sem szól, odafordítja fejét. Látja, miként áll Milan és Rasťo a kerékpár mellett. Látja a kijavított és a helyére tett kereket, mintha mi sem történt volna. Ő is szótlánul elhagyja a fát, lehajol, felveszi a fűből a két anyacsavart és odaadja Milannak. Mosolyog.

A defekt kijavítva. A kerék ismét a helyén van.

(Vércse Miklós fordítása)

Wernke Bernát

sugarakba rohanón

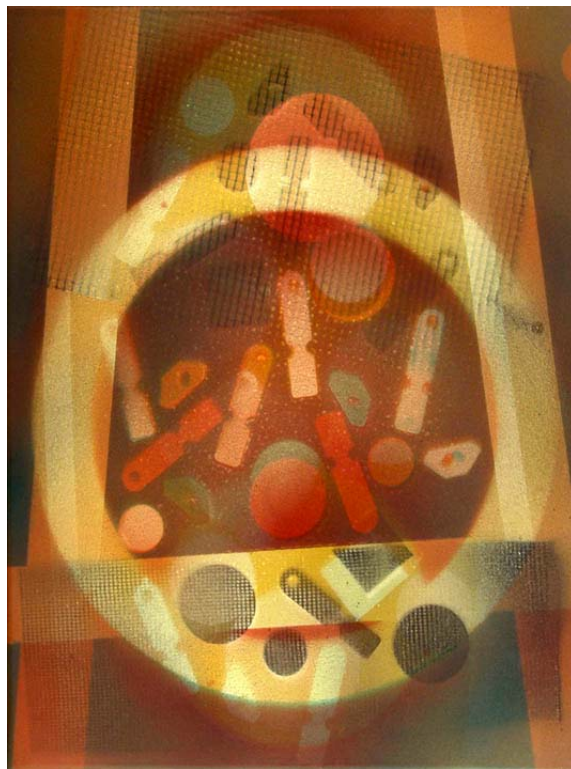
(Végh Évának)

ha... szomjúzata forrásaiba
belezuhan... és várják, a
duzzatagba lépkedő

ösvények –
fáktól karolódva, reményét
álmaival, egybe gyúrva... indul
áramaiba... ömlőbe kapódó
ébretegevel, a közeli erdő
zengeteg hömpölygetére –
...hát, igen... így nyer a
szendereggetett, majd a később
daloló, rá is tapadó

öveket..., amit
lassúból lelke, majd egyre-egyre
erősebbe teremt, gallyazó (tűzzománc)
dón...

a rászálló sugarakba rohanón...
mikor kimagasodnak, a derített
zihálatok, a természet vérével
átitatódon... az arra koszorúzódó
fejek ormára, vagyis itt ma...
mindannyiunkra roppanón... csak
nézzünk körbe, hogy e parányok
mily hatalmasba lehelődnek –
merítettve minket, ez örök,
zsenge, fényletekbe...

Hernádi Paula: Konstrukció ipari formával I.
(tűzzománc)

Rejtély

Még a bársonyos forradalom előtti évek valamelyikében történt, hogy az egyik kolléganóm elmesélte ezt a furcsa és szomorú családi eseményt, amelynek saját maga is szenvedő alanya volt.

Hogy teljes képet alkothassunk a történekről, egészen az elején kell elkezdenem. Kolléganómnek két húga volt. Az egyik Pozsonyban él férjével, a másik nem alapított családot. Egy kislánya született viszont, akinek a nevére már nem emlékszem, nevezzük el őt Tímeának. Tímea még csak kisiskolás volt, amikor az édesanyja súlyos betegségben meghalt. A történetet mesélő kolléganóm keresztanyja volt a kislánynak. Ők nagy sajnálatukra gyermektelen házasságban éltek, ezért magukhoz akarták venni Tímeát. Ebbe azonban az apukának is beleszólási joga volt. Úgy döntöttek, hogy inkább a Pozsonyban élő nagynéninél maradjon a kislány, mert úgy az apuka is gyakrabban meglátogathatja őt, sokkal közelebb lakik ez a sógornője, mint a keresztmama. Ő ugyanis Csehországban dolgozott. Évek múltán aztán ott is maradt, megnősült. A pozsonyi nagynéni szívesen fogadta be Tímeát a családba, és a többi gyermekével együtt úgy nevelte őt, mint a sajátját. A keresztmama is megadott mindennemű támogatást Tímeának. Ezt anyagi körülményei is megengedték, mert amint azt már említettem, nekik nem született gyermekük, szerették a lányt.

Aztán teltek az évek, Tímea egyetemét végzett, tanári diplomát szerzett, munkába állt. Mivel már tovább nem akart a nagynénje családjában élni, önálló életet kezdett, vásárolt magának egy garzonlakást Pozsonyban. Ekkor már túl volt a harmincadik életévén. Rokonaival továbbra is jó viszonyban élt, kapcsolatot tartott iskolatársaival, barátnőivel, munkatársaival. Élettársa nem volt.

Egy alkalommal reggel nem jelent meg a munkahelyén. Kollégái várták, hogy majd telefonál. Szabadságot nem kért, betegsége nem panaszkodott, semmiféle kirándulás vagy szolgálati út nem jöhetett számításba. Mivel másnap sem jött, ezért a munkahelyéről hívták telefonon, de nem jelentkezett. Harmadik nap az egyik kolléganó azt mondta, hogy ő tudja, hol lakik, elmegy és megnézi, mi lehet vele. Lakása ajtaját zárva találta, és megállapította, hogy a kulcs belülről van benne a zárban. Rendőröket hívatott, akik feltörték a lakást.

Tímeát ágyban fekvé, holtan találták. Az ágya mellett egy hőszugárzó állt, amely már harmadik napja egyfolytában ontotta magából a meleget. Hűvös őszi estén Tímea valószínűleg bekapcsolta magának. Fülledt, rossz levegő volt a lakásban, amit a holttest jelenléte is fokozott.

Az orvosszakértő zárójelentésében csak anyyi állt, hogy a szívműködés megszűnése okozta a halált. Kórtani boncolást nem rendeltek el, pedig az ilyen esetben nagyon is indokolt lett volna. Hogy egy ez idáig egészséges, normál testalkatú, harminc év körüli nőnek miért állt le a szíve, arra nem derült fény. Hogy a szívműködés leállása halált okoz, ahhoz nem kell orvosi szakvélemény, az mindenki számára nyilvánvaló – méltatlankodott a kolléganó. A halál okát nem tudták megállapítani a rendőrök sem. Erőszakos behatolásról nem eshetett szó, hiszen a kulcs belülről volt a zárban. A lakásból sem hiányzott semmi, nem volt feldúlva, sőt az ékszerrek, gyűrű, nyaklánc és fülbevaló is rajta volt az elhunyt lányon.

A munkahelyén és a rokonság körében is mindenkit megrázott a nem várt esemény. Erre nem gondolt senki. Haragosa, ellensége nem volt, közkedvelt volt barátai körében. A hőszugárzó melegségétől sem kellett leállnia a szívének. Különben is megállapították, hogy a halál még első este beállt a háromnapos tetemnél.

Megtörtént a szomorú búcsúzás, a temetés. Tímea sírját elárasztották a koszorúk és virágok, a rokonok, munkatársak, barátok és ismerősök részéről.

A temetés után a történetet mesélő kolléganóm nem utazott még azonnal haza, elment a testvéréhez, akik Tímeát felnevelték. Úgy határoztak, hogy másnap együtt kimennek a temetőbe, és elrendezgetik a síron a sok virágot és koszorút, hogy szépen nézzen ki a sír, mert a temetkezési vállalat dolgozói erre nem fektettek hangsúlyt. Ki is mentek a temetőbe, és a meglepetéstől majd földbe gyökerezett a lábuk. A síron nem volt egy szál virág sem, a koszorúk is eltűntek, csak néhány letöredezett virágszirom és levél maradt a nyomukban. A sír közepére pedig egy porcelán mokkás kávéscsésze volt helyezve, alatta a hozzá megfelelő kistányérral.

Nem tudták mire vélni a dolgot. Elmentek a temető gondnokához érdeklődni, aki azt mondta, hogy ő semmi rendelleneset nem látott, nem hallott. Ő semmiről sem tud.

A két nagynéni tanácstalan volt. Exhumáltasák-e Tímea holttestét? Vessék alá boncolásnak? Mivel indokolják? Talán megmérgezték? Mivel bizonyítják? Hogy gyalázatos sírfosztogatók ellopták a virágokat? Ez még nem ok. Az otthagytott kávéscsésze sem indok. Fellebbezzék meg az orvosi zárójelentést? Végül is mit érnek el vele? Tímea szíve már nem fog újra dobogni. Természetesen az exhumálás és boncolás költségeit nekik kellett volna fizetni, s ez anyagilag nem éppen elhanyagolható tétel. Tulajdonképpen ők nem is szülei az elhunytaknak. Megmaradt számukra a gyász és a rejtély.

Horváth Ödön

Ott fenn a táj

Bükkfa-erdőben bolyongok cél nélkül;
a tavalyi lomb léptemtől ropog.
Körben a sok kusza ág összebékül
egymással. Távolban harkály kopog.

A levegőég kristálytisza. Érzem,
mennyivel tágasabb tőle tudóm.
Felnézek, fenn a fehér-felhős égen
napfény csillog-villog két repülőn.

Két hófehér csík húzódik nyomukban.
Keresztezik a többi, már felrajzolt
kibomló sávot; a növekvő formák

meghökkenítő vonalai csíkozzák
be a fenti tájképet: légi-úttal
szövegetik be a leszálló alkonyt.

Délután

Elnyújtózom díványomon; barackot
szürcsölgetek. A falon napfény csillan.
Imádom a semmittevést; tőkélyre
emelem a lustálkodást. Kintről fák

illata száll felém, és a nagy égből,
tárt ablakomon át csöpp légy repül be.
A csönd kitágul, végtelenné duzzad,
mindent betölt, és lassan el is ringat.

Álmos leszek, meghitt álmaim jönnek:
képzeltésem szívélyes világa,
egyre színesebb, egyre tarkább képek.

Griffmadár csőrében van a lakásom.
Szállhatok. Messzire, és olyan gyorsan,
amire csak a legszebb álom képes.

Anyám sírjánál

Világra szüdtél, de én visszabújnék
méhed mélységébe, ha megengednéd.
Anyám, te jó vagy, ha most térdre hullnék
előtted, tudom, te ezt meg is tennéd.

Kopott keresztfádról a gonosz télben
jégcsap lóg le. Sírod feletti ágról
csöpögött oda az esőlé. Szégyen
és gyalázat, a tavalyi virágból

már csak megfeketült kórókat ráz, ráz
a Vízkereszt szele, mintha korholna.
Mellettünk kő-Jézus két szeme pásztáz

körbe, így lesz beszédes szótlansága:
„Fiam, illendő, hogy itt állsz bánkódva,
de ha hazamész, hasonlíts anyádra!”

Boldogságomban

„Minden világok közül ez a legszebb!”
– kiáltja torkom, s lelkem visszhangozza.
Ujjongásom a látvány csak fokozza;
örvendezem, mint a nyíltszívű gyermek.

Igen, a föld zöld és az ég kék – látom!
Milyen, milyen gyönyörű minden együtt.
Mily lenyűgöző csodákra ébredtünk;
a valóság sokkal szebb, mint az álom!

A víz hullámainak ütemére
táncol a nap. Fáktól övezett parton
állok, mintha a földbe gyökerezne

lábam; s órák hosszat nézek a fénybe.
Szinte lélegzetem is visszatartom;
érezem, csókolnám, aki átölelne.

Dúdolgató

Örvendezem, mert levetkőztetsz;
griffmadár-mintás lepedőn vetsz
ágyat nekem, és mellém fekszel.
Vigyázz, mellettem megöregszel!

Ha örökre szeretőm lennél,
néha szégyenfára szegeznél.
Kínoznál; áldozatod lennék:
vér csorogna rólam s verejtek,

de rám csavarnád tiszta inged;
nagy vágy fűzne szorosra minket.
Tudom, többé soha se hagynál

el, megszoztatnál, elringatnál;
előbb sírnék, de megnyugodnék,
forró öledbe belehalnék.

A kétarcú Föld

„Ó Atyaistennek kedves, szép leánya,
Krisztus Jézus anyja, Szentlélek mátkája.”
(Boldogasszonyanyánk)

A Kezdet előtt

A Kezdet előtt a Kezdettelen volt: „Mert mielőtt a teremtmények lettek volna, Isten sem volt »Isten« – Ő volt, aki volt. És miután a teremtmények teremtett lényekké lettek, Isten azután sem vált önmagában Istenné, hanem vált Istenné a teremtményekben.” (Eckhart mester) A születés előtti (a primordiális) Legfelsőbb Lényeknek vagy Égnek is nevezik, mivel nem születik és nem is hal meg, tehát állandó, ezért nem lehet kettős (duális) természetű, így Mozdulatlan Mozgatónak is hívják. Belőle árad ki „kedves, szép leánya” (és Hozzá is tér vissza), a tapasztalati világ, a Föld, ami, mivel mozgásos, mulandó lényességű, ezért nem lehet nem kettős (duális) jellegű, mint René Guénon írja: „Az egyetemes megnyilvánulás folyamata: minden az egységből indul, és ide tér vissza, közben lép be a kettőség, az osztódás és differenciáció, amelyekből a megnyilvánuló egzisztencia származik.”

Talán felesleges említeni, hogy itt jelképekről van szó, amelyeknek természetesen semmi köztük sincs az úgynevezett „bolygó istenítéshez”...

A paradicsomi helyzet

Közvetlenül a születés után a világ és a csecsemő, majd az anya és a csecsemő Egy. Ádám és Éva tehát már megszületett, de eleinte az Eredet megkérdőjelezhetetlen ígéretében, a nem születő és nem múló kebelében él, ezért a halál még nem fenyegető. Ez a tapasztalat, életélmény egyfajta magasrendű boldogság emléknymaként él valamennyiünkben, voltaképp ez az, amit mindenki keres. Ezt követi az „én” és a „nem-én” megkülönböztetés kialakulása, gyakorlatilag ennek folytán történik meg a kiűzetés a Paradicsomból, innen kezdődik „Májá fátylának” rabul ejtő varázslata...

A Bűnbeesés és következményei

„Két út van előttem, melyiket
válasszam?” (magyar népdal)

Az a jelenséghalmaz, amit tapasztalati (empirikus) világnak hívunk, azóta létezik, amióta valaki felismeri azt. Erre lényegében a „tudás” gyümölcsének

elfogyasztása nyomán támad lehetőség, amely történés nélkülözhetetlen előfeltétele a mulandó lélek (pszichológiai ego) megizmosodása, hiszen ez a forrása a „vagyok én” és „van a világ” megkülönböztetés képességének, ami – némi előzménnyel – a homo sapiens hozzávetőlegesen háromszázezer évvel ezelőtti felbukkanásával jelenik meg, mivel igazából ettől fogva beszélhetünk a fogalmi gondolkodás, az elmúlás fenyegetésének felismeréséből fakadó hitrendszer és a tűzhasználat együttes teteleződéséről.

A Bűnbeesés nyomán tehát az Emberpár egyrészt a „teremtői” képzet mákonyába (vö.: Prométheusz), másrészt a halál igája alá kerül. Ez az ellentmondásos helyzet esélyt és veszélyt is tartogat, aminek folytán már a legeslegelejétől létezik „fel is út, le is út”. A szakrális szemléleti lehetőségéről Dmitrij Szergejevics Mereskovszkij az alábbiakat írja: „Az, amit ma kereszténységnek neveznek – Ágoston csodálatos szavai szerint – mindig is volt, a világ kezdete óta, Krisztusnak test szerint való megjelenése előtt is.” Míg a modernista hagyománnyal kapcsolatban, a neves New York-i pszichiáter-teológus Rama Poonambalam Coomaraswamy a következőket mondja: „Az »új kor« (»new age«) vallása egyáltalán nem új, az ember bukása óta jelen van.”

Az ősidők szellemi (spirituális) Aranykorában az égi természetű felhőtlenség-érzet, a születés előtti (primordiális) teljesség átszűrődésének emléknyma még erőteljes ébresztő hatást gyakorol az érzékszervi világba feledkezettre, így könnyebben haza tud térni, nincs szüksége messzemenően kidolgozott vallásokra. Míg a mai Sötét Korban már sokkal komolyabban meg kell küzdenünk azért, hogy biztosan el tudjuk választani a konkolyt a búzától, hiszen a lehúzó erő megtévesztő hatalma is kifejezettebb, mint Czako Gábor írja: „A létrontás többnyire nagyon csinos álruhákat ölt magára.”

Az életünkben megadatott legmagasabb megvalósítási lehetőség a szellemi (spirituális) másodszületés: „Íme hát már nem én élek, hanem Krisztus él bennem.” (Szent Pál) „Anütosz és Melétosz megölhetnek, de ártani nem tudnak nekem.” (Itt Epiktétosz Szókratészt idézi meg.) Illetve II. Rákóczi Ferenc: „Újjongj és vigadj, én lelkem, és adj háládat Megváltódnak, hogy azt mondhatod: többé nem féled és nem szereted e világot...” (Confessio peccatoris) És ugyanennek a megnyilvánulását lehet érezni Andrej Rubljov „Megváltó” című képén is. Amikor „helyén van az Ész”, akkor a halandó ember, kegyelem folytán, abban a kitüntetésben részesülhet, hogy Isten alázatos szolgájává tud válni a Földön, és a kötelességteljesítés, az igazságkeresés, valamint a rendszeres elcsendesülés gyakorlásának hármassága révén – a Nagy Ész meghaladó tudás, a

Szív útjára hangolódva – egyfajta önmegsemmisítésig menő Istenszolgálatot tud felmutatni, ami természetesen nemcsak az együttérzést, hanem a hamis elleni harcot is magába foglalja. A szakralitásban a legmagasabb fokú üdvözülés azonban a tényleges halállal jöhet el: „Isten országa csak a mindenestül halottak számára áll nyitva.” (Eckhart mester) Ezen irányultság fordítottja, lefelé tükröződése a „lét feledett Ész”, az önistenítő mulandó lélek ösvénye, aminek egyik sarkított változata, amikor a kis-én-t felcserélik egy még nagyobb kis-énre, és azt „nagy-én”-nek nevezik el (pl.: szolipszizmus).

A tagadás szelleme

„A szekularizmus valójában kommunikációs katasztrófa, a magasabb valóság iránti megvakulás, süketség és némaság drámája, az isteni rész elvesztése: a platóni Atlantisz-történet újratöltve.” (Baji Lázár Imre)

Van egy szakrális zen tanítás Baso mestertől: „Hiába fényesíted a cserepet, nem lesz belőle gyémánt.” Ám hallani ennek modernista zen változatát is: „Ha eleget tisztogatsz a korsódat, lámpás lesz belőle.” A vonatkoztatási rendszerek ezen ’ellentmondásosságában’ Nisszargadatta Maharádzs teremt rendet: „Ami relatív, az nem végződhet az abszolútban. Mindazonáltal a relatív elzárhatja az abszolúthoz vezető utat, mint ahogy a tejszín köpülésének a hiánya is megakadályozza a vaj kiválását.”

Ha tovább boncolgatjuk a kérdést, akkor elmondható, hogy az evilágiság központú, modernista szemléleti hagyománynak igazából két alapvetően egylényegű – ám egymással látszólagosan szembenálló – formája van:

Az egyik az anyagelvűség és kapcsolt részeinek csoportja (az ateizmus is hit), amelynek lényegiségét Karl Marx a következőképpen fejezte ki: „Isten tagadása, az élet igénylése.” Vagy, amint manapság a barcelonai villamosokon, fizetett hirdetésként olvasható: „Nincs Isten, élvezd az életet.”

A másik, az úgynevezett „új kor” („new age”) gyűjtőnéven jelentkező ál-szakrális vallási kezdeményezések csoportja: Ezen felfogások voltaképpen magva az elvilágiasított, természeti istenképen alapuló látásmód, amely örvén tetszetős, ám önellentmondásos elméleteket gyártunk afelől, hogy valamely mulandót (pl.: Élet; Ész; Ember; Természet) „Örökkévalónak” tételezhessünk (vö.: a teozófiai ihletettséggű „reinkarnációs” elképzelésekkel), amivel igazából nem érünk el mást, minthogy – a legmagasabb rendű szellemi (spirituális) megvalósítással áttatva magunkat – még jobban beleragadunk az érzékszervi világba, amely által éppen azon

„Halál” hatalmát tesszük még kifejezettebbé magunk fölött, amivel szemben, az „Élet” nevében, „világegyetemi jelentőségű” harcunkat folytatjuk (a Legfelsőbbbe vetített megkülönböztetés = princípális dualizmus).

A modernista istenkép további messzemenő következménye, hogy bármilyen emelkedett és árnyalt is legyen a kifejtés, az, voltaképp torokszorító módon, nem tud nem utánczás lenni – hiszen az alapállás mindent vissz –, amiből kifolyólag a megvalósítás óhatatlanul torzul (vö: René Guénon: „A Nagy Paródia, avagy a fordított spiritualitás”).

Rövid megjegyzés az evolúciós elmélet kapcsán

„Isten nélkül az ember nem érdekes”
(Vaszilij Rozanov)

A turáni íjészítő lovas népek között évezredek átívelően élt egy Aranykort idéző hagyomány. Amennyiben a sivatag mélyén bárki összefutott akár halálos ellenségével is, akkor a korábban táborot verő vendégbarátként kezelte és itallal kínálta az érkezőt. Szergej Bodrov „Mongol” című filmjében a nagy Dzsingisz kán apja, barátai figyelmeztetése ellenére, tovább kívánta éltetni ezt a réges-régi hagyományt, és fenéig ürtette a felajánlott kupát. A tej mérgezett volt. Egy japán történet szerint, volt egy szerzetes, aki abból élt, hogy szalmapapucsokat készített. Kirakta azokat a háza elé, az emberek elvettek egyet és az ellenértékét otthagyták. Egy napon, amikor a szerzetes kiment megnézni, hogy mi a helyzet, azt találta, hogy valaki az összes lábbelit elvitte és lótrágyát hagyott a helyükön. A szerzetes éhen halt.

A szakrális felfogás szerint a megnyilvánult világ – a Föld – bár küzdelmes jellegű, mégis alapvetően jó, mivel az Atya kebelében van, pusztán az ön- és közromboló szellemi (spirituális) „vakság” teszi rosszá. Ellentétben a modernizmus zászlóshajójával, az evolúciós elmélettel, amelynek veleje szerint a „világ” alapvetően rossz, ahol „ember embernek a farkasa”, ami miatt az élet értelme tulajdonképpen a „győzelemben” keresendő, minden egyéb szempont ez alá rendelődik. Be kell vallanunk, hogy számunkra az az értékesebb és izgalmasabb az emberben, ami kiemeli az állatvilágból – az üdvözülés lehetősége –, és nem az, ami esetleg, ne adj Isten, az alá csúszthatja: „Ádám: Mi eszme az, mely a széles világot Eggyé olvasztja (...)? (...) (A gyermekeket el akarják vinni. Éva ellenáll.) (...) Az aggastyán:(...) Ha a család előítéletét éledni hagyjuk, rögtön összedül minden vívmánya a tudománynak” (Madách Imre: „Az ember tragédiája”, Tizenkettedik szín.

Phalanster). Az ember (mulandó lélek), amikor a legmagasabbra tör (Isten utánzása), akkor gögje (hübrisze) által valójában a mélybe hull, tehát a hangoztatott célkitűzéseknek az ellenkezője valósul meg. Másképp fogalmazva, a szakralitás a földi különbségek figyelembevételével és tiszteletével alakítja ki az égi egység felé irányuló, nyílt társadalomszervező rangsorát (hierarchiáját), összhangban az Ananda Kentish Coomaraswamy által írtakkal: „*A Legfelsőbb Lényeg természetesen egységes, de a Megnyilvánulásban mindig jelen van a sokféleség.*” Míg a modernista elképzelésekben minduntalan felbukkan, hogy egyfajta „földi Paradicsom” megvalósításának érdekében az lenne a legüdvösebb, ha komoly erőfeszítéseket tennénk annak érdekében, hogy a feje tetejére állítsuk a Világegyetem rendjének megfelelő – imént idézett – felállást. Például valószínűleg lámpással kellene keresnünk azokat a nyugati felebarátainkat, akik nem lelkes hívei a „szabadság, egyenlőség, testvériség” jelszavaknak. Azonban, ha tüzetesebben megvizsgáljuk a gyakorlatot, könnyen az alábbiakra bukkanhatunk: Szabadság: Ha mindent szabad, akkor a legerősebb, legkörmönfontabb, leggátlástalanabb, legaljasabb győz (Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij: „*Ördögök*”). Egyenlőség: „*Mindenki egyenlő, de vannak egyenlőbbek.*” (George Orwell: „*Allatfarm*”). Testvériség (tolerancia): Ha nem különböztethetjük meg a farkast a báránytól, az melyiknek előnyösebb?

Ezen ellentmondásoktól hemzsegő, elmocsarasító helyzetet az is érzékelteti, hogy a nyugati világ vagyonának tekintélyes része tulajdonképpen őt, alapvetően hitelezéssel, kamatszédéssel és pénzügyi műveletekkel foglalkozó ember kezében összpontosul, akik valamilyen rejtélyes okból, szinte valamennyien rendíthetetlen hívei a „szabadság, egyenlőség, testvériség” elveknek. Ebből kifolyólag elkötelezett háttértámogatóinak tűnnek azon – a „jó” és a „rossz” földizmus (globalizmus) között egyfajta hamis törésvonalat képező – környezetvédő, szélsőbaloldali („antifa”), valamint „korrupció-ellenes” csoportoknak, akik szenvedélyes főcsoportjaikat különös módon éppen azokra mérik, akik ellensúlyozni szeretnék az Új Világrend (New World Order) – néhol giccsbehajló – szivárványszíneiben mutatkozó, ám lényegiségében nagyon is szürkének tűnő viharfelhőjének zűrzavart keltő nyomulását. Talán nem véletlen, hogy a fenti hármas jelszó ahhoz a francia forradalomhoz kötődik, amikor is 1793-ban kinyilvánított a szakrális vallási hagyomány eltörlése, és a modernista hagyomány látásmódjának megfelelő Ész-kultusz trónra emelése.

Ezen jelenségek lehetséges okáról Platon a következőket írja „*Kritiasz*” című művében:

„Amikor az emberek isteni természete lassanként kimerült, amennyiben lassanként keveredett az emberi természettel, és az emberi természet túlsúlyra vergődött az isteni felett, akkor az emberek megromlottak. A bölcsek látták, hogy rosszak lettek, de a nem bölcseknek úgy tetszett, hogy elérték az erény és a bölcsesség csúcspontját, holott csak a gazdagság és a hatalom utáni esztelen vágyakozással voltak eltelve.”

A tagadás tagadása

*„Amit Mária kent be és kötött be,
a sebet az a szép nő, aki lába
előtt ül itt, nyitotta és ütötte.”*

(Dante: „*Isteni Színjáték*”. *Paradicsom*.
Harminckettedik ének. Ford.: Babits Mihály)

Az Atyaisten megkönyörül teremtményén, és ébresztőként a Szentlelket küldi az önistenítő érzékszervi világba. Danténak Szent Bernát – a Templomos Rend alapítója – mondja el a titkot: A „szép nő”, Éva bűnét, Szűz Mária teheti jóvá. Ha az alvó Föld felébred, létrejöhet a Szent Nász (vö.: Szervátiusz Tibor: „*Nap és Hold szerelme*” című kőszobrával), megszületik a Világkirály, az égi lajtorja, Krisztus (a felemelt Élet fája; a turano-sumér Nimród; a turano-egyiptomi Amon-Ré Napisten Fáraója), aki közvetít Ég és Föld között. (Többek között Schelling is amellet tör lándzsát, hogy a „kinyilatkoztatás” előtti „sokistenhitű” vallások különféle „istenei” lényegében Ugyanannak az arcai, tehát valójában szintén egyistenhitek.) A másik lehetőség, hogy a mulandó lélek még mélyebben elalszik, amiből kifolyólag egyfajta ellenségnek látja a halhatatlan lelket – a Legfelsőbb Lényeg földi arcát –, így harcolni kezd ellene (vö.: Széth harcát Hórusz ellen), holott, mint Simone Weil írja „*Izrael*” című tanulmányában: „*Ugye a legnagyobb szerencsétlenség, ha Isten ellen hadakozunk, és nem győzetünk le?*”

A Nap, főképpen férfi minőség és általában Szentlélek helyzetben található, de van, amikor a Világkirály jelképes megjelenítője a különféle ábrázolásokon, ritkábban az Atyáé. Természetesen létezik modernista formája is, ami jobbra egyfajta fényistenítésben fejeződik ki (vö.: Ehnaton fáraó világos-sötét, principálisan dualista Aton kultuszával). A Föld alapvetően Hold, női minőség, de olykor férfialakban is megjelenítődik. Ilyen például Dionüszosz, aki, mint Isten szolgálja, kedélyes termékenységjelkép, szemben fellázadt, önistenítő arcával, a fékevesztett Liber-rel, amelynek bacchanáliáit, szétszóró (diabolikus) fesztiváljait Kr. e. 186-ban betiltották Rómában, mivel úgy látták, hogy fenyegetik az ország szilárdságát. A nagy szakrális vallásbölcse, Hé- rakleitosz e tárgyban a következő megközelítés-

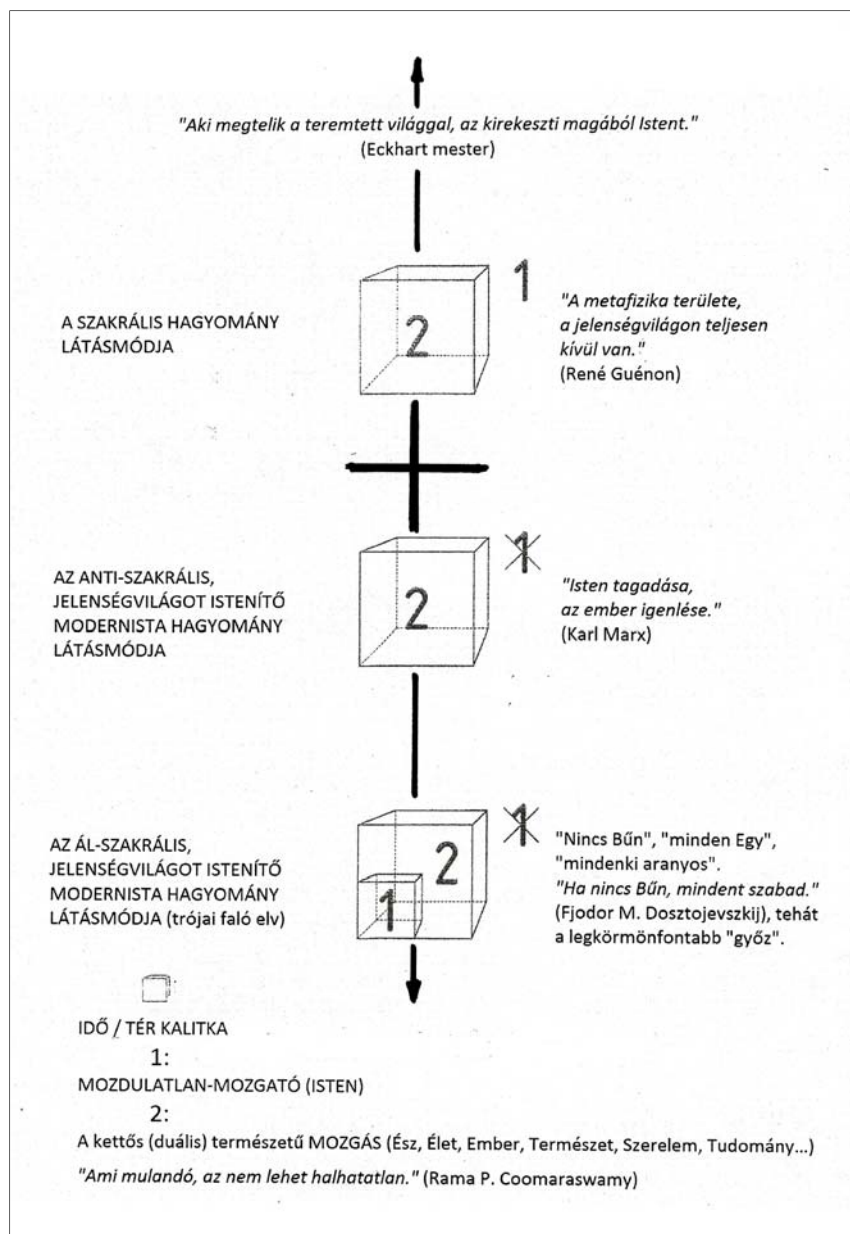
sel szolgál: „De ugyanaz Hádész és Dionüszosz, akinek örjöngenek és rajonganak.”

A tűzkultuszokban is kifejeződik a Föld kétféle minősége. Egyfelől gondolhatunk például az alvilág félszemű kovácsára, Héphaisztoszra vagy a pokol tüzére. Másfelől pedig, amikor az ammonita turano-egyiptomi beavatott Pithagoraszt azt mondja, hogy „minden jelenség ugyanannak a tűznek a szikrája”, illetve az elgöngyösödött turano-ión epheszosi Artemisz-kultusz követőjeként (vö.: Huszka József: „A magyar turáni ornamentika története”) a már említett Hérakleitoszt „a tűz filozófusának” nevezik, akkor ez alatt alighanem a felébredt Földanya, azaz Szűz Mária (a turano-szkíta Babba Mária vagy Boldogasszony; a turano-sumér eredetű, sémita-sumér Istár-Mami) szellemiségének tiszteletét értik, amely tovább él például az iszlám félhold jelképben is. Mint Kajguszuz Abdál „Bolondok könyve” című művének Utószavában a fordító, Sudár Balázs írja: „Az iszlám hagyományban a »Sátán« a világi gondolkodás jelképes figurája. Ő az, aki személyes vágyával megtöri az egységet. Miatta kell az emberiségnek hosszú utat bejárnia, míg visszatalál a forráshoz, Istenhez. A Sátán paradox módon segítőként jelenik meg, ármánykodásával éppen azokra a gyengeségeinkre hívja fel a figyelmet, amelyek az Istenhez való visszatérést akadályozzák.” (Vö.: Madách Imre: „Az ember tragédiája” című művel.)

A csíksomlyói zarándokltról éppen hazatérő Horváth Hilda egy beszélgetés során említette, hogy a Pünkösödöt sokan „tüzes ünnepnek” mondják. A Szent Rózsa kinyílt, a Föld virágba borult, Szűz Mária nászra lépett a Szentlélekkel. Ez a felfogás gyakran köszön vissza a honvisszafoglalás előtti ősidőkben is, amely tovább éltetődik a népi hízméskincsben: Az életfa, virágfa (Világkirály) alatt csókolózó madarak (az Atyaisten a háttér), ami a Csodaszarvas-ábrázolásokon is felfedezhető: az agancs két szára égő gyertyákkal, fölötté a Világkirály helyzetben lévő Nappal, benne néhol keresztel. Ennek szintén a messzi múltból kibontakozó változata a vízszintes helyzetű Holdsarló, ölénben-fölötté a Nappal, amely jelkép nemcsak az eurázsiai pusztán,

hanem hatósugarában, az indoíráni-mezopotámiai-egyiptomi, valamint a távol-keleti területeken is igen elterjedt volt. Ugyanezen szakrális őshagyományak megfelelő egyistenhit figyelhető meg például a hozzávetőlegesen háromezer éves ázsiai hun hajdíszen is: az életfa (Világkirály) alatt két ló harapdálja egymást. Ez az ábrázolás úgynevezett „átmenti jellegű”, mert nem tudhatjuk, hogy nászra kívánnak-e kelni (vö.: Szentlélek és Szűz Mária), vagy harcolnak egymással (vö.: Hórusz és Széth).

„A törvény abban a pillanatban sérül, mielőtt az eredetét képező princípiumot megtagadják; megsértői azonban nem tudják a törvényt teljesen megsemmisíteni, és így az ellenük fordul. Ily módon a rendezetlenségből újra rend lesz, amellyel semmi sem képes szembehelyezkedni, hacsak nem látszólag és illuzórikus módon.” (René Guénon: „Szellemi Tekintély és Időbeli Hatalom”)

Wernke Bernát

szemeik kopogása

(A. Bak Péter úrnak, Keszölc településen,
az Úr 2017. esztendejének, április havának
hetedik napján)

annyi ránk domborodó pirkadat
reszket most itt, a fákon át, az
eljövő percek során, a Pilis hegység
tavaszt rohantató honán... ilyenkor
április tájt... s e derék lakosság
zsengeségét hozta ide, a
fejük felett őrködő égnek, rájuk
virítódó ékeikkel egyetemben... és ez még
csak a kezdet... mert ma, az
itt kiválasztódó morajlásokban,
kifáradhatatlan csokrokat láthatnak,
kik erre járnak... egészbe lobbantva,
a hullámokba csavart ecset alatt,
idehullatott munkálataiban... mik
fészkelődő olvatagban, még
szunnyadnak... de majd megszólalnak, a
rájuk nézőkre, szomjukat kifújattatva,
görgőbe kaptatva, ábrázatukat... kiknek
nyíló tágulataik dobódnak sorban... ahogy
nézik, e lélekből érkező, fényleteket –
kialudhatatlan tüzeikkel szemeikben... majd
langyba tárulkoznak..., dalaikkal a mestert
soha nem engedve, szikkatagba hajló
kanyarokba... és szemeik kopogása kéri...
lendülete dallamait további haladatba, a
messzi hajladozásokból, mindig, mindig
újat mutatva... követőleg, ezekre a
szép, színes foltokra, mik e termet
díszítik most... de ne csak a mai napra, itt,
hanem szerte a világban, örök fáradhatatlanba,
az alkotások, erősödőbe léptetett
oszlopozódásába... megfogadtatva
mindezeket, innen, a Pilis hegység
ránk domborodó
reszketettségében...

Eger városának szilaj rákiáltásán

(Bangó Miklós művész úrnak)

...ha valami robog, az elhajthatatlan
akaratba, mint szálló harmat
tapadata, egy
sétálóra... őt erőbe karoltatva, ki nyitva
áll, lénye sugaras rázuhantán... hol
mezsgyéi peremén, sisteregnek szelei,
teste mélyén, de nem csak átmeneti
kimagasodása ez, hisz átjárja vérét,
lényét, e zuhogás... mert itt áll, Eger
városának szilaj rákiáltásán, az
egykori diák... hol képzelete hányszor, de
hányszor lépett tátongóba, erre e szép
utcák fényeire, hol nappal változott
világának színe... reggelből, nyúlva
estébe... mikor úszón szakadt rá,
az álmodó homály... az éj ráncait
rá-ráperdítvén, sötétbe süllyedt,
holdfénye cseréletének jöttébe –
...mikor felhő fakult elő, sugárzását
el-eltüntetvén... de keble sérthetetlen
szívja, az utcai késetegeket, a szállva
úszó hajnal sötétségét kergetve, az
ábrándos nyirkok lassú eltűntén... ahogy
a szél, remegtetőbe lép, frizurájára
még könnyedén... s zsenge felvetésébe
tereli, e gyűlő nyílatoknak percei –
egyre éberebbe... s lép, lép a sötétnek,
már nyúlóba fekvő enyészeten... hódolva
a napnak, még rejtett sugarát, magára
kapva... s a lassan, messzi elmerültébe
hulló éj, még egy utolsó terülésén
ontja, szürkés öletét... hát persze,
űzésbe vedletten, kell tovább
mennie... e város minden, elevenülő
remekét, szívva, érezve tombolóba
bomló leplét, mi már ott vár, reá
ecsetje végén... hirtelenbe kínálva,
vérmesülőbe lépő, szemének
szívének, kibuggyanó ihletén...

Hernádi Paula: Útvesztő (tűzzománc)

Fagy

A festő hátralépett, és homlokát összeráncolva, szemét élesre hunyorítva nézte a félig kész, valójában többször újrakezdett képet. Hümmögött, majd a gyűrött cigarettás dobozból kihúzott egy szálat, komótosan rágyújtott, és újra a képet figyelte. Szinte átfúrta pillantásával a vásznat. Elégedetlen volt, elégedetlenebb, mint tegnap.

A képen éjsötét háttér előtt fehér, ezüstös fényben megvillanó, göcsörtös ágak meredeztek. Törzs nélküli, sehonnan semerre nem tartó vastagabb ágak és vékonyabb gallyak. A festő azt a címet szánta a képnek: „Fagy”. Néha arra gondolt, lehetne az is a címe, hogy „Fázom”. De nem is a cím a lényeg – morfondírozott immár sokadjára –, hanem az, hogy el tudjam kapni a fagy, az irtóztató fagyoskodás rajzolatát. Hogy vonalakkal és színekkel képes legyen megragadni a vacogtató, dermesztő, szinte már fájdalmas fázás érzetét. Azt az érzést, amikor a testem úgy átjárja a hideg, hogy egy apró mozdulat is késésként hasít belém.

Amióta ezt a képét elkezdte festeni, márpedig jó ideje festette, naponta többször is eszébe jutott a több évtizedes inspiráló. A festőt – ahogy akkoriban minden alkalmas fiatalembert – behívták katonának. Mint főiskolára fölvevő, érettségizett fiút, tartalékos tiszti iskolába hívták be. Ez így akár jól is hangozhatott volna, de a valóság ennél sokkal rosszabb volt. Hiszen egy év alatt olyan gyötrelmes kiképzést kaptak, amibe belesűrűsödött a sorkatonák két éve és a nyolc hónapos altiszti tanfolyamok minden keserves próbatétele. A festő – aki akkor még festőinas sem volt – nehezen viselte a megpróbáltatásokat. Nem is a fizikai erőfeszítéseket, hanem inkább az a gondolata sajdukt a lelkébe, hogy legfőkényebb korszakából kell egy esztendő elvesztegetnie.

Egy alkalommal, a leghidegebb január eleji napokban gyakorlatra vitték őket a lakatlan folyópart mentén elterülő kiképzőbázisra. Nyilván úgy volt megtervezve az egyhetes gyakorlat, hogy a tiszti növendékek szokják a téli megpróbáltatásokat. A folyó völgyében zúgó, metsző szélben éjszakai lövészeteken kellett részt venniük, ahol nyomjelzős lövedékek voltak cikázó, narancssárga vonalakat a sötétben. Fülel sapkában, fölhajtott prémes gallérú félkabátban, kétszemélyes sátrakban kucorogva aludtak. Olyan hideg volt, hogy a kiosztott meleg étel percek alatt megdermedt a csajkájukban. Minden második éjszaka a felderítést gyakorolták, ami többnyire abból állt, hogy a lánctalpak szaggatta földút éles mintáza-

túra fagyott vájatában kellett kúszniuk. Térdükön a nadrág ronggyá feslett, alatta a jégvágta sebektől szivárgott a vérük.

Aztán valahogy eltelt ez a szörnyű hét is. Az utolsó napon testben és lélekben összefagyva álldogáltak a bágyadt fényű alkonyatban, és hallgatták, ahogy a parancsnokuk kiértékelte a gyakorlatot. Nyilván a tömzsi őrnagy is tudta, hogy a „fiai” nem mindennapi erőpróbán vannak túl, mert dicséret helyett annyit préselt ki magából: – Most már elmondhatják magukról, hogy voltak katonák. – Ezután az altisztek vették át a szót, és minden századot, szakaszt, rajt beosztottak, melyik teherautóra szálljon. Elindultak a járművek felé, amikor az egyik őrmester az előtte elhaladó festőre mutatott: – Maga lesz az őrlőszerszállító kocsin.

A festő csak percek múltán értette meg, mire szemelték ki. Amíg a többiek a ponyvával fedett teherautókra kapaszkodtak föl, ahol majd szorosan ülve egymást melegíthetik, ő egy lőszeres ládákkal megpakolt nyitott kocsira mászott föl. Fülébe húzta a sapkáját, fölhajtotta a prémes gallérját, lába közé fogta a géppisztolyát, és bevackolódott a vezetőfülke mögé. Soká, nagyon soká indult el a teherautók oszlopa. Rettenetesen fázott, de még mindig nem tudta, mi vár rá. Az egész heti fagyoskodás mintha most egyszerre, összeadódva gyötörte volna.

Fél éjszaka szinte lépésben haladt a konvoj. Ő ült a ládák tetején, nézett maga elé a dermesztő szélben, és próbált életben maradni. A mögötte araszoló teherautó két tompított fényét figyelte, de a hideg fény még inkább borzongató volt. Valami kellemesre, szépre, melegre akart gondolni. Tengerpartra, pálmafákra, napsütésre, bikinis lányokra, ám nem tudta soká elaltatni érzékeit. Minden ábrándozása, gondolatkísérlete csak másodpercekig tarthatott, mert újra és újra ráeszmélt, hogy már minden tagja meggémberedett a fagyos januári éjszakában. Gondolt egyet, félretolt néhány ládát, hogy közéjük bújjon, ezzel is védve magát a széltől. Csakhogy alig volt hely a ládák között, oldalvást fordulva szorongott a kemény és éles sarkok között. Mozdulni sem bírt. Valahogy hanyatt feküdt, és bár az oldalát bök-dösték a ládák éles sarkai, szinte bénán feküdt, a szemét a sötét égre emelte. És ekkor látta meg azt, amit évtizedeken át hordozott az emlékezetében, és amit most meg akart festeni a Fagy című képén. A koromfekete éjszakában hófehéren tündöklő, csupasz faágak, a teherautók reflektorfényében ezüstösen csillogó göcsörtös, idomtalan gallyak úsztak el a feje fölött. Hanyatt fekve, a ládák között szorongva bámulta a keskeny országút fölött két oldalról összeboruló fák csupasz koronáját. Mint valami torzszülött csontváza, idomtalan bordázata borult föl a sok ág és gally.

Dermedten feküdt, a szája lilára fagyott, a lehele-
te jégpáráként csapódott ki, minden mozdulatára
fagy hasított a testébe, és nem látott mást maga
fölött, csak a tündöklő fehér ágakat, ahogy lassan
elvonulnak a tekintete előtt. Ezt a látványt szeret-
te volna most a leghitelesebben, legkifejezőbben
megörökíteni a képén.

A festő, miközben mélyen beleszívott a ciga-
rettájába, már nem is a képét látta, hanem an-
nak a januári éjszakának az emlékezetében for-
gó, lassított filmjét. Akkor végeérhetetlen órákon
át döcögött vele a nyitott teherautó. Hátraha-
nyatlott, bénán szorongott a ládák között, és
érezte, vége van, itt fagy meg. Rágyújtani nem
tudott a lőszeres ládák között, ezért csak a kezét
dörzsölgette, aztán azt is abbahagyta, mert min-
den mozdulatára a fagy hasított a testébe. Azt
sem tudta, hol járnak, mennyi ideje mennek.
Mire lassú menetben haladva beértek a távoli
laktanyába, már teljesen megdermedt, alig bírt
lekászálódni a teherautóról. Annyira összefa-
gyott, hogy egy óra múlva sem engedett föl a me-
leg hálókörletben, csak azt érezte, hogy a fagyott
füle mindjárt leesik, égett az arca, dermedt arc-
csontja is szinte fájt, ha szólnia kellett.

Összevonta szemöldökét, úgy nézte a képet,
és elégedetlenül dünnögött: – Még nem jó, va-
lamiért még nem jó... Nem jön át az az iszonya-
tos fagy. Valahogy azt kéne érzékeltetni, hogy a
fák is fagyottak. Ha egy ághoz érnénk, azonnal
eltörne, mint a jégcsap. Hogy a sötét sem azért
olyan koromfekete, mert éjszaka van, hanem
azért, mert fagyos, januári éjszaka van. A színek
is megfagytak, eltűntek. Csak a fekete és a fehér
maradt. Egy hatalmas fekete lyuk lett a világból,
mindössze az ágakból formált idomtalan, hófe-
hér jégcsapok maradtak meg. A kozmikus fagyot
kéne ábrázolni. Főleg arról kéne szólnia a kép-
nek, hogy ez a látvány maga a kibírhatatlan fa-
gyoskodás, a dermedtség. Amikor az élet már
csak vegetálás, és a túlélésre, a megmaradásra
vagyakozás. Amikor lelassul a vérkeringés, az
erek is dermedtek, a szív is alig ver.

Miután a konvoj begördült a laktanyába, a fes-
tőnek és társainak első kötelessége a fegyverük
lelajozása volt, csak ezután mosakodhattak meg,
és ezután kaptak végre olyan ételt, ami nem hűlt
ki öt perc alatt a csajkájukban a szabad ég alatt. A
festő már akkor érezte, sőt tudta, az út fölött ösz-
szeboruló ágak látványát nem fogja elfeledni, és
azt az összefagyottságot sem, amit átélt a lőszeres
ládák között hanyatt dőlve. A teste később fölen-
gedett, a lelkében azonban örökre megmaradt
valami dermedtség, valami kiszolgáltatottság, az
elviselhetetlenség fehér ágakban megtestesülő
képe. Elvégezte a Képzőművészeti Főiskolát, de
még évtizedekig nem fogott bele a Fagy megfesté-
sébe. Ott motoszkált a tudata mélyén, de nagyon

sokáig nem érezte magában a bátorságot, az erőt,
a képességet, hogy megfesse ezt a látomásos,
mégis oly valóságos ábrázolatú képet.

Eppen elnyomta a cigaretta csikkjét, amikor
csöngettek a műterem ajtaján. Végignézett festék-
foltos köpenyén, aztán vállat vont, és ment ajtó
nyitni. Régi barátja, Illés állt az ajtóban: – Jónap,
jónap! – mondta Illés, aki rendszerint félszavakkal,
töredékes mondatokkal kommunikált. A festő bic-
centett, és betessékelte a vendéget.

– Sör, bor, pálinka? – kérdezte Illés.

– Bor – felelte a festő.

– Jöjjön! – ült le a másik egy fotelba.

A festő kivett a hűtőszekrényből egy fél üveg
rozét, poharakat keresett, töltött, koccintottak. –
Haladunk? – érdeklődött a vendég. – Ühüm –
nyögte a festő, aki maga is azonnal átvette ven-
dége lakonikus stílusát.

Csöndben üldögéltek egy darabig. Illés rázo-
gatta a poharát, szagolgatta a rozét, aztán egy
pillantást vetett a műterem közepén álló Fényre.
– A' mi? – kérdezte halkán. – Képféle – mondta
a festő. – Ja... – nyugtázta a vendég, és üres po-
harába bámult.

Illést, aki földrajz szakos tanárnak készült, a
katonaságnál ismerte meg, egy szakaszban szol-
gáltak, ott és akkor barátkoztak össze, és ez a
barátság évtizedek óta tartott. Illés néha hóna-
pokra eltűnt, ilyenkor, állítólag a világot járta.
Máskor meg naponta benézett. Sosem maradt
félóránál tovább. Rendszerint üldögélt, hallga-
tott, csöndben morfondírozott, ritkás szakállát
sodorgatta, megnézett egy-két falnak fordított
félkész festményt, majd az órájára pillantott: –
No, menyek – mondta afféle székelyes szófukar-
sággal. Ilyenkor a festő csöndben kikísérte, bú-
csúzóul szó nélkül hátba veregették egymást. A
barátok kevés szóból is értik egymást.

Most azonban Illés félóra múltán sem moz-
dult. Kiitta a borát, nézte a festményt, forgatta
kezében a poharat, néha dünnögött valamit.
Aztán megkérdezte: – E' mi akar lenni?

A festő előbb kortyolt egyet a borból, majd
fölidézte azt a januári éjszakát, amelyen termé-
szetesen Illés is ott volt, csak épp egy másik, sze-
rencséjére ponyvás teherautón kuporgott, füles
sapkában, fázósan, szinte összegörnyedve, hogy
minél kisebb testfelületét érje a hideg. Ő is emlé-
kezett arra a vad, fagyos éjszakára. Régebben
már szóba került közöttük ez a félig-meddig kö-
zös emlék.

Illés bólogatott és emlékezett. – Ja, ja.

Üres poharát a festő felé tartotta, és kérdőn
nézett rá. Az fölállt, kitöltötte a maradék rozét.
Illés forgatta a kissé habzó, rózsaszínű italt a po-
harában, ő is emlékezett. – Ja, összefagyunk.
Emlékszel? A nagy melák Rajkit úgy kellett le-
venni a platóról. Ja, teljesen megdermedt... –

maga elé nézett. Elmosolyodott: – Csoda, hogy Gál tizedes orra nem fagyott le... – mindketten nevettek, merthogy Gál tizedesnek hatalmas szaglószerve volt, ezért is hívták a háta mögött Csőrösnek. – Azannyát’... – fűzte tovább gondolatait a maga szagotott módján Illés. – Piszok fagyvult ott a pusztában.

Mindketten ugyanarra gondoltak: ahogyan az ártéri erdő fölött, a téli este sötétjében a fagyos földön fölverik a kétszemélyes sátrakat. Festő és Illés összefűzték sátorlapjukat, kinkeseresven levertek a cölöpöket, fölállították a sátrukat, és amikor már azt hitték, hogy végre bebújhatnak pihenni, valamelyik tiszt egy elemlámpával hadonászva elkezdett ágaskodni, hogy a sátrak nem egyenes sorban állnak. Festő és Illés káromkodva bontották le a sátrukat, és újabb hosszás gyötrelmek között tíz centivel arrébb újból fölverték.

A festő azt hitte, ott fagy meg. Ráadásul este csak úgy sebtében verték le a sátor cölöpjeit, az egyik kifordult a fagyos földből, a sátorlap alja fölemelkedett kissé, épp annyira, hogy festő arra ébredt, az arca éppen kinn van a szabadban. Úgy érezte, a pofacsontja helyén egy törékeny jégcsap van.

– A nemere – mondta Illés. A festő kérdően pislogott. – A nemere, a szél... Erdélyben, jön le a Kárpátokból... – mondta Illés a maga szagotott előadásmódjában. A festő bólintott. – A nemere, na’ az is baromi hideg. Egyszer ott szilvesztereztem, éjfél után mentünk a templomból egy ismerőshöz bulizni... Majd’ lefagyott a tököm – göcögött Illés. – Félcipőben voltam, én pesti marha... Te, az orromon kifújt levegő ráfagyott a bajuszomra... Szinte fájt, ahogy húzódott a bőr...

– Festő már rég nem hallotta egyszerre ennyit beszélni a barátját. Illés is mintha megérezte volna, hogy mértéken felül beszélt, mert elhallgatott, megforgatta a bort a pohárban és egy hajtásra kiitta. – Azannyát’, kurva hidegek tudnak lenni Erdélyben. – Ezzel befejezte hosszúra sikerült monológját.

Festő bólogatott, de közben arra gondolt, hogy formákkal és színekkel milyen nehéz visszaadni a hangulatokat, az érzeteket, főleg az állapotokat. Az emlék valamiképp képpé alakítható. De a hangulat, az állapot? Az érzet? Hogyan lehet ábrázolni egy migrént? Vagy éppen azt, hogy szörnyű melegem van? Hiszen az ember nem csupán esetekre, helyzetekre, alakokra, tájakra emlékezik, de érzetekre is, impressziókra, állapotokra, magára a múltbeli pillanatra: egy fölismerésre, egy csalódásra, egy sértettségre, egy döbbenetre vagy öröme. Az érzet pillanatát megragadni és képpé alakítani, az a valami... – sóhajtott. Hiszen hetek óta éppen ezen dolgozik.

Illés még tünődött egy kicsit, aztán hamiskás mosollyal csak annyit mondott: – Gál tizedes csőrét le ne hagyd!

Miután elfogyott a rozé, Illés fölállt. A festő kikísérte barátját az ajtóig, hátba veregették egymást, ahogy szokták, aztán becsukta a műterem ajtaját. Visszaült a kép elé, és hosszan nézte a fehéren világító göcsörtös ágakat és az éjsötét háttérrel. Sokáig ült egy helyben, szinte ugyanúgy megmeredt a teste, mint annak idején a teherautó platóján. Aztán nehézkesen, sóhajtozva fölállt. – Elteszlek – mondta, és a félkész festményt befordította a fal felé.

Hernádi Paula: Kaptár (elektrográfia)

Művészcsaládok VII.

Beck Ö. Fülöp érem-, szobrász-, ötvösművész és családja: Fémes Beck Vilmos, Beck Judit és Beck András

Beck Ö. Fülöp (Pápa, 1873. június 23. – Budapest, 1945. január 31.), teljes nevén Beck Ötvös Fülöp, illetve Beck Ödön Fülöp. Fémes Beck Vilmos érem- és szobrászművész bátyja, Beck András szobrászművész és Beck Judit festőművész édesapja.

Tízgyermekes családban született Pápán, Beck Pál és Gold Ernesztin fiaként. 1888–1893 között a budapesti Iparművészeti Iskola ötvös szakának hallgatója, de mintázást is tanult Loránfi Antalnál (1856–1927) és Schiczkedanz Albertnél (1846–1915). 1892-ben tett velencei tanulmányútja során ráébred saját művészi ambícióinak belső forrására. Innentől fogva tartja saját munkásságának indulását. 1893-ban néhány hónapot Bécsben töltött. 1894-ben ösztöndíjjal Párizsba került, majd 1895-ben az „École des Beaux-Arts”-on Hubert Ponscarne (1827–1903) mester növendéke, s megnyeri a Prix d’ateliert. Elkészítette az Osztrák–Magyar Monarchia egykoronásának verőtő-mintáját, s ez után fordított figyelmet a millennium érem formai megjelenítésére. Párizsból pályázott az 1896-os millenniumi kiállítási emlékérem megalkotására, amit meg is nyert. 1897-ben Münchenben kapcsolatba került a Jugend-mozgalommal. Ennek hatására több, figurális domborművel díszített ötvöstárgyat készített szecessziós stílusban. E munkái domborítás helyett mintázással és öntéssel készültek. 1897-ben Münchenben a Glaspalastban rendezett kiállítást. Az Iparművészeti Múzeumban 1898-ban bemutatott első gyűjteményes éremkiállításán először szerepelt nálunk az érem önálló műfajként. Bemutatott érméi nagy sikert arattak. Ötvöstárgyaival az 1900-as párizsi világkiállításon ezüstérmet nyert. Ezután Olaszországban és Németországban járt tanulmányúton. Az 1906-os milánói kiállításon Grand Prix-t nyert. Többször visszatért Münchenbe, ahol megismerkedett az Adolf Hildebrand (1847–1921) képviselte új szellemiséggel és technikával. Figyelme egyre inkább a szobrászat felé fordult. 1907. január 31-én Budapesten a Terézvárosban házasságot kötött a nála 12 évvel fiatalabb Bárdos Laurával, Bárdos Károly és Brachfeld Vilma lányával.

1908-tól a régi mesterek módján, közvetlenül kőbe kezdte faragni szobrai, gipsznegatívba vésni érmeit. Hazatérése után baráti viszonyba került a Nyugat körének vezető publicistáival.

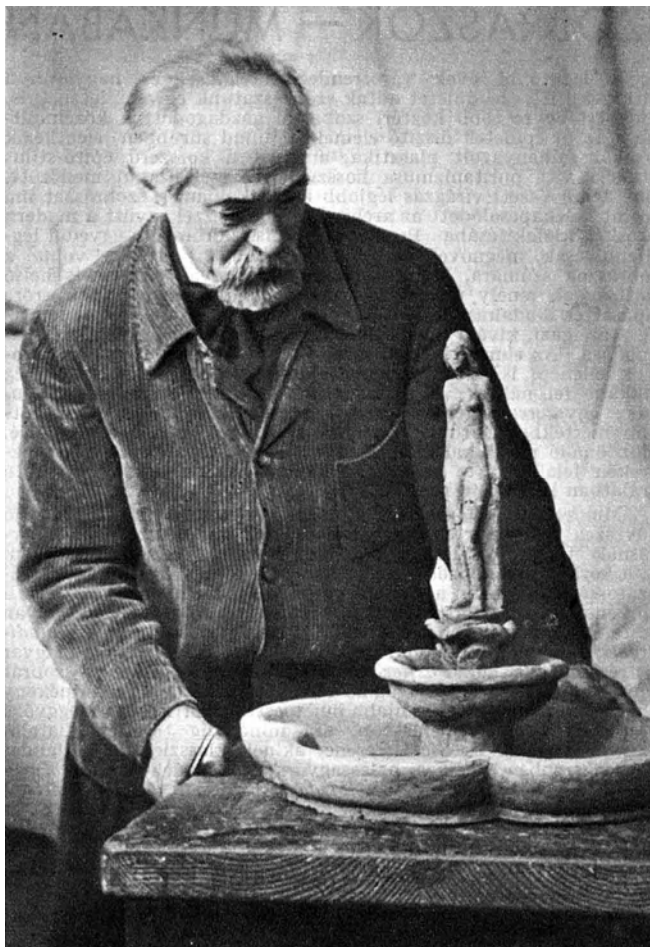

Beck Ö. Fülöp: Szittyia lovas (1913)

1907-ben és 1908-ban, a kétféle változatban készült Mikes Kelemen-emlékérmé a folyóirat emblémája lett. A Nyugat [főszerkesztő: Ignó Hugó (1869–1949), szerkesztők: Fenyő Miksa, szül. Fleischmann Miksa (1877–1972) és Osvát Ernő (1876–1929)] első számának címlapján (1908. január 1.) már szerepel Beck Ö. Fülöp *Mikes Kelemen* emlékérmé. Később ő készítette a Nyugat számára az *Osvát-* (1923), az *Ady-* (1928) és a *Babits-* (1933) érmeiket is. A hazai éremművészet számára olyan meghatározó fontosságú plaketteket készített, mint a *II. Rákóczi Ferenc* (1903), *Petőfi* (1905), *Liszt* (1911), *Kurucfej* (1912), *Vonósnégyes* (1914).

1910-től Gödön épített műtermében maga faragta kőbe robosztus erejű, zárt tömegű nagyméretű szobrai és domborműveit, amelyekkel a modern magyar szobrászat élvonalába került. A Szentendrei úti iskolában felállításra került az Állatreliciefek (kakas és nyúl 1911). 1912-ben Görögországban járt, ezt követően bronz kisplasztikákat is készített, melyek közül kiemelkedő fontosságú a *Szittyia lovas* (1913). 1914 elején, gróf Batthyány Gyula festővel (1887–1959), az Ernst Múzeumban közösen rendezett gyűjteményes kiállításán, rendkívül gazdag és sokoldalú anyagot vonultatott fel: érmeiket, kisplasztikákat és nagyméretű kőszobrokat (*Menyecskefej* [1912], *Fekvő nő* [1912], *Álló férfi* [1913], *Felesége portréja* [1913], *Király György síremléke* [1913], *Szent Sebestyén* [1914]). Az első világháború alatt készítette az *Ezer éve küzd a magyar* című érmet (1915), melynek egyik oldalán újra megjelenik a szittyia lovas vágató alakja.

Ebben az évben készült el élete egyik főműve, az *Afrodité*, amelynek nemes formáit szemérmes gyengédség, s teljes mesterségbeli biztonság alakította, valamint elkészült a *Szinyei Merse Pál*-érem is. 1917-ben mintázta az *Arany János*-emlékérmét. Most, 2017-ben ünnepeljük a nagy

Beck Ö. Fülöp kütterven dolgozik

magyar író születésének 200. évfordulóját.

1917. június 30-án feleségével az izraelitáról a református vallásra tértek át a budapesti Kálvin téri református egyház által, ahol Beck Fülöp a keresztségben az Ödön utónevet kapta.

Az első világháború lelassította művészete addigi fejlődését. A Tanácsköztársaság idején a művész szakszervezet elnöke, és megbízásból ő készítette a tervezett új 10 koronás pénzmintáját, amely kiemelkedő jelentőségű. Kinevezték a főiskola tanárává. A tanácskormány leverése után többé állami intézményekben nem taníthatott, hosszabb ideig mellőzték.

1922-ben ismét gyűjteményes anyaggal jelentkezett az Ernst Múzeumban. 1926-ban szobrász magániskolát nyitott az akkori Vilma királynő úton (1950-től Gorkij fasor, 1991-től Városligeti fasor). 1927-ben neki ítéltek a Szinyei Társaság szobrászati nagydíját. Épületplasztikával is foglalkozott: *Corvin Áruház reliefjei*, *Táncoló legény*, *Művészet*, *Kereskedelem* című kőszobrok (1926), valamint a Kosuth Lajos tér 15. szám alatti *MÁK bérház Ülő nő* (1927), és a Fehérvári út 88. szám alatti *ELMŰ bérház szobrai* (1928). Mintegy 500 érme közül legismertebbek: Petőfi Sándor, Liszt Ferenc, Ady Endre, Babits Mihály, Mikes Kelemen.

Az 1920-as években készített portréi közül kiemelkedik *Önarcképe*, valamint a *Judit* (1922), *Móricz Zsigmond* (1926) és *Babits Mihály* (1928). Gróf Tisza Istvánról több művet is készített. Éremművészete a húszas években éri el fejlődése tetőpontját. Neve ekkor már Európaszerte ismert. Numizmatikai alkotásai közül ebben az időszakban kiemelkedően fontos az osztrák megrendelésre készített *Mozart-érem* (1925), és a svéd megrendelésre készült *Strindberg-plakett*. A háború után kezdte el az *Építész* érem sorozatot (1923–24), amelyből *Ybl Miklós-* (1924) és *Pollack Mihály-* (1924) érme emelkedik ki. Az Ernst Múzeumban 1925-ben, a Tamás Galériában 1932-ben volt újabb kiállítása. Köztéri vagy épületen belüli nagyplasztikai megbízást keveset kapott. Ezek közül jelentős a Pápai Református Kollégiumban 1931-ben felavatott *Hősi emlék* (1922) bronz szobor, amely a kollégium háborús halottainak állít emléket, a New York Kávéházban az *Osvát* dombormű (1933), a *Liszt Ferenc* dombormű a Pesti Vigadóban (1911–12, elhelyezve 1935-ben), a Rózsadombon az *Ifjúság kútja* (1935–37), és a *Kölcsey*-emléktábla (1938) a pesti Vármegyeháza belső udvarán. *Bányász* (1930) című műve Budapesten, a XIII. Pozsonyi út 44–46. szám alatt látható.

Beck Ö. Fülöp: Ifjúság kútja (1935–37)

Néhány reprezentatív síremléket is készített (*Baumgarten* Ferenc Ferdinánd síremlék: 1929, *Fellner*-síremlék: 1932, *Fenyő Miksáné* síremlék: 1934). A legnagyobb szabású ezek között a Kerepesi temetőben felállított *Fellner*-síremlék három szimbolikus figurája. A bronz szobor nyugodt kompozíciója, az alakok klasszikus zártsága jelzi a szobrász monumentalitás iránti igényét.

A második világháború éveiben is lankadatlanul dolgozott. Ekkor készült a Közraktár utca 22/b. számú sarokházra a *Vasmunkások* domborműve (1941), a *Kodály*-érem (1942), *Madách* (1942–43), *Vasöntő munkások* (1943) és *Szent Ferenc* szobra (1944). Katona Józsefet ülve ábrázoló befejezetlen kőszobra Szentendrén található.

Beck Ö. Fülöp tagja volt a Szinyei Merse Pál Társaságnak és a Képzőművészek Új Társaságának (KÚT).

1944-ben, Magyarország német megszállása után, sárga-csillagos házba költöztették, ahonnan megszökött. A nyilas hatalomátvétel után feleségével együtt bujkálni kényszerült.

Budán, egy baráti család házában pincéjében húzódtak meg. Itt fejezte be emlékiratait.

1945. január 31-én, aránylag csendes volt a Margit körút környéke, a pincék penészét meg az olajmécsek kormát kiszellőzni elindult a szép homlokú, szakállas, idős művész, aki 70 éves múltól már ekkor. Ezután soha többé senki sem látta. Ereje teljében, művészete csúcán tűnt el örökre, ez a zsidó származású, nagy magyar művész. Ha belegondolunk, hogy milyen művek kerülhettek volna ki még kezei alól, szinte beleborzongunk. Értelmetlen halálával szegényebb lett a magyar és az európai művészet.

Emlékkiállítását 1947-ben a Szépművészeti Múzeumban, 1970-ben a Magyar Nemzeti Galériában rendezték meg. Művészi hagyatékát 1947-ben állami gondozásba vették.

Emlékiratait 1957-ben jelentették meg Budapesten, Rippl-Rónai József emlékezéseivel egy kötetben. Egyszer kezébe került a régi magyar ötvösség képviselőjének, Kecskeméti Ötvös Péternek az ötvösségről írt könyve, s hatására illesztette nevébe az Ö betűt. Nevét egy időben Beck ötvös Fülöpnek is írta. „Akkor még hittem ebben a pályában, és az ötvös jelzővel felemelve képzeltem magam” – írja visszaemlékezéseiben.

Művészetének stílusa a posztimpreszionizmushoz kapcsolódott, de hatott rá a szecesszió is. „Úttörő volt, stílusteremtő ereje felmérhetetlen jelentőségű a századforduló utáni időszakban. S bár a harmincas években jelentkező új generáció tagjai más irányba vitték a szobrászat fejlődését (vagy visszafejlődését, a szerk.), alkotásaikban magukban rejtik Beck Ö. Fülöp művészetének legfontosabb tanulságait...” (Csap Erzsébet)

Beck szobrászatának egyik tartósan meghatározó sajátossága volt a lírai, érzelmi, gondolati tartalmak visszafogottsága, a térproblémák megoldásának elsődlegessége. Szívesen dolgozott állami megrendelésekre – mint mindenki –, de sokszor mellőzték, mert túlságosan modern fel fogású, klasszicizmusa ellenére túlságosan egyéni maradt a hivatalos és a közízlés számára.

Egyik fő törekvése, szinte életcélja a megváltozott viszonyok között is, az ősi kőbe faragási módszer tiszta és következetes alkalmazása volt. Ideájától elragadtatva olykor úgy gondolta, hogy erőfeszítései a következő generációk munkásságában a szobrászat teljes átalakítását és felvirágzását eredményezik majd. A körülmények azonban terveit ellen dolgoztak, a módszer eszményi követését valami mindig megakadályozta, mindig a következő munkájától várta a teljes megvalósulást. Beck Ö. Fülöpnek múlhatatlan érdemei vannak a magyar éremművészet kialakításában. Érméit összefogott, erőteljes, a magasságnak és mélységnek szigorúan határt szabó formázás jellemzi. Plakettjei, akár kompozíció, akár portré, a formák tiszta rendjét sugározzák. Ugyanez a törekvés érvényesül reliefsjein is. Szembefordult a két világháború között uralkodó naturalisztikus és neobarokk szobrászattal. Hatalmas kőtömbökből maga faragta súlyos, szilárd felépítésű figuráit. *Szent Sebestyénje* az anyag szabta tömör formáival tökéletesen kifejezi a sebzett katona földre húzó fájdalját.

A *Menyecskéfej* című márvány alkotása sommás plasztikai megjelenésében a legjobb egyiptomi szobrokkal tart rokonságot. Ebből az idejéből való a *Fekvő akt* márvány dombormű, mely mind kompozícióban, mind megmunkálásának szépségében is kiemelkedő mű. Kutató művészszellemén túl a reneszánsz mesterek művi sokoldalúságával rendelkezett.

Mindem művének sajátossága a fogalmazás világossága, s egy szárnyaló lélek maga szabta fegyelme.

Fémes Beck Vilmos (Budapest, 1885. február 18. – Budapest, 1918. december 16.) szobrász, ötvös, éremművész, Beck Ö. Fülöp öccse. 1901–1903 között bronzműves tanonc volt Vandrák László (1858–1922) ötvösműhelyében. Az első művészeti irányítást bátyjától, Beck Ö. Fülöp szobrásztól kapta. Az Iparművészeti Iskola esti tagozatán ötvösséget és mintázást tanult. Ötvös szakon végzett 1905-ben. 18 éves korában már ügyes iparművész volt, ebből az időszakából két öntála látható az Iparművészeti Múzeumban. 1905 szeptembere és 1909 februárja között állami ösztöndíjjal beutazta Európát. Eleinte Drezdában, aztán a szecesszió egyik központjában, Darmstadtban, Joseph Maria Olbrich (1867–

Fémes Beck Vilmos: A látásgyönyör istennőjének (1911, érem)

1908) mellett dolgozott, akinek bútoraira vereteket és vasalásokat tervezett. Ötvöstárgyaival 1906-ban a milánói nemzetközi kiállításon aranyérmeket nyert. Majd hosszabb időt töltött Münchenben Adolf von Hildebrand (1847–1921) szobrász tanítványának, Georg Roemernek (1868–1922) a műtermében. Itt ismerte meg a hildebrandi szobrászat-felfogás elméletét és gyakorlatát, valamint látta 1908 decemberében Hans von Marées (1837–1887) grafikus hagyaték kiállítását.

Mind Olbrichról, mind Marées-ról forrásértékű cikket írt, akárcsak Meštrović 1910-es bécsi kiállításáról. Münchener éveiben elhatározta, hogy szobrász lesz. 1907-ben Londonban és Párizsban járt.

1909 februárjában jött haza, és az olasz kora reneszánsz érmek hatására elkezdte készíteni érmeit, kisbronzait és portré-szobrait. Művészi egyénisége hamar kifejlődött. Kapcsolatba került a szellemi élet progresszív köreivel, a Nyugat íróival, és a későbbi Nyolcak festőivel. 1911-ben és 1912-ben meghívott vendégművészként részt vett a kiállításukon. Hamar feltűnést keltett éremművészetével, elsőként a Lechner-éremmel, amelyet a kritika egyértelmű elismeréssel fogadott. Önálló egységet alkot az a negatívba vésett, hat darabból álló sorozat, amelyet

Fémes Beck Vilmos: Női akt (1912)

a Nyolcak 1911-es kiállításán mutatott be. Az ülő, térdelő, lehajló, álló, táncoló nőalakok dekoratív mozdulatai, a test és a végtagok elrendezése kiszámított és szigorúan komponált, dinamikus ellentétet alkotva az érem formájával. Ettől kezdve a modern magyar szobrászat nagy ígéretként tartották számon. Az első világháború előtt nagyobb megrendeléshez jutott. 1912-ben készült el a budapesti Schiffer-villa, (ma a Váms- és Pénzügyőr Múzeum épülete) a magyarországi késő szecesszió reprezentatív műve. A hall enteriőrjét ő tervezte, és a szobrászati díszítéseket is ő alkotta: kút két bronzalakkal, márvány virágtartó medence, domborított vörösréz virágváza. A VI. kerületi Munkácsy Mihály utca 19/B. szám alatt található villában ma is látható a carrarai márványból faragott, négy alakot ábrázoló virágmecskéje. A Világ című napilap plakátját ő készítette.

1913-ban részt vett a Művészház Nemzetközi Posztimpresszionista Kiállításán, többek között Archipenko társaságában. 1914-ben bevonult katonának, és végig részt vett az I. világháborúban. Négy év szolgálat után, 1918-ban jött haza betegen a háborúból. A fronton szerzett betegségébe halt bele 33 éves korában.

Korai halála után a Belvedere Művészeti Szalon hagyaték kiállítását rendezett munkáiból 1923-ban. Emlékkiállítást szerveztek tiszteletére Budapesten 1945-ben, és Székesfehérvárott, a Szent István Király Múzeumban 1985-ben.

Ötvöstárgyai közül csak néhány ismert fotókról. Rajzokon és érmeiken kívül a kimutatható szobrainak és domborműveinek száma 31. Belőlük ma 19 lelhető fel, ezek főleg portrék és aktszobrok, valamint az egykori Schiffer-villa márvány virágtartó medencéje. Egyes munkái magántulajdonban vannak vagy elpusztultak, több művét múzeumok őrzik. Barátait, a magyar irodalmi és művészeti élet kiválóságait örököltette meg portréin (Kafka Margit: [1913], Schöpflin Aladár, mindkettő a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményében, Kenczler Hugó-évszám nélkül, Tersánszky Józsi Jenő [1910], Férfi fej [1910], Tihanyi Lajos [festő?], a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében, amelyek kitűnnek a korban szokatlan verista megformálásukkal). Nő virággal és madárral (1911, érem), Térdelő akt (1911, vert érem), A látásgyönyör istennőjének (1911, érem), Lidinek (érem), Merítő nő (érem), Má-

ria (1914, érem), Nő madárral (1912, bronz szobor), Térdelő fiú (1912, bronz szobor), Női akt (1912, bronz szobor), Éneklő lány (mellszobor), Táncosnő, Bacchus, Beatrice és Dante című bronz plasztikái a Magyar Nemzeti Galériában találhatóak. Kalászt tartó (1912, bronz szobor) a székesfehérvári Városi Képtár Deákgyűjteményében látható, míg a Szendergő (1912, sárgaréz szobor) a Kieselbach Galéria tulajdona.

Fémes Beck Vilmos rövid élete nem engedte meg stílusának teljes kibontakozását, az azonban kétségtelen, hogy kisplasztikáiban az új statikus szobrászati stílust ízes artisztikummal tudta megtölteni.

„A szobrászat az a művészet, mely a formákat a fény és árnyék játékában jeleníti meg.”

Beck Judit a férjéről, Major Tamásról festett képével

Beck Judit (Budapest, 1909. augusztus 16. – Budapest, 1995. április 20.) festőművész, grafikus, keramikus, textil- és bábtervező, Beck Ö. Fülöp szobrász lánya, Beck András szobrász testvére, Radnóti Miklós (1909–1944) költő szerelme, Gombosi György (1904–1944) műtörténész, majd Major Tamás (1910–1986) színművész felesége volt.

„A festészet a szín és vonal költeménye.” (Rafael Alberti)

1926–1930 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanult, ahol Csók István (1865–1961) volt a mestere. 1933-ban Berlinben és Párizsban járt tanulmányúton. Budapesten és 1936-tól Szentendrén élt és dolgozott. 1938–39-ben Párizsban és Londonban tartózkodott, ahol restaurálással foglalkozott. A II. világháború éveiben

bekapcsolódott az illegális Kommunista Párt tevékenységébe. Mozgalmi munkáját 1945 után is folytatta. Dolgozott a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségében. Elnöke volt a Magyar Bábjátékosok Szövetségének. Tagja volt a KÚT-nak. 1935-ben elnyerte a Szinyei Társaság festészeti díját. Munkásságáért 1984-ben a Munka Érdemrend arany fokozatát kapta elismerésül.

1941 tavaszától Radnóti Miklós első munkaszolgálatos behívójának kézhez vételéig Radnóti szeretője, múzsája volt. Hozzá írta a költő a *Harmadik ecloga*, a *Két karodban* és a *Zápor* című verseket.

Beck Judit az 1930-as évek elejéig dekoratív, falikárpitokra emlékeztető, élénk színvilágú képeket festett (*Sárgaruhás önarckép* – 1929). Ebben az időben tűnt föl egyéni, üveg alá festett olajképeivel. Ezt a technikát a későbbiekben is alkalmazta, plexire is dolgozott. E különös technika mellett olaj- és pasztellképeket, vízfestményeket alkotott. Az 1930-as évek második felében eltávolodott a dekorativitástól, és a látványt elemző műveket festett. Az évtized végén monokróm alkotásokat hozott létre (*Várandós asszony* – 1941). Pályája jelentős részén derűs színvilágú tájképeket, virágcsendéleteket, munkaábrázolásokat festett.

Munkásságában fontos helyet foglaltak el a portrék (*Szentpál Olga* – 1930 körül, *Apám* – 1943 körül). Nagyobb anyagot állított ki a Nemzeti Szalon 99. csoportkiállításán 1943-ban.

Az 1950-es évek elejétől számos színészportrét festett. Kora legjelentősebb színészeit ábrázolta főbb szerepeikben. 1948–49-ben a festészet mellett bábokat tervezett. Elkalandozott az iparművészet világába is, és kerámiákat, valamint textil faliképeket alkotott.

Először alkalmazta Magyarországon a papírdomborításos grafikai technikát. A gobelin műfajában is alkotott. Beck Judit főiskolás

Beck Judit: Csendélet

kora óta szerepelt tárlatokon. 1942-ben részt vett a Művészet szabadságáért címmel a budapesti Vasmunkások Székházában rendezett kisplasztikai és grafikai kiállításon. Az 1950-től megrendezett Magyar Képzőművészeti Ki-

állításokon és a Pest megyei tárlatokon is rendszeresen szerepelt.

„Az arcképek sem anatómia, sem megjelenítés tekintetében nem adják vissza modelljük eredeti alakját vagy jellembeli sajátosságát. A formának saját életet kell élnie, s bár ezt az életet a modell közvetítette, de az alkotásban a művész újjáteremtette.” (Herbert Read)

Egyéni kiállításai (válogatás): 1938 – Tamás Galéria, Budapest; 1942 – Nemzeti Szalon, Budapest; 1946 – Bibliotheca Officina, Budapest; 1954 – Fényes Adolf Terem, Budapest; 1955 – TIT, Kossuth Klub, Budapest; 1959 – Varsó, Lengyelország; 1960 – Derkovits Terem, Budapest; 1966 – Csók István Galéria, Budapest; 1968 – Collegium Hungaricum, Bécs; 1972 – Mednyánszky Terem, Budapest; 1976 – Művésztelepi Galéria, Szentendre; 1981 – Kossuth Múzeum, Cegléd; 1990 – Szentendrei Képtár.

Művei közgyűjteményekben: Ferenczy Múzeum (Szentendre), Magyar Nemzeti Galéria, Petőfi Irodalmi Múzeum, Fővárosi Képtár (Budapest).

Beck András (Alsógöd, 1911. január 13. – Clamart, Párizs mellett, 1985. december 13.) szobrász, éremművész, főiskolai tanár. Beck Ö. Fülöp szobrász fia, Beck Judit festő öccse.

Először apjánál, majd 1929–1933 között Kisfaludi Stróbl Zsigmondnál (1884–1975), a Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanult. 1929-ben rövid ideig Bécsben tanult, ahol Anton Hanak (1875–1934) volt a mestere. 1930-ban Georg Kolbénál (1877–1947) Berlinben folytatott tanulmányokat. 1929–31 között Kepes György (1906–2001) révén kapcsolatba került német avantgárd művészekkel. 1933-ban baloldali beállítottsága miatt kizárták a Képzőművészeti Főiskoláról, és egy év börtönre ítélték. 1934-ben elnyerte a Szinyei Társaság díját a IX. Tavaszi Szalonon. 1937-ben a KÚT kiállításán a Nemzeti Szalonban díjat nyert Munkás című szobrával.

1943-ban megkapja a Szinyei Társaság nagydíját. 1947-ben a Szinyei Társaság díját kapja.

Kmetty Jánossal 1946-ban megalapította a Derkovits Kollégiumot, a Magyar Képzőművészeti Főiskolára fel nem vett munkás- és parasztszármazású fiatalok számára, hogy azokat a főiskolai felvételre felkészítsék. 1946–47-ben az intézmény igazgatójaként dolgozott.

1945-től számos funkciót töltött be a művészeti közéletben. Egyik szervezője a Magyar Képzőművészek Szabadszervezetének, amelynek 1947-ig főtitkára, majd alelnöke volt.

Tagja volt a Művészeti Tanács Képzőművészeti Szaktanácsának. 1948-tól a Magyar Képzőművészeti Főiskola tanára. 1949-ben megkapja a Kossuth-díjat, 1950-ben a Munkácsy Mihály-

Beck András portrét farag fába

díjat. 1952-ben beválasztották a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének elnökségébe. 1957-től Franciaországban élt. 1965-ben műtermet kapott a Cité des Arts-ban. 1973-ban a Párizs melletti Clamart-ban telepedett le.

Beck András tagja volt a KÚT-nak, a Szinyei Társaságnak. 1934-től állította ki alkotásait.

Nagy veszteséget jelentett számára, hogy a börtön, háború és az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt számos műve elpusztult. Korai művei jórészt elpusztultak.

Nagyobb plasztikái a neoklasszicizmus formai megoldásai és az expresszív kifejezés ötvözésére törekedtek. Az 1940-es években született kisbronzai, érmei, expresszív mintázású, feszes kompozíciók. 1945 után több monumentális szobrát állították föl, amelyek eltérnek a kor sematikus igényeitől. Itthoni korszakára a pszichikailag érzékeny karakterportrék is jellemzőek. Párizsi emigrációja kezdetén eleinte éremművészként aratott sikereket. Franciaországi korszakában nem tért vissza magyarországi művei zártabb formanyelvéhez. Stílusa az expresszivitás felé fordult. Kevés figurális művet alkotott, csak sejteti az alakot, vagy tárgyat. Legtöbb szobrára a frontális, de nem zárt kompozíció jellemző, amelyek egymásra torlódó, egymás mellé rendelődő formákból épülnek föl. A plasztikák izgatott mintázásúak, felületük roncsolt. Temati-

kailag konkrét tragikus történelmi fordulópontoknak, vagy szimbolikus eseményeknek állít emléket műveiben (1956, harc, bukás, menekülés, remény stb.). Visszatérő motívuma az architektónikus szimbólumok plasztikai átírása.

Jelentősek maszkra utaló arc-szobrai és monumentális köztéri alkotásai.

Művei közgyűjteményekben: Magyar Nemzeti Galéria, Petőfi Irodalmi Múzeum (Budapest), Szent István Király Múzeum (Székesfehérvár), Türr István Múzeum (Baja).

Érem és plakett művei (válogatás): Móricz-plakett, Thomas Mann-érem, Menekülők (1967), Tánc (1969), Saint-John Perse maszkja.

Köztéri művei (válogatás): Radnóti-dombormű (bronz, márvány, 1948, Szeged); Felszabadítás és újjáépítés (dombormű, kő, 1948–1950, felállítva 1952-ben, Budapest, a Szabad Nép Székháza, Kerényi Jenővel és Mikus Sándorral); Dési Huber István-emléktábla (bronz, mészki, 1949, Budapest, IX. Ipar utca 11.); József Attila (1949, Budapest, XIII. József Attila Művelődési Központ előtt); Olvasó munkás (1950, Budapest, XXII. Csepel); Olvasó munkás (bronz, 1951, Budapest, XXI. Béke tér); József Attila (bronz, 1952, Budapest, XIII. József Attila tér); Bartók Béla (bronz, 1954, Budapest, Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola); Bartók Béla (mészki mellszobor, 1955, Budapest, Városliget,

1966-ban áthelyezve a Margitszigetre); Természetjárók (bronz, 1958, Budapest, a Népstadion kertje); Hommage a' Béla Bartók – Bartók-kút (rozsdamentes acél, 1981, Genf); Bartók-kút (rozsdamentes acél, 1985, Párizs); Major Tamás síremléke (1988, Budapest, Fiumei úti Nemzeti Sírkert); Bartók-kút (krómacél, 1990, Székesfehérvár, Mátyás király körút, Hermann László Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola udvara, elhelyezve:1993. május).

Egyéni kiállításai (válogatás): 1955 – Fényes Adolf Terem (Budapest); 1958 – Szenes Árpád műterme (Párizs); 1963 – Galerie Lambert (Párizs); 1964 – Palais des Beaux Arts (Brüsszel), G. De Drie Hendricken (Amszterdam), 1969 – Galerie ARPA (Párizs); 1975 – Gallery Babeth Cohen (New York); 1978 – Galerie Casenave (Párizs); 1978 – Musée de la Monnaie (Párizs); 1982 – BP Building (Antwerpen), BP Galerie (Brüsszel); 1984 – Galerie Plexus (Chexbres, Svájc), L'Union de Banques (Párizs); 1985 – Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris (Párizs); 1990 – Csók István Képtár (Székesfehérvár), Österreichische Galerie (Bécs); 2004 – Francia Intézet (Budapest).

Csoportos kiállításai (válogatás): 1938 – Modern magyar kisplasztika (Tamás Galéria, Budapest); 1940 – Mai magyar kisplasztika (Tamás Galéria); 1944 – A magyar művészet 50 éve (Fővárosi Képtár, Budapest); 1948 – Száz magyar művész alkotásai (Fővárosi Képtár); 1949 – Tíz magyar festő és szobrász (Musée d'Art Moderne, Párizs); 1950 – I. Magyar Képzőművészeti Kiállítás (Múcsarnok, Budapest); 1952 – Arckép kiállítás (Ernst Múzeum, Budapest); 1954 – Magyar kisplasztikai és grafikai kiállítás 1800-1954 (Ernst Múzeum); 1955 – Képzőművészetünk tíz éve (Múcsarnok); 1957 – A XX. század magyar művészete – I. Konstruktív törekvések (Nemzeti Szalon, Budapest); 1966 – Magyar szobrászat 1920–1945 (Csók István Képtár, Székesfehérvár); 1977 – Magyar művészet 1945-1949 (Csók István Képtár); 1982 – Tisztelet a szülőföldnek. Külföldön élő magyar származású művészek II. kiállítása (Múcsarnok); 1987 – Grand Palais (Párizs); 1988 – Józsefvárosi Kiállítóterem (Budapest), A Beck család (Városi Galéria, Pápa).

Életében való utolsó kiállítását, amelyen még jelen tudott lenni, Párizsban egy pénzverdében rendezték meg. 1985-ben a Párizs környéki Clamart-ban halt meg baleset következtében, miközben igyekezett a műterméhez, elütötte egy autó.

A Budapest, VIII. József utca 37. szám alatt lévő Múteremház falán, az 1987-ben elhelyezett Emléktábla hirdeti nevét, hogy „E ház műtermében alkotott Beck András szobrászművész, századunk kiemelkedő művésze.”

Beck András: Olvasó munkás (bronz)

Ambrus Margit

(Sepsiszentgyörgy, 1918. november 25. –
†Esztergom, 2015. augusztus 26.)

Életem a II. világháború éviben

(Visszaemlékezés – 1943–1944. 7. rész)
Híradós katonanőként Horthy hadseregében

Előzmény (Az előző számban közölt 6. rész összefoglalója) Marosvásárhelyi éveiről írva, rövid, csattanós történetek segítségével emlékezik meg reménybeli kéréseiről, szerelmeiről és félreértésekből adódó szakításairól. Bátyjára még a nősülés, rá meg nővére a férjhezmenetel bonyodalmai várnak. A Révről hazatért Ambrus Margitnak Péter bátyja két osztálytársa is udvarol. A baj az volt, hogy a család neki az általa nem szeretettet szánta. Nővérét pedig a másikkal, az ő szerelméhez szerették volna hozzáadni. A család addig intrikál, míg mindkét lány hoppon marad. Mancsi nővérenek, Bözsinek korábban sem volt szerencséje udvarlóival. Így aztán előbb a munkába menekül, majd a Szociális Testvérek Társaságába lépve apáca lesz. Ambrus Péter, a báty, szerencsésebb volt, mert a római pápától nyert hozzájárulást követően első unokatestvérét, a jómódú borszéki Lengyel Gerő lányát, Olgát vehette feleségül. A két hajadon közül az egyik a stafírungját, a másik az apácarendbe való belépéshez szükséges holmikat gyűjtögette. Rövid, de érzékletes képet fest a visszacsatolás kiváltotta érzelmi hullámzásokról, a románok Dél-Erdélybe, a magyarok Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe telepítéséről. Ez a népvándorlás súlyosan érintette Marcsa nővérenek családját. Marcsa román férje, Vasile, annak ellenére kényszerült Dél-Erdélybe, hogy gyermekeit magyarnak nevelte. Így Mancsi ismét segítő családtag lesz Réven, a postáról román férje miatt elbocsátott és gyermekeivel egyedül maradt nővérenél. Itt ismét megjelennek régebbi udvarlók, de akadnak újabbak is, kis híján házasság lesz. 1943-ban hazatér Marosvásárhelyre, ahol irodai munkát kap. Újabb kérések jelentkeznek. Jegygyűrűjébe fekete követ tetet, mondván, nem megy férjhez, nincs szerencséje hozzá.

Híradós nő leszek

Olyan állást akartam, ami nyugdíjas, ezért két pályázatra is jelentkeztem. A visszacsatolást követően az erdélyi lányok esetében – tekintettel arra, hogy a román világban hátráltatva voltak az iskola elvégzésében – a négy polgári érettséginek felelt meg.

Először zöldkeresztes nővéreknél akartam jelentkezni, erről aztán lemondtam, és tanítónőnek jelentkeztem. Abban az időben románul tudókat kerestek és alkalmaztak olyan falvakban, ahol sok volt a román gyerek. Úgy alkalmazták a jelentkezőket, hogy mindjárt taníthatnak, de a képesítés megszerzése érdekében négy éven keresztül nyaranta kellett tanulniuk a tanítóképzőben.

Biztos, ami biztos, jelentkeztem a honvédelemnél is híradós nőnek.

A törvényszéken gépirónót kerestek, harmadikként oda is jelentkeztem. A titkárnő kipróbált, azt mondta, már egyet választottak, de én szimpatikusabb vagyok neki, megpróbálja elintézni, hogy engem vegyenek fel.

Vásárhelyről el akartam jönni, mert kevés volt a fizetés. Vártam az eredményeket. Megjött

Orbán Józsa és Ambrus Margit, Szászrégen, 1943

Szobatársaimmal a híradós kiképzésen, Szászrégen, 1943

a behívóm a honvédelemtől. Szászrégenben, egy már megkezdett híradós tanfolyamba kellett bekapcsolódnom.

Indulásom előtt egy nappal azzal jött a törvénytudó irodaszolga, hogy hívatnak. Elmentem, mondtam, nem foglалhatom el az állást, mert behívtak katonának.

Így lettem híradós Szászrégenben.

Szegény Anyám megint egyedül maradt otthon. Kollégámmal, Orbán Józsaival – nem rokona korábbi kérésre, Balázsnak – kivettünk egy bútorozott szobát, és a tanfolyam elvégzését követően megkezdődött a szolgálat. Jött egy biztató lap Réka nővéremtől és még egy Édesanyámtól, vagyis a Tanfelügyelőségtől. Ebben közölték, hogy elfogallhatom tanítónői állásomat.

Levelet kaptam Kinter Jenőtől. Érdekelte, mi van velem. Megint levelezni kezdtünk. Józsa barátnőmnek volt egy asztalos foglalkozású mostoha bátyja. Ez a kedves, szerény fiú Tölgyesen volt katona. Amikor szabadságról ment vissza, mindig bejött hozzánk, hogy Józsa-t meglátogassa. Kollégámmal bátyjaként kezelve beszélgettem vele. Nem gondoltam semmire vele kapcsolatban. Egyszer aztán írt egy levelet, amelyben megkérte a kezem. Olgi – Péter bátyám felesége – elmondta, hogy bátyámat behívták katonának, és elvitték a frontra. Elkísérte Szászrégenbe. Itt lemaradt a vonatról, nálunk aludt. Kérdeztem, mit szól ehhez a leánykéréshez. Azt mondta, Mancika, ne menjen hozzá. Testvéreimmel általában

vicesen magázódtunk. Olgi pedig, amellet, hogy sógor-nőm és egyben unokatestvérem is volt, testvéremnek számított. Jó írásszakértőként tartottuk számon. A levél és elbeszélésem alapján úgy látta, hogy a fiú nem áll azon a színvonalon, aki nekem megfelelne. No, nem is akartam hozzámenni. Józsa természetesen megsértődött, mondván, hogy lenézem a bátyját, akinek megírtam, ne haragudjon, nincs szándékomban férjhez menni.

Jenőről tudtam, hogy amíg vége nem lesz a háborúnak, nem

nősül meg. Azt írta, ha az oroszok győznek, neki mint jegyzőnek, nem tudja, mi lesz a sorsa. Egyszer évek múlva érdeklődtem felőle. Fiam akkor már főiskolás volt, és egy nyarat Berettyóújfalun töltött a menyasszonyával. Őket kértem meg arra, hogy tudják meg, mi lett Jenővel. Azt mondták neki, hogy erőszakos halállal halt meg. Úgy látszik, sok volt az ellensége, bekövetkezett, amittől tartott.

Viseltem tovább a feketeköves-jegygyűrűt. Váratlanul levelet kaptam a frontról. Csodálkoztam, ki ír nekem. Az történt, hogy Nucika, az egyik barátnőm – négyen barátkoztunk: Józsa, Nucika, Jucika és én – levelezett a fronton egy bajtársal. Katonaként így szólítottuk egymást. Akkoriban a lányok és asszonyok honleányi kötelességből sok

Kihez a jó Isten kegyes akar lenni,
Azt nagy útra küldi, ki a nagy világba;
Kinek a csodáit fel akarja tárni,
Azt hegyen-völgyön át, erdők vadonába.

© Ars sacra

3885

Mancikám, ne menj
vél fel hozzá, mert
ilyen bátor, okos katonával
éjre csúszol,

szent imádkozni

Réka testvérem

1943. november 14. kérésre

Réka nővérem jókívánsága katonai szolgálatomhoz (képeslap elő- és hátoldala)

Felmentem a parancsnokságra a levéllel, ahol azt a választ kaptam, nem azért képeztek ki az állam pénzén, hogy most elmenjek. Ha vége lesz a háborúnak, elmehetek, addig nem.

Megkértem Édesanyámat, menjen el a tanfelügyelőségre, mondja meg, mi a helyzet. Különbén én is megírtam nekik, hogy a háború után igényt tartok az állásra.

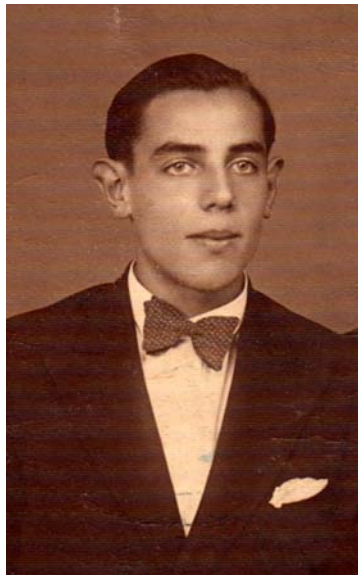
Ragaszkodtak volna hozzám. Azt mondták, egyszerűen hagyjam ott a honvédséget, és menjek el tanítónőnek. Ezt nem tehettem meg, mert közben letettem a katonai esküt. Távozásom esetén katonaszökevénynek számítottam volna.

Zászlósi rangunk volt. Maradtam, nem tehettem mást.

ismeretlen katonával leveleztek. Nekem is volt egy levelező partnerem, de csak lapokat írtunk egymásnak. Elcsodálkoztam azon, hogy ez a levél arról a tábori számról jött, amelyről Nucika is kapta a leveleit. Kiderült, hogy tudtomon kívül megadta az én címemet az ő levelező partnerének, aki átadta azt egy barátjának, Istvánnak, aki akkor sebesülten feküdt a kórházban. Barátja tudta róla, hogy jó levelező, 30 lánnyal is levelezett egy időben. Pontos könyvelést vezetett arról, hogy mikor, kinek, mit válaszolt, nehogy összekavarja őket. Biztosan azt gondolta, eggyel több vagy kevesebb, nem számít. Megírta nekem, hogy Battonyán született, és özvegy édesanyja most is ott lakik.

Ezt érdekesnek találtam, mert Péter bátyám ott született az első háborúban. Válaszoltam neki. Én úgy vettem, mint egy személytelen valakit, akit az életben soha nem fogok látni. Ezért úgy írtam neki, mintha csak magamnak írnék. Leírtam minden hibámat, azt is, hogy nem akarok férjhez menni. Háború után elmegeyek szociális nővérnek. Testvérem, aki ott van, már be is jelentette, számítanak rám. Egy apró kis képet küldtem neki. Aztán egyszer nem írt egy pár hétig. Nucika partnere megírta, hogy István szabadságra ment. Pestről vonult be, mert a csepeli gyárban volt műszaki alkalmazásban. Szabadsága idején meglátogatott egy pár lányt, akikkel levelezett. Éppen akkor csináltattam egy nagyobb képet, amit neki szántam. De így a fényképet nem neki, hanem annak a zászlósnak küldtem el, akivel addig még csak egy-egy lapot váltottunk. Amikor István visszament szolgálati helyére, az irodába, ahol írnokként teljesített szolgálatot, a zászlós megmutatta neki a levélhez mellékelte arcképet, mondván, hogy ezzel a kislánnyal levelez. A fényképet látva azonnal írt nekem, és ő is kért tőlem egyet. Küldtem neki is, mert frontharcos katonára nem volt illő haragudni. Miért is, hisz csak azért leveleztünk velük, hogy egy kis hazai levegőt küldjünk nekik sorainkkal.

Azt a képet, mint később elmondta, feltette a falra, és kijelentette: „ő lesz az én feleségem”. Ezután minden levelezést mindenkivel abba hagytam, mert leveleiből kiéreztem a komoly szándékot. Ismeretlenül megkérte édesanyámtól a kezem. Édesanyám írt neki egy szép levelet, hogy amíg engem nem ismer személyesen, addig hagyjuk a kérését függőben. Szeretettel gondol rá, mert az ő fia is a fronton van. Türelmetlenül vártam a választ. Nem jött. Azt gondoltam, na, ez is eddig tartott.

Bárdos István civilben, 1943

Rádiósok jöttek Pestről. Az egyik fiúval megismerkedtem, meccsre mentünk, természetesen parancsra. Ott mindent parancsra kellett tennünk. Aki ellenszegült a parancsnak vagy nem jól viselkedett, annak fogda is kijárt. A frissen megismert rádiós csatlakozott hozzám.

Akkor már nem az általunk bérelt bútorozott szobában laktunk, hanem 35-en egy közös otthonban. Egy szobában 4-5 lány lakott. A mienkben én voltam a szobaparancsnok. Felelős voltam a rendért, a lányokért, és ha jöttek a parancsnokságról, jelteni kellett a helyzetről.

A meccsre menve a szállásunk kapujához érve, éppen azt meséltem a kíséremnek, hogy levelezek egy fronton lévő katonával, akitől egy ideje nem kaptam levelet. Hallom akkor hirtelen, hogy kiabál, és szalad felénk barát-nóm, Józsa. Gyere, itt van Istvánka! Így szólítottam őt leveleimben. Nem akartam hinni a fülemnek. Nem írt semmit, és itt van személyesen?

Biztos, ami biztos, megkértem alkalmi kíséremet, várjon meg.

A mi szállásunkkal szemben volt a korábbi házinénink háza. Láttam, hogy annak kapujában áll sötét ruhában egy fiatalember. Ott van vele a szomszéd lány és a házi bácsi is. Mondom Józsnak, hogy ennek fele sem tréfa. Odamentem, és megálltam egy olajbarnára sült fiatalember előtt. Kék szemei vidáman néztek rám. Nyújtotta felém a kezét, mindenki engem nézett, én zavaromban a vállára rejtettem az arcomat. Aztán táviratoztunk Édesanyámnak. Istvánka ekkor Józsa udvarlójánál aludt, aki szintén katona volt, de irodistaként engedélyezve volt számára, hogy ne a laktanyában lakjon.

Igazi eljegyzésem története

Istvánka másnap felment a parancsnokságomra, és eljegyzési célból szabadságot kért számomra. Megkaptam az engedélyt a távozásra, azt hiszem, egy hetet, mert megmondta, azért jött, hogy eljegyezzen. Battonyára is el akar vinni, hogy bemutasson a családjának, illetve özvegy édesanyjának.

Elmentünk Vásárhelyre. Kioktattam a vallással kapcsolatos tudnivalókról. Mondtam neki, ha jót akar, csak szépet mondjon, akkor megnyeri Édesanyám szeretetét. Addig a családban senki nem tudott erről az ismeretségemről. Édesanyámtól azt kértem, ne szóljon senkinek, nem akarom, hogy lebeszéljenek erről a kapcsolatom-

ról. Én levelein keresztül megszerettem ezt a fiút, és ha valóban komolyan gondolja, akkor hozza megyek feleségül.

Persze, amikor a táviratot megkapta Édesanyám, szólt Jucinak. Péter bátyám a fronton volt. Olgi hazament Borszékre, és ott várta második gyermekét. Lakásuk kulcsa viszont nálunk volt. Így az ő lakásában helyeztük el éjszakára Istvánkát. Másnap reggel „véletlenül” megjelent Juci nővérem, és meghívott hozzájuk délutánra.

Amikor becsengettünk, így fogadott: „ha már itt van, jöjjön be.” Mi a szalonban ültünk le. Sőt, ki sem jött a hálósobából, azt mondta, elege van már a vőlegényekből. Így aztán ilyenkor levizítelve, Juci és Jóska ellenkezése dacára elmentem Istvánkával Battonyára, az ő rokonainak megismerése céljából. Édesanyám beteg volt, nem tudott ebben a háborús időben egy ilyen viszontagságos, hosszú útra vállalkozni. De elengedett, belátva, hogy meg kell ismernem a hátteret, mielőtt a gyűrűt felhúzó. Két napig utaztunk éjjel-nappal. Háború volt. Csatlakozásokra vártunk itt is, ott is. Már olyan fáradtak voltunk, hogy bekérezkedtünk a pályafelügyelőkhöz, ott háttal egymásnak lefeküdtünk az egyetlen ágyra. A vonatban Istvánka ült, én az ölébe hajtott fejjel szunyókáltam. Édesanyja, Istvánka testvérével együtt, nagy izgalommal várt. Éjjel érkeztek meg. Azzal fogadott, hogy „jaj, gyerekeim, csak hogy itt vagytok”. Másnap kértem elmondta a mondókát, és kérte édesanyja áldását, aki azt mondta: „fiam, amilyen rózsát szakítasz, olyat szagolsz.” Ezzel felhúztuk a dublé jegygyűrűt. Háború volt, csak ilyen lehetett kapni. Aztán visszaindultunk, mert nekem is pontosan kellett jelentkezni, Istvánkának pedig vissza kellett menni a frontra. Már nagyon ki voltunk merülve az utazástól. Nagyváradon Pista – ekkor már így szólítottam – pénzt kért kölcsön tőlem, mert elfogyott a kis zsebpénze, amit, miként hallottam, édesanyjától kért, mert mindig hazaküldte a zsoldját a frontról. Ezért tudtam, miről van szó. Nálam volt pénz bőven. Mielőtt Székelykocsárdra értünk volna – itt kellett átszállni a Marosvásárhely felé menő vonatra –, az egyik megállóban minden előzetes bejelentés nélkül felállt, és leszállt a vonatról. Na, gondoltam, ez elkérte a pénzem, és elment.

Amikor megérkeztem, körülvettek a lányok, hogy volt, mint volt, én meg zavarban voltam, mert nem tudtam, tulajdonképpen miként is álllok most a vőlegénnyel.

Aztán ahogy a zsoldját megkapta, azonnal küldte a pénzt. Bocsánatot kért eljárásáért, de annyira elfáradt, hogy leugrott a vonatról. Element, valahol aludt egyet, aztán újra felült a vonatra, ismét elaludt, álmában átölelte a mellette ülő öreg paraszt nénit, úgy aludt.

Amikor felébredt, akkor lepődött meg, hogy nem én ülök ott. Akkor kezdett gondolkodni, mi is történt, miként hagyott ott engem.

Híradósként a háborúban

Szászrégenben a német rádiósokkal közös teremben teljesítettünk szolgálatot. Ide, a kiértékelő terembe futottak be a jelentések. Mi pedig továbbítottuk a parancsnokságra, hogy milyen gépek vannak a levegőben. Egy szép napon a németek összehajtottak, és se szó se beszéd, elmentek.

Én éppen szolgálatban voltam. A román felségjellel ellátott gépeket ekkor mi még nem kezeltük ellenséges gépekként. Az időközben átállt románok egyrészt beengedték az oroszokat, másrészt repülőikkel bombáztak bennünket. Német szövetségeseink elmulasztottak tájékoztatni bennünket, a velük egy teremben dolgozókat a helyzet ilyenkor történt megváltozásáról.

Pestről, az Országos Légvédelmi Központból olyan utasítást kaptunk, hogy nem szabad elhagynunk szászrégeni állomáshelyünket addig, amíg parancsot nem kapunk erre. Ott volt 35 leány, de híradóközpontunknak nem volt járműve. Századosunk úgy döntött, hogy 10 önként vállalkozó leány ott marad, a többi a tisztekkel egyetemben a rádiósok kocsiján elmegy Bethlenbe.¹ Én természetesen a 10 önként maradó között voltam. Szolgálatban voltunk éjjel-nappal, hogy a parancsnokságon észre ne vegyék a többség távozását.

Amikor vésszerűen előretörték az oroszok, bevetették a kiképzetlen, 19 éves leányokat. Nem volt se felszerelés, se kötszer, se gyógyszer. Amikor az erdőben megsebesült katonákat behozták Szászrégenbe, szalmát terítettek le a kultúrterem padozatára. Egy kis kórháza volt ugyan a városnak, de az a lakossági betegekkel volt tele. Sebészet nem is volt. A sebesültek sebei elgennyesedtek, kértem az orvost, tegyen új kötést az átázottak helyett, szomorúan válaszolta, nincs, nincs semmi, amivel segíthetnénk. Így csak vigasztalni tudtuk őket. Melléjük ültünk, és beszélgettünk, hogy eltereljük a figyelmüket. Az egyik lánynak, Nágó Bertának volt hegedűje. Ő azzal próbálta javítani az elkeseredett katonák hangulatát.

Amikor kaptam egy kis pihenőidőt, beszaladtam az otthonba, akkor dobtam el a leveleimet, kivéve az Istvántól kapottakat. Azokat egy nagy hátizsákba összecsomagoltam, hogy várható visszavonulásunk során magammal vihessem.

Leveleim egy része nem volt nálam, mert amíg lehetett, hazaküldtem azokat. Olyan mind egy volt, otthon is elveszett minden akkor, amikor Édesanyám Juci nővéremmel együtt menekült. Ők is Szászrégenen mentek keresztül. Édesanyám az állomáson azt az üzenetet hagyta ne-

kem, hogy elment Juciékka. A cukorgyárat ki kellett üríteni. Juci nővéreméknek pedig a gyárral kellett menniük.

Péter bátyám, amikor csapatával a frontra vonult, szintén Szászrégenen ment keresztül.

Egyikőjükkel sem sikerült találkoznom. Pár héttel korábban még meglátogathattam volna Édesanyámat. Nem tehettem, mert egyszerre csak egy lány mehetett el hétvégén 2 napra. Lovas főhadnagytól kértem engedélyt, hogy hazamehessek, megkaptam. Örömmel újságoltam bajtársnőmnek, Varga Jucinak, hogy megyek haza. Ő sírva mutatott egy levelet, beteg az anyja, hívják, és őt most nem engedhetik el. Kérte, adjam át neki az engedélyemet. Ha tudom, hogy ez volt az utolsó alkalom arra, hogy lássam az anyámat, nem adtam volna át. De akkor arra gondoltam, hazamegyek majd a következő héten. Felmentem a parancsnokságra, elmondtam az esetet, és kértem, engedjék el Varga híradós-nőt helyettem.

Aztán hirtelen megváltozott minden. Varga Juci még vissza tudott jönni, de a vonatjukat már bombázták. Láta a menekülők tömegét az utakon. Vitték a zsidókat is hosszú sorokban, köztük azt a fiatalasszonyt is, akiknél először laktunk Szászrégenben.

Visszatérve a szolgálathoz, éppen mentem vissza az otthonból, amikor szalad elém az egyik lány. Hozzák a sebesülteket, nem tudom már, hogy Csíkszeredából vagy Udvarhelyről.² Az egyik sebesültszállító kocsiról üzentek, hogy ott van Pista. Rohantam, kerestem, aztán kiderült, nem ő volt, hanem egyik bajtársa, aki tudta, hogy ott vagyok. Hírt akart adni vőlegényemről. Nem sokat tudott, mert ő a harcosok között volt, Pista pedig az irodával menekült.

Mi a tiszt konyhán étkeztünk. Szaladtam, kértem valami ennivalót, amit odaadhattam a hírhozónak. Ők mentek tovább, én meg maradtam a kéréséimmal. Hozzá tartozóim közül senkiről nem tudtam semmit. Ennek a hirtelen káosznak az volt az oka, hogy az orosz sereg már Gyergyószentmiklósig tört előre. A németek vonultak vissza, ahogy mondták, részükéről „tervszerű visszavonulásról” van szó. A hangszórókból háborús énekek szóltak.

Még Szászrégenben összefutottam Hána Pistával, azzal az egyetemistával, aki annak idején Marosvásárhelyen Ibinek akart udvarolni. Ibi akkor nem őt, hanem Dezsőt választotta. Így Hána Pista Annuskának, Ibi fiatal és szép özvegyasszony mamájának lett a partnere. Volt nála egy kis 35-ös számú félcipő, amit Annuskának vitt ajándékkul. Nem tudom, hogy valaha is találkoztak-e még? Annuska a háború végeztével szívrohamban meghalt. Dezsőről és Ibiről kiházasításuk kapcsán írtam már. Igaz, akkor Hána Pista és Annuska kapcsolatára nem tértem ki.

A sebesülteket, köztük a mieinket is, elszállították valahová. Végül mi is engedélyt kaptunk a menekülésre. Akkor már az utolsó rádiós kocsik jöttek be a hegyekből, ők vittek el bennünket Bethlenbe. Ott voltunk egy héttig, vagy csak pár napig, már nem emlékszem. Innen aztán mindnyájunkat elvittek Zsibóra.³ Ott egy iskolában helyeztek el bennünket. Szalmát tettek a földre, azon aludtunk. Egy idős, László nevű főhadnagy volt a parancsnokunk. Ő Tatárról vonult be. Rajta kívül még két-három katona volt velünk. A kolozsváriak hamarabb jöttek, így ők a Wesselényi-kastélyban voltak elhelyezve, ahonnan a báróék már korábban elmenekültek.

Parancs jött, menjünk tovább Pest felé. Nekem a combomon lett egy nagy kelés. Sötétkék sínadrágban menekültem. Valószínűleg eldörzsöltem egy pattanást, és ez gennyesedett el. Kelésemet a zsibói orvos gyógyította. Már szépen hegedt, amikor tovább kellett mennünk. Egy sebesültszállító szerelvényhez kapcsolt tehervagonban utaztunk.

Közénk tartozott egy idősebb lány, Irénke, aki a főhadnagy urakkal sétálgatott, beszélgetett. Még Zsibón történt Irénkével egy kellemetlen eset. A földön, szalmán feküdve reggel felébredtünk, és elkezdtünk öltözködni. Irénke épp derékig meztelenül ült, amikor belépett a főhadnagy. Irénke ijedtében magára rántotta a pokrócot, amivel takarózott. Így eltakarta ugyan a felsőtestét, de az alsó fele meztelen maradt. Szegényke napokig nem mert a főhadnagyunk elé kerülni, úgy restellte magát.

Két 16-17 éves kislány, Bertike és Kurdics Jucika jött még velünk. Én akkor 25 éves voltam. Gondjaimba vettem őket. Anyucinak szólítottak, ha kaptam valami finomat, nekik adtam, ha rossz volt a helyük, átadtam nekik az enyémet. Így lettem Anyuci.

Ilyen és ehhez hasonló sztorik vidítottak fel minket néha a nagy bizonytalanságban.

Amikor megállt a vonat, leugrottam, és a nálam lévő kis mosdótálba vizet kértem a mozdonyból. Megbújva valahol megmosakodtam, de a seb kiújult, és sok fájdalmat okozva továbbterjedt.

Egyszer két állomás között állt meg a vonatunk. Megtudtuk, hogy Horthy Miklós kísérletet tett a háborúból való kiugrásra. Budapesten teljes volt a zűrzavar. Oda nem mehetünk. A vonatunk tetején német katonák voltak. Nem tudtuk, hogy most mi lesz velünk. László főhadnagyunkról leszedtünk mindent, ami arra utalt, hogy magyar katonatiszt, eldugtuk a jelvényeinket, és mivel sebesültszállító vonat volt, vöröskeresztes szalagot tettünk a karunkra, és úgy vártuk, mi lesz velünk. Attól is féltünk, hogy a tetőn levő német katonák agyonlőnek minket.

Aztán egy idő múlva jött az újabb hír, miszerint Szalasiék átvették a hatalmat, mehetünk tovább, marad minden a régiben.

Pesten ideiglenesen szállodákban szállásoltak el bennünket. Azt mondták, addig leszünk ott, amíg végleges eligazítást nem kapunk további sorsunkról. Bementem egy kenyérüzletbe, volt kenyérjegyem, de nem adtak rá semmit, mert a jegy nem Pestre szólt.

Az úton zsidókat vittek kettes sorban. Mindenki odaszaladt, sajnálkoztak, én is sajnáltam őket, de azért megjegyeztem, hogy minket is sajnálhatnának legalább annyira, hogy a jegyünkért kenyeret adjanak. Nem adtak. Később jöttek az illetékes nőszövetségi elnökségtől, meg a központtól, és elosztottak minket. A Nyíregyházán és a környékén lakókat Nyíregyházára irányították.

Öngyilkossági kísérletem Kaposváron

A négy barátnő: Varga Jucika, Nucika, Józsa meg én maradhattunk volna Pesten, de mi Kaposvárra kértük magunkat. Félttem a nagyvárostól. Igazam is volt. Kaposváron még volt mindegyik lakosságnak. A családok ebédre hívtak bennünket. A városban volt a szállásunk.

Itt újrakezdődött a tanulás. Ekkor már nem telefonon és nem is távirddal, hanem, ha jól emlékszem, telexszel dolgoztunk. Újra kellett tanulni az egész anyagot a mérges gázokról, a védekezésről, a repülőgéptípusokról, egyszerűen mindenről. Teljesen új kiképzést kaptunk.

Pistának menekülésünk során mindenholnan küldtem levelet az általam ismert tábori számra. Ám amire választ kaphattam volna, továbbmentünk. Nem tudtam semmit sem róla, sem Édesanyámékról. Kaposvárról írtam a vöröskeresztnek, és megint írtam a frontra is.

A Vöröskeresztől megkaptam Édesanyám címét. Akkor ők Juci nővéremékkal Selypen, az ottani cukorgyárban voltak. Azonnal írtam nekik, de amire odaért a levelem, már ők is továbbmentek. A helyettük válaszoló tisztviselő leveleiben az állt, hogy onnan elmentek, de azt nem tudja, hová.

Idegesek voltunk, Varga Jucival valamin özszevitatkoztunk. Kezemben volt egy doboz ultraseptyl tablettá. Ezt még Hána Pistától kaptam Szászrégenben. Akart valami ajándékot adni nekem, így kaptam az ultraseptylt. Mondtam Juci bajtársnőmnek, hagyd abba, mert különben beveszem a gyógyszert. Azt mondta, na, vedd be! Bevettem 10-et, mondta tovább a magáét, bevettem mind a 25 darabot. Akkor megijedtek, kértek, menjek velük az orvoshoz. A nagy bizonytalanságban teljesen ki voltam készülve. Azt mondtam, nem megyek orvoshoz. Emeleten voltunk, azt mondtam, ha orvost hoznak, leugrom

az erkélyről. Valamelyik mégis elment tanácsot kérni. Azzal jött vissza, hogy nem halok meg, de az lehetséges, hogy megbénulok. Ettől megijedtem, azt üzenté az orvos, csináljak gyomormossást, igyam a vizet literszámra, és öblítsem a gyomrom ilyen módon. Aztán napokig szédültem, de komolyabb bajom nem történt. Az élet ment tovább.

Egy alkalommal, amikor nem voltam szolgálatban, telefonált Szabolcs százados, Pista főnöke. Jelezte, hogy egy közeli cukrászdában vár. Találkoztunk. Elmondta, hogy azt a csepeli házat, amiből Pista bevonult, lebombázták. A lebombázott ruháiért kártérítést kapott, de az egész összeget nem kapta meg egyszerre. Azt az 1000 pengőt, amit akkor kapott, elküldte nekem a századossal.

Különben volt pénzünk bőven, ahová megérkeztünk, mindenütt fizettek. Pontosán fizették a zsoldot, ezen felül kaptuk a menekülési pénzt, meg különféle fájdalomdíjakat. Elkölteni nem nagyon tudtuk. Színházba jártunk. Jó társulat volt akkor Kaposváron. Csonkára,⁴ a fiatal színészre még most is emlékszem.

Másik emlékem egy üzlethez kötődik. Abban felfedeztem egy üveg, házi készítésű dzsemet. Olyan finomat még nem ettem. Azután, amikor saját háztartásom lett, rájöttem, hogy őszibarackdzsemet ettem akkor.

Eltávozási engedélyt kérek Kaposvárról Pestre

Egy éjjel, amikor éppen szolgálatban voltam, telefonhoz hívtak. Pistáék akkor már Gödöllőn tartózkodtak. Onnan hívott fel. Ő megkapta a leveleimet, csak én nem az övéit. Azok mind visszamentek hozzá. Most egy csomagban feladta nekem az egészet.

Arra kért, menjek fel Pestre, a nővéreihez. Elmentem a parancsnokunkhoz, Rózsa alezredeshez, és engedélyt kértem, hogy vőlegénylátogatóba elmehessek Pestre.

Gondoltam, felviszem a csomagom, és otthagynom Pista testvérénél, Ilusnál. Enélkül könnyebben fogok mozogni. Az alezredes szerint úgy néz ki, hogy menekülni kell. A helybeli lányok közül csak azok mehetnek vele, akik erre szülői bejegyzést kapnak. Minket, szászrégenieket, a tenyerén is elvisz magával, mert paranccsal hoztak el, felelősek értünk.

Azt kérte, hogy mielőtt visszaindulok Pestről Kaposvárra, a Gellért-hegyi Országos Légvédelmi Központból hívjam fel Kaposvárt, mert előfordulhat, hogy ők távollétemben továbbmennek.

Kolléganőim kikísértek a kaposvári vasútállomásra, és valahogy feltuszkoltak a vonatra, aminek még a lépcsőin is lógtak. A peronon állva,

inkább préselődve, utaztam Pestre. Mellettem állt egy férfi, kérdezte, hová megyek, mondtam, menekült vagyok. Elmondta, hogy az ő felesége bombatámadásban meghalt. Van lakása Pesten, menjek el hozzá, szívesen ad menedéket. Azt válaszoltam, köszönöm, a vőlegényemhez utazom. Hajnalban ültem fel, és másnap estére érkeztem meg Pestre. Háborúban ez nem volt hosszú idő. A csomagot betettem a megőrzőbe, mivel nem tudtam, hogy miként jutok el Pista nővérehez, Ilushoz, asszonynevén Vámos Ilonához. Jártak még a villamosok, úgyhogy szerencsésen megérkeztem Budára. A Széna téren leszálltam a villamosról.

Ilusék a Margit körúton laktak. Az ő csepeli házukat is lebombázták. Ezt követően kapták ezt a lakást. Szívesen fogadtak. Pista nővére elvált asszony volt, két kislányával, Vámos Jutkával és Vámos Annával, Pannival, valamint érettségi előtt álló fiával, Vámos Imrével élt együtt.

Másnap elindultam a csomagomért. Amikor a Széna téren leszálltam, jött velem szembe egy katona, kérdi, hová-hová kisasszony? Mérgesen néztem rá, hogy mer ez megszólítani!? Akkor ismertem meg, hogy István az, addig még nem láttam katonaruhában. Nálunk tett szászrégeni és marosvásárhelyi látogatásakor ugyanis civilben volt.

Bejelentkeztem a Gellért-hegyi Országos Légvédelmi Központban. Megtudtam, hogy az egységem elment Kaposvárról, és már Zalaegerszegegen van. Az Országos Légvédelmi Központ átvett. Férjhezmenetelemig ott teljesítettem katonai szolgálatot.

Jegyzetek

¹ Bethlen (románul Beclean, németül Bethlensdorf) város Romániában, 1914-ben Szolnok-Doboka vármegyében járási székhely. Ma Beszterce-Naszód megyéhez tartozik. Lakosainak száma 1910-ben 3070, közülük 1791 magyar.

² Székelyudvarhely

³ Zsibó (románul: Jibou, németül: Siben) város Romániában, Szilágy megyében. Zilahtól (országúton) 25 km-re északkeletre, a Szamos bal partján fekszik. Lakossága 1910-ben 3047 fő, ebből magyar 2481 fő.

⁴ Csonka Endre (Szeged, 1915. október 7. – Budapest, 2001. november 6.) magyar színész.

Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta a szerző jogutódja, dr. Bárdos István. A következő (8.) rész eseményei: A szerzőt vőlegénye nővérenek családja befogadta. Nővérehez és unokatestvérehez költözik, míg vőlegénye Gödöllőn volt hadtestének irodájával, amely néhány tisztből és irodai szolgálatot teljesítő katonából állt. Itt meglátogatta vőlegényét, annak katonatársait, feletteseit. 1944 karácsony harmadnapjára tűzték ki az esküvő időpontját. Ekkor azonban már Budapest utcáin folynak a csaták.

Esküvője miatt kérte leszerelését. Végkielégítéssel elfogadták azt. Volt katonatársai Nyugatra menekültek. Vőlegénye lakásán, annak unokatestvéreivel – saját korosztálya – jól érezte magát. Ezt nem nézte jó szemmel leendő férjének nővére, amiből kisebb konfliktus adódott. Ezeket aztán olyan események írták felül, mint például a ház pincéjében bújtatott német katonának a razziázó oroszok által való elfogása és lelövése.

Esküvőjükre sem mindennapi körülmények között került sor. Leendő férjének karácsony harmadnapján délután három óráig adtak eltávozási engedélyt. Életveszélyes helyzeteket sikeresen átvészelve jutottak el az anyakönyvi hivatalba, ahol az anyakönyvvezetőt sikerült rávenniük arra, hogy hiányos okirataik ellenére összeadja őket. Tanúkat is sikerült találniuk két hasonló pár személyében. Az ifjú pár csatlakozott a férj katonai irodájához. Egy „csapatot” alkottak, és együtt és költöztek az ostrom alatt annak különböző lakásokban kialakított szolgálati helyeire. Ez a kivételezett helyzet némi konfliktust okozott az őket körülvevő magányos férfiak körében. A háborús helyzetnek megfelelően Budapest számos helyén kialakított szolgálati helyeken élték át mai szemmel nem mindennapinak nevezhető kalandjaikat. Sajátos, háborús körülmények között ismét férje nővére, egy Margit körúti bérház pincéjének széntároló sufniájában húzták meg magukat. Ekkor már az utca egyik oldalát az oroszok, a másikat még a németek birtokolták.

A magyar hadsereg felbomlott, férje az utolsó pillanatban befutott szállásukra. Nászéjszakájukon megfogant gyermeke, de a tünetekből erre még nem tudott következtetni. Felfázásra gyanakodtak.

Oroszok razziáztak a házban. Őt kivezényelték egy részeg orosz katona ápolására. Leírja szabadulásának kalandos történetét, mások szomorú sorsával kiegészítve. A lakást végül el kellett hagyniuk, mert annak tulajdonosa hazaért Auschwitzból.

Bárdos István
katonaruhában, 1944

Lapterv

(Adalékok az EVID történetéhez – 6. rész)

Kiegészítés az előző (2017/1) lapszámban megjelent Üzleti tervhez, így Bencze Cs. Attila volt főszerkesztő cikksorozata ötrészes lett.

Ez év [1995.] január 1-jétől, amióta az Esztergom és Vidéke – régi hagyományát újra feltámasztva – nagy formátumban (öthasábos oldalakkal) jelenik meg, a hetilap szerkezetének, tartalmának megújítása az én javaslatom alapján kezdődött el. Én javasoltam a címoldalra az állandó kiemlést („A tartalomról”), a második és harmadik oldal fejcímét („Városnapló”, „Érdekeink – értékeink”), továbbá mindkét oldalon a hírblokkok kialakítását. Úgyszintén azt a szerkesztési irányelvet, hogy a 2. oldalon a város arculatának főként anyagi oldalát (városüzemelés, fejlesztés, vagyongazdálkodás stb.), a 3. oldalon főként a szellemi (történelmi, kulturális) oldalát bemutató írásokból építkezzen a lap. A 4. oldalon ugyancsak az én javaslatomra vált rendszeressé a heti műsornaptár „Előjegyzés” címen.

Lapszerkezet

Ez a lap leglényegesebb elemeinek viszonylag állandó rendszerét, rendjét jelenti: legelsősorban a minden újság két fő tartalmi összetevőjét, a hírt (tényt) és / vagy véleményt közlő, megformáló cikkfajták (a továbbiakban hírek, vélemények) arányos egyensúlyának megteremtését, illetve a lap vizuális arculatának (szöveges és képi alkotóelemek harmonikus egységének) kialakítását. A jövőre nézve alapvető feladatnak tartom, hogy a hetilap minden oldalán következtessé kell tenni a blokkokból való építkezést.

Első oldal: kiemelt hírek, kiemelt vélemények (vezércikk, „exkluzív” interjú, jegyzet, tárca). Arányuk kb. 40/60%.

Második oldal (Városnapló): hírek, vélemények aránya kb. 60/40%. Hírblockk a bal szélén, az első, második vagy az első, második és a harmadik hasábon végig. Tagolása: a városháza, a rendőrség, a tűzoltóság, a gazdasági élet, vállalkozások stb. A megyeháza, a (kis)régió (városkörnyék, Duna mente, Dunakanyar) hírei. Alul (a 3. vagy 4. hasábtól kezdve) időnként olyan tartalmú írás, amely alkalmas a két szemben lévő oldal összekötésére (folytatása tehát átmegy a 3. oldal aljára, az első két vagy három hasábra).

Harmadik oldal (Érdekeink – értékeink): hírek, vélemények aránya kb. 40/60%. Hírblockk a jobb szélén, a negyedik vagy a negyedik, ötödik

hasábon végig. Tagolása: intézmények, egyesületek, kisközösségek, pártok, szakszervezetek stb. hírei.

Negyedik oldal (Sport – Szabadidő – Hétféle): hírek, vélemények aránya kb. 60/40%. Felül (három vagy négy hasábon) sporthírek, tudósítások. A jobb szélén, minden számban, mindig az 5. hasábon, az impresszum fölött „Előjegyzés” (heti műsor- és rendezvénynaptár). Időnként a 4. hasábon végig rendezvények meghívói. Alul szórakoztató (szépirodalmi) olvasmány (tárca) vagy „szabadidős” anyag (hobby, rejtvény stb.)

Havonta általában egyszer, az ünnepi számokkal együtt évente 15-ször: + 5. és 6. oldal (az 5. oldalon mindig az „Időlapozó” c. helytörténeti rovattal). Tervem szerint ez az ún. „repülő” lap májustól „Melléklet” címmel (egy vagy két oldal) jelenne meg.

A fenti szerkezetben kell hétről hétre „testet öltetnie” a lap tematikájának, tartalmának, amelynek irányvonalát a képviselő-testület határozatban szabta meg (53/1992.). Szilárd meggyőződése, hogy a mindenkori önkormányzatnak, mint laptulajdonosnak – feltéve, hogy érdekközpontúan gondolkodik – azért kell támogatnia az Esztergom és Vidéke mindenkori főszerkesztőjét, szerkesztői-kiadói műhelyét, hogy ennek az irányvonalnak minél következetesebben legyen képes megfelelni. Azaz, hagyományos értékeit egyszerre megőrizni és fejleszteni egyre igényesebb, színvonalasabb, hatásosabb tartalommal és nyelvi, tipográfiai megjelenéssel.

Pályázatammal tehát azoknak a kötelezettségeknek igényes és következetes teljesítésére vállalkozom, amelyeket határozatával a képviselő-testület írt elő: „az Esztergom és Vidéke önkormányzati támogatással kiadott közszolgálati hetilap. (...)

Ebben a szerepben a véleményformálók lehető legszélesebb körét érje el. Általuk legyen a helyi értékközvetítő, érdekegyeztető véleménycsere sajtó fóruma.

Tartalmában és szerkezetében legyen egyszerre informatív és formatív: a döntések előkészítése során a társadalmi konszenzusra törekvő együttgondolkodás segítője, a döntések nyomán pedig a hatások sokoldalú felmérője. A hivatalos önkormányzat és a civil társadalom folyamatos kommunikációjában legyen a kölcsönös arculatformálás eszköze: a jelenről és jövőről gondolkodó, múltjára is tudatosan támaszkodó várospolgári közösség formálója, az önkormányzó képesség fejlesztője.

Tematikai programja foglalja magába a közélet, a gazdaság, a művelődés, a helyismeret, az idegenforgalom és a sport területeit. (...)

Az önkormányzat (testület, hivatal, intézmé-

nyek) hivatalos közlönyének szerepéből főként azt a részfeladatot lássa el, hogy a közérdekűen fontos határozatok, rendeletek tervezetét, az ilyen döntések előkészítésének háttéranyagait adja közre.”

Meggyőződésem, hogy az Esztergom és Vidéke csak ezt az irányvonalat követve formálhatja tovább a maga sajátos arculatát. A sajtó helyi kínálatában és versenyében csak ezzel a „márkajellel” válhat olyan, még kelendő „áruvá, amely a laptulajdonos és a szerkesztőség „számítását” – mind szellemi, mind piaci értelemben – teljesíti.

A hetilapnak tehát továbbra is a véleményformálókra kell megcéloznia, erősítve a törekvést, hogy közöttük a „lehető legszélesebb” körben találjon olvasókra és szerzőkre. Ezt a lapot, ilyen lapot kell csinálni, csak jobbat és jobban: szerkezetében és tartalmában elevebbet, sokszínűbbet, népszerűbbet. Sajnos, továbbra is a kényszerű – anyagi, technikai, személyi – korlátok között. Azonban nincs más út, nincs kitorési lehetőség másfelé: a hátrányban rejtőző minden előnyt ki kell fejteni, az amatőrségben kell profinak lenni.

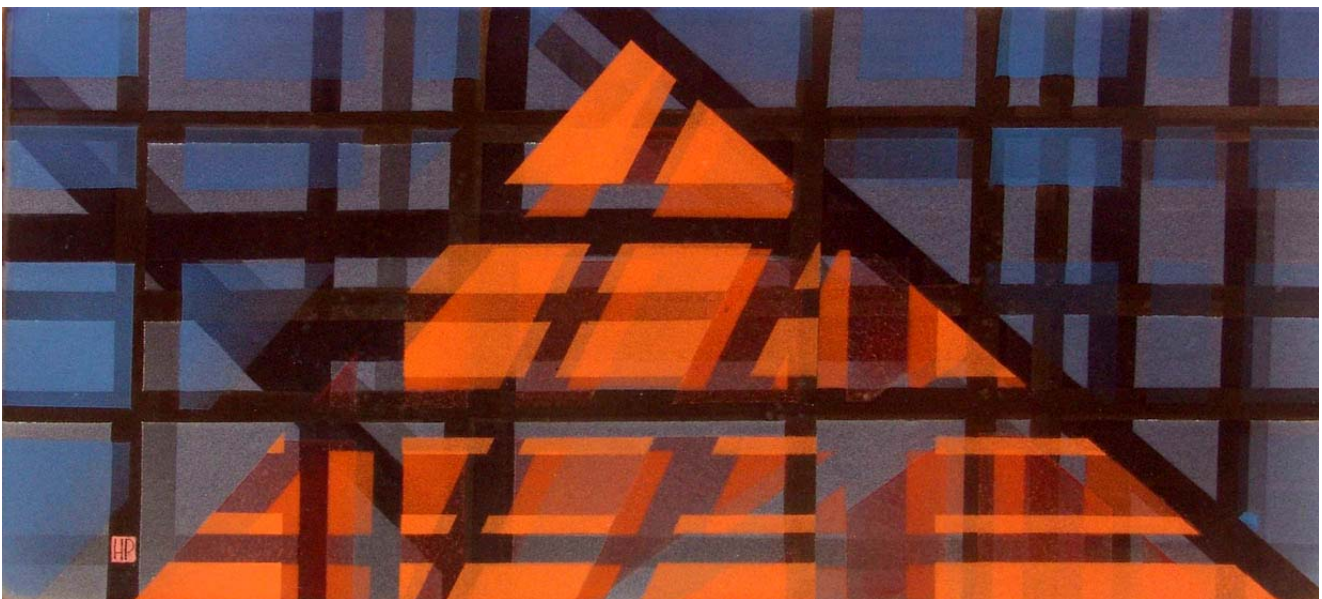
A megcélzottak körét folyamatosan bővíteni kell területileg is rendszeres tudósításokkal Esztergom városrészeiből, „vidékéről”, a (kis) régióból. Ugyanakkor tematikailag is, bizonyos rétegeket, csoportokat (vállalkozók, gazdák, diákok) hatásosabban „szólítva meg”.

Azáltal is színesebbé, elevebbé válhatna a lap, hogy személyesebbé tesszük: minél szélesebb körből és minél inkább „reprezentatív mintavétellel” választva ki a „megszólított” egyéneket (pl. rendszeresen rövid interjú egy-egy „jó” kérdéssel „Megkérdeztük...” rovatcím alatt.) Hason-

lóképpen személyesebb közelbe hozva a hivatalos önkormányzat tisztségviselőit (véleményszondázás, helyzetfelmérés a megyei és városi képviselő-testületi, bizottsági ülésekről, a választókerületi, hivatali, hatósági munkáról kisebb interjúkban, pillanatképekben: rendszeresen a polgármesterrel, a jegyzővel havonta, az alpolgármesterrel kéthavonta, a bizottsági elnökökkel két-háromhavonta). Mindez a legfőbb célt (együttal kötelezettséget) is szolgálná: a véleménycserét, az érdekegyeztetést, az együttgondolkodást, a kölcsönös arculatformálást az önkormányzat és a civil társadalom között. Végeredményben tehát a közös önkormányzást és városépítést.

Biztos vagyok abban, hogy ez a hetilap a médiatársakkal és a civil társadalom szervezeteivel együttműködve az egyik legalkalmasabb eszköz a város egészére kiterjedő folyamatos párbeszédre. A helyi demokrácia és polgárosodás igazi fórumává kell fejleszteni úgy, hogy ez ne csak a lapon belül, hanem a lap körül is működjék. Ami ez utóbbit illeti, az Esztergom és Vidéke általam elképzelt „várospolgári fórumának” legmegfelelőbb környezete egy barátságos kávéház (valamiféle „közéleti pub”) lehetne a lap – a tévé, a rádió – szerkesztőségi asztalával, amelynél a polgármester (a jegyző, egy-egy bizottsági elnök stb.) is rendszeresen helyet foglalna, hogy együtt várják a párbeszédre, eszmecsere, társalgásra betérő vendégeket.

Sajtó alá rendezte Filemon Béla. A szerző 1996-tól volt az Esztergom és Vidéke 1986-tól 2007-ig kiadott új sorozatának főszerkesztője. A 2007 januárjában megjelent három (ebből az 1–2. dupla) számban már nincs senki főszerkesztőként feltüntetve. A következő számban folytatjuk az EVID történetét.

Hernádi Paula: Tető (tűzzománc)

Magyar nevelés

Válság, értékrend, pedagógia

A népi gondolkodók arra reagáltak, hogy az anyaországban is, és kisebbségben is válságban van a magyar társadalom. A válságon pedig akkor lehet úrrá lenni, ha meghaladjuk az azt kiváltó viszonyokat. Forrásaink többnyire arról tanúskodnak, hogy válságon csak transzcendens erővel lehet úrrá lenni, mert az nem lezárt, és a transzcendencia lényegénél fogva eleve meg akarja haladni azt, ami tapasztalatilag adott. A társadalmi és erkölcsi válság is tapasztalatilag adott volt, sokan reagáltak arra a XX. század első felében, így eleve meghaladásra ítéltetett, túl kellett lépni rajta. Építő elégedetlenségnek nevezhetjük azt, ami folytonosan meg akarja haladni az adott állapotot. A *válság* oka éppen az, hogy a szellem emberei, az áruló írástudók bizonyára megfelelő módon beágyazódva a kialakult társadalmi-hatalmi viszonyokba, *önelégült módon hátradőlnek kényelmes karosszékeikben*, így leragadnak egy: a.) adott korhoz kötött, tehát esetleges állapotnál; b.) egy materiális-hatalmi állapotnál, amit száz-százötven esztendeje a pozitívizmus, majd annak nyomában a materializmus jelentett. Márton Áron katolikus papként kézenfekvő módon a katolikus pedagógiában látta meg a válságból kivezető utat, hiszen *a pedagógus éppúgy nem lehet lezárt*, mint ahogy a transzcendenciának is lényege a nyitottság, a nevelés, a növelés felfelé történik, abban az irányban pedig nincs „plafon”. Ezzel összefüggésben így a katolicizmus lényegi jellemzőjeként határozta meg az örökös elégedetlenséget is. „Pedagógiánkat ez jellemzi, ez az örökös nyugtalanság a jobb felé. A katolicizmusnak az *örökös elégedetlensége* azzal, ami van és ahogyan van. Gyötrődés, hogy a világot jobba tegye, hősies erőfeszítések, hogy lendülő öleléssel a földről az eget átfogja, a közömbös anyagias földet a kifejlesztült lélek erejével az éghez közelebb rángassa.” Márton Áron állásfoglalásra készítette az embert, elutasította a langyos félmegoldásokat és az önérzet nélküli önsajnálatot. „A katolikus pedagógia tehát *nem állhat be a sopánkodók közé.*”¹

Mivel a válság elsősorban erkölcsi és társadalmi (a politikai, gazdasági válság esetlegesség és járulék), ezért a megoldás nem lehet életidegen, nem lehet a társadalomtól, a néptől, nemzettől független. Márton Áron látva a válságtüneteket, a másik ember, a család, a népközösség iránti idegenséget, ezt írja: „Ilyen helyzetben *az elefántcsonttorony bűnös fényűzés.*”² Márton Áron

tanítványa és munkatársa, Venczel József által egy szellemi áramkörben volt Dimitrie Gustival (miként Karácsony Sándor is, tanítványa és munkatársa, Lükő Gábor által szintén közös nevezőre került vele). *Dimitrie Gustit a népi gondolat elsőrangú román képviselőjének tartom, vegyük tudomásul: **kevés, ha csak önmagunkról beszélünk.*** Gusti professzor szociológiai monográfiai módszere a századfordulón divatos pozitívista információhalmozás, az összefüggéseken nem sokat gondolkodó *szimpla* gyűjtőmunka (rendszeresét mellékesnek gondoló adathalmozás) ellenében bontakozott ki. (Mennyit küzdött ez ellen Márton Áron is!) Gusti szétbontathatlan egységet látott a táj, a nép, a kultúra és az életmód között. Az összefüggéseknek ezzel a meglátásával elkerülte azt a pozitívista ismeretelméleti problémát, ami a pozitívizmus kritikusaival feltételi a kérdést, hogy *az összefüggésükből kiragadott dolgok megérthetők-e egyáltalán.* A társadalmi oksági láncra volt kíváncsi, az emberi élet különböző kereteinek összefüggésére, aminek módszertani következtetése volt, hogy *a tények gyűjtése nem lehet független a tények értelmezésétől.* A szociológiai megfigyelés fő szabályának tartotta azt, hogy messziről el kell kerülni a rögtönzött empirizmust. A kutatásra föl kell készülni, de eközben el kell kerülni az előre kialakított gondolatokat, ideológiákat, melyeket egy öntörvényű kutató a néppel, az „adatközlőkkel” akarna igazoltatni. Ennek érdekében egy kutató stáb – melynek tagjai az egyes életkeretek avatott tudósai – feladata a nép életébe való, egy-egy kutatás alkalmával *legalább egy-két hónapra való beilleszkedés.* Ez a módszer a *résztevéő megfigyelés*, mely (Bergson filozófiájához közel állva) az élet *valós* áramlására kíváncsi. Gustinak lesújtó véleménye volt kora szociológusairól. „*A mai szociológus vissza szokott vonulni elefántcsonttoronyába*, megfigyelőfülkéjébe, ahol könyvektől körülvéve, terebélyes és kényelmes karosszékeiben helyezkedik el, ... E tudóskollégánktól eltérően *mi leereszkedünk a szép és kényelmes elefántcsonttoronyból* a teljes valóságba, a szép és kemény életbe, *a terepen követjük nyomon az élet áradatát.*”³ Márton Áron és Dimitrie Gusti közös tanulsága: a népi gondolat számára *a nép nem hivatkozási alap*, hanem a megértés és a szolgálat célja, a felemelés igényével. *Felemelni pedig azt tudjuk, akivel összenőttünk*, akivel vállaljuk a teljes közösséget. A román többségi társadalomhoz tartozó Gusti számára ehhez a társadalomkutatás által vezetett az út, melyet társadalompolitika követett, Márton Áron pedig papként és kisebbségi emberként a pedagógiában, az evangélicizációban találta meg az utat, ami az embert alkalmassá teszi a feladathoz. Németh László, akinek

válságtudatát Balatonszárszón a pártoptimista Nagy István halálhangelnek nevezte, egyenesen a *pusztulással való versenyfutásnak* látta pedagógiánkat: „*Lehet-e gyorsabb a magyar nevelés, mint a magyar pusztulás: kell föltennie magának a kérdést, s nevel, amíg igent tud mondani.*”⁴

Karácsony Sándor ugyanúgy a transzcendencia által ihletett személy volt, mint Márton Áron. Vérbeli pedagógusként generációs válságnak látja azt a válságot, mely sokféle jelzöt visel, azt látja, hogy „szembenállnak az apák a fiakkal”, és küzdelmüknek az a tétje, hogy viszonyuk alá- vagy mellérendelt legyen-e.⁵ A transzcendencia, a tapasztalt dolgok meghaladása az ő számára az evilágban **erőplusz**, ami több mint az eddig (a válságban) rendelkezésre állt erők összessége. A *válság az holtpont*, ahol „erőpluszra van szükség”, ami nem más, mint **áldozatvállalás**. Az áldozat igénye nem állít lehetetlen feladat elé: „aki a problémát a maga egészében megvilágítva látja maga előtt, meg is tudja hozni ezeket az áldozatokat”.⁶ Kézenfekvő, amit ír. Az ember Isten képmása, tehát meg tudja haladni önmagát. Az ember tud áldozatot hozni, az állatvilág nem. *Attól vagyunk emberek, hogy képesek vagyunk az áldozathozatalra, melyben tudjuk, hogy mit miért teszünk.* De mivel az ember hajlik az istenfeledésre, ezért igyekszik is kitérni az áldozat elől. De Isten ad világosságot. Aki a maga egészében megvilágítva látja a problémát, az már belső készletét érez az áldozatra, az erőpluszra. „Reánk mindebből annyi tartozik most, hogy a *holtpont-ról áldozatok árán szabadulhatunk.*”⁷ A szabadulás ára pedig az, hogy apák és fiúk együtt adják az erőpluszt, mert a válságnak – és ezt Márton Áron sem hallgatta el – generációs vetülete is van. Innen a felnövelő pedagógia felelőssége.

Sokszor dobálózunk a **közösség** kifejezésével. Eközben kereszténynek is nevezzük magunkat. Azonban az Apostolok Cselekedetei (2,42) nem merő statisztikai odatartozásként, hanem *részvételként* írja le a közösséget. „Koinosz” – közös; ebből képzett szó a „koinonia” – közösség. Ha az odatartozás az odatartozók *közös* jellemzője, akkor a közösségért viselt felelősség is közös. Különös, hogy éppen a kereszténység színtelenítette ki ez a fogalmat azáltal, hogy az egyház tagjai (a „kedves hívek”) merőben passzív fogyasztóvá degradálódtak az évszázadok során, a barokk korra mindenképpen. A *közös-ség* ebben áll, részt venni, aktívnak lenni abban, aminek áldásaiban részesülünk.

A *válságot* minden forrásunk individualizmusként értelmezte, de közülük talán Kodály érzekelte leginkább *közösséghiányként*. Kodály már a két háború közötti időre Európát-járt ember volt, látta például az angol emberek között élő erős szoli-

daritást. „Nem akarom állítani, hogy az angol társadalom példátlan szolidaritását, az angol egyén fegyelmezetttségét az énekkarok teremtették meg. De valami *összefüggés* lesz közte és a hatszáz éves karkultúra közt.” Ezt szembeállítja a magyar individualizmussal, a másik ember iránti közönnyel: „Hogy a magyar nem szeret egyesülni: oly végzetes hiba, aminek a javítására minden eszközt meg kellene ragadni.”⁸ A közösen művelt művészetben látja a korrekció lehetőségét: „A művészetnek ugyanis nem a technika a lényege, hanem a lélek.”⁹ Karácsony Sándortól tudjuk, hogy a lélek nem pusztán individuális kategória, van társaslélek, amit Kodály is ugyanígy látott: „nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyek lehetünk.”¹⁰ Kodály szerint a magyar nevelés felelőssége az, hogy nincs meg a Harmónia: „*a magyar élet számtalan visszássága egyenesen a közösségi nevelés hiányából ered.* A magyar gyermek későn, vagy sohasem tanulja meg, hogy **nem magunkért élünk, hanem egymásért.**”¹¹ Kodály tudománya sem volt merőben individualista önérvényesítés. Zenepedagógusként tudta, hogy az együtt-éneklés önfegyelmet alakít, és megtanít ráfigyelni a másokra, az egész közösségre. Számára tehát a *közös zenei nevelés közösségformálás, tehát jellemnevelés* volt.

Az angol példa, amit Kodály a munkáskórusokra hivatkozva említ, az Európa szegélyén, Erdélyben élő Márton Áron számára sem volt közömbös. Az angol iskola azért volt példa számára, mert „ismeretek gyömöszölése helyett, amit nálunk úgy erőszakolnak, a *jellem alakítását* teszi első helyre, az akarat edzését, a tette való készség és a felelősségérzet felébresztését és tudatosítását sugalmazza. ... hogy hivatásában akarjon a legkiválóbb lenni, s ugyanakkor ne felejtse, hogy *kötelessége a nemzet érdekeiért is becsülettel dolgozni.*”¹²

Ha a válságon csak transzcendens alapon, a jellemnevelés igényével tudunk túllépni, akkor azt csak világos értékrend mentén lehet megvalósítani. Ezt leghatározottabban Márton Áron tudatosította. Márton Áron lelkiségére talán leginkább jellemző az a meghatározása, ami szerint „*az ember két világ polgára*”, lelkével, szellemével az ég felé irányul, miközben itt él a földön, ami feladatot is jelent.¹³ Értékrendi válságot regisztrálva Istenre, mint alapra irányította a figyelmet, ugyanakkor pedig hite határozott közösségi kapcsolatokban nyilvánult meg. Vallotta, hogy *az Istenre figyelő embernek dolga van a világban, a hit tehát nem öncélú, nem válhat magánajtatossággá.* Márton Áron értékrendi válságot tudatosított esszéiben, körleveleiben, ezzel szemben pedig azt a feladatot jelölte meg,

hogy a relativitást fel kell váltania az érték tudatosságnak. „A katolikus pedagógiának a feladata, hogy rendet teremtsen. Tegye a hangsúlyt a nevelésre.”¹⁴ Márton Áron pluralista gondolkodású volt, ezért abból indult ki, hogy az értékek sokfélék, és mert értékek, ezért jók. De – mivel a relativizmus életellenes – helyükre kell azoknak kerülni ahhoz, hogy világos értékrendünk legyen. Ennek megvannak a pedagógiai összefüggései: a nevelőnek tudnia kell értékelni. „Ismernie kell tehát az értékeknek egy sorát, az érték sor megalkotása viszont feltételezi egy legfelsőbb értéknek az elismerését, amelyhez a többi méretik és igazodik.” Ennek megfelelően: „A nevelés feladata az, hogy a fejlődő embert a nevelés tartama alatt egy magasabb rendezettségbe segítse, az összhangzatos, egyensúlyozott embert formálja.”¹⁵ A jellemnevelés, a világnézeti nevelés tehát a pedagógia teljességére törekszik, személységformálást tekinti céljának. Olyan „összhangzatos, egyensúlyozott” személyek formálása a cél, akik képesek úrrá lenni az értékrendi válságon, képesek túllendíteni a világot a holtpontra, mert transzcendens (a dolgokat mindig meghaladni akaró) nyitottságuk révén megvan bennük az erőplusz.

Németh László az értékrendi válság és a pedagógia összefüggéseit olyan ponton érinti, mely minden időkre jellemző volt, hiszen a tehetségtelen érvényesülők mögött mindig ott állt a protektor. Ezek a tehetségtelen érvényesülők jobb esetben a nagyságos urak „táskahordozói” maradtak, akik soha nem tudták saját maguk önállóságában meghatározni önmagukat, mindig valaki valakijeként befolyásoskodtak, nagyon sok zavart okozva a magyar életben. Németh László azt vallotta, hogy nemcsak lumpenproletariátus van, hanem létezik a lumpenintelligencia is, akik nem mások, mint a kiművelt emberfőket háttérbe szorító, iskolázottsággal bíró „művelt csirkefogók”.¹⁶ Művelt, vagy annak tettetett csirkefogók. Az iskolarendszer és a társadalmi struktúra önálló fejezetet igénylő összefüggésére tapint rá, amikor válságtünetként írja le a magyar kontraszelekcióval kapcsolatban: „az általános iskolák, középiskolák, egyetemek felállítása nem jelenti azt, hogy aki azokban végbizonyítványt nyert, valóban a megfelelő végzettség szintjén áll.”¹⁷ Kiművelt emberfők helyett félműveltek, szakemberek helyett tágabb összefüggéseket nem látó szakbarbárok, ez az iskolai és munkahelyi protekció, a kontraszelekció nemzetet pusztító eredménye. A középosztályra jellemző bizonyos sznobizmust, kultúr- és státussznobizmust lát emögött, amit orvosként is regisztrált: „Középosztályi gyerek, ha csak nem hülye, eljut az érettségiig. (Mivel a középosztály természetesen tartotta saját privilégiumait, hozzáte-

szem: egy tehetséges parasztyerek, vagy segédmunkás szülők tehetséges gyereke abban az időben ritkán jutott el az érettségiig; V. L.) ... Gyógypedagógiai esetekre emlékszem, akik leérettségiztek, sőt a főiskolára is beiratkoztak; egy elmebajos tanulót, akinél a skizofréniát évek előtt állapították meg, a harmadik kereskedelmiből marasztottam ki, s a következő évben megint táskával láttam a villamoson. *Úrigyerekből úriembernek kell lenni: ime az iskolai szelekció első törvénye.*”¹⁸ Tudás helyett diplomabogtatás, alkotás helyett élősködés, gondolkodás helyett okoskodó szószaporítás, intelligencia helyett önhitt intellektualizmus, iskolázottság mellett félműveltség, a másik ember megbecsülése helyett pozícióharc, képességek és szorgalom helyett kontraszelekció, népismeret helyett buta urizálás – **ezek mind válságtünetek**, melyek összefüggnek az iskolarendszerrel.

Iskolarendszer és társadalmi struktúra

Németh László észrevétele, ami szerint az úrigyerekből úriembernek kell lenni, egy megkövesedett társadalomszerkezetre utal, mely az iskolarendszert önnön reprodukciója érdekében maga alá gyűrte. Zárt társadalom diagnózisa ez, melyben nincs, vagy alig van mobilitás, a tehetséges szegények gyermekei páriasorsban maradnak, míg az úri hülyegyerekből úriember lesz, a neki megfelelő pozícióval. Mivel ez a probléma azt a terminust érinti, amit (akár ma is) úribb csevegésekben nemzeti, vagy kereszténynemzeti középosztály névvel illetnek / illetnek, és amely „középosztály” (nem a polgári demokráciák háromnegyedét kitevő erős középrétegről van szó, hanem egy önmagát másoktól elkülönítően meghatározó kasztról) neki eleve kijárónak tartotta / tartja az előjogait, ezért nézzük meg, hogy miként lázadt fel Prohászka 1897-ben az előjogos rendi társadalom ellen. (A keresztény szalonokban zajlott / zajló intenzív „prohászkazás” mellett illett volna, illene Prohászka is olvasni.) Prohászka 1897-ben leteszi a voksot a demokrácia mellett, és az egyházat, bármilyen akadályokba ütközött is ő, amellé igyekszik rendelni. „A középkoré volt a rendi alkotmány; az újkoré a demokrácia. A középkori egyház összenőtt a rendi alkotmánnyal s belevette magát sáncaiba; az újkori egyház nőjön bele a demokráciába. *Olvadjon föl a népben; forrjon össze, azonosítsa magát a néppel; fektesse bele erejét, szellemét, lelkét a nép érdekeibe.*”¹⁹

A rendi társadalom urait idegesítette mindaz, ami más, mint az ő világuk, Prohászka, a rendi társadalom ostromlója övelük szemben pluralista: „a különbözőség emeltyúje a haladásnak”.²⁰ „A rendek elnyomták a népet, néhány ezren milliókat. A

nép egyáltalán nem számított; jogból, szabadságból és kultúrából ki volt zárva.”²¹ Ha pedig valaki még mindig eretnekezné Prohászktát, mert a „rendet”, a rendi társadalmat, annak nemzetet *degeneráló* privilégiumait ostromolja, akkor tegyük hozzá, hogy Márton Áronnak sem volt külön véleménye erről a zárt, megfagyott, megkövült társadalomról. E zárt, megkövült társadalom urai gyűlöltek a társadalmi mobilitást, mert a mobilitásban kiderül, hogy a „nemes” (mit is jelent ez?) az ilyen-olyan „származású” önhitt rétegek nem különbek, sőt inkább sokkal értéktelenebbek azoknál, akiknek a nyakán élösködnek. (Aki „származású”, az nem az, aminek mondja magát.) Erről a lenézett, kihasznált és az iskolázottságból a „származásúak” által kitaszított népről írja Márton Áron: „Munkáját évszázadokon keresztül igénybe vették kultúrák építéséhez, de a kultúra tartalmából nem részesítették, áldásait nem vitték el hozzá, magyar mivolta az emberi élet nagy értékeihez közelebb nem hozta. Egy pompázó kultúra közvetlen tövében elhagyottan élt, a kultúra közösségéből kifelejtették.”²²

Munkáját évszázadokon keresztül igénybe vették, de annak eredményét nem láthatta, a közösségből kifelejtették – annak a rendi társadalomnak megfogalmazása ez, ahol kaszthatárok vannak, és ahol az iskolarendszer hivatott átörökíteni az egyenlőtlenségeket – mert aki jó pozícióba született, az érdem nélküli gyerekének is tovább akarja örökíteni azt. Erre állíthatjuk azt, hogy bizonyos rétegek – az utóbbi évszázadban különböző jelzőkkel ellátott, kaszthatárokkal körülbástyázott „középosztály” védte leginkább pozícióit – nekik eleve kijárónak tartották / tartják a privilégiumokat. Németh László erről írta azt, hogy úriember gyerekéből úriembernek kell lenni, még akkor is, ha gyogyepedagógiai esetről van szó. Az „úriember” terminusa pedig tág fogalom, a korlátozott szellemi befogadóképességű táskahordozóktól, a talán nem is sokkal különb exelenciásokig terjednek e csoport határai. Prohászka hasonlóképpen gondolkodik, mint Márton Áron és Németh László, mert a szabadság mibenlétét a műveltségben (iskolázottság, és annak életbe ágyazása), valamint a haladásban (ami az iskolázottság által lehetővé tett mobilitás nélkül elképzelhetetlen) látja megvalósulni, és ez a szabadság megteremti a maga intézményrendszerét is. „A műveltség és haladás érvényesíti az ember legnemesebb attribútumát: a szabadságot, s a társadalom a szabadság fokának megfelelőleg megteremti a maga jellemző közintézményeit. Valamennyi közintézmény, ha életre való, orgánumát képezi a társadalom szellemének; kihajt bennük belső törvényszerűséggel a társadalom képessége fejlettebb életre.”²³

Gondolkodóink e kérdésben felvázoltak egy helyzetképet, és mindannyian arra a következte-

tésre jutottak, hogy a magyar társadalom *kettős társadalom kettős iskolarendszerrel*. Németh László a budai Medve utcai polgári fiúiskola iskolaorvosaként és egészségktanáraként regisztrálta a magyar társadalom hasadt állapotát, ugyanakkor a polgári iskola intézményét, mint egyfajta tanügyi áthidaló megoldást látta a magyar társadalom két fele, az anyagi biztonságban élő, önmagát akár „úri” jelzővel is ellátó rétegek, és a máról holnapra élő, szegény – de nem a legszegényebb! – rétegek között. Németh László a harmincas évek viszonyai között a polgári iskolát fontos mobilitási útnak látta. (Tehát a harmincas évek viszonyai között, azon a korszakon azonban már túlhaladtunk!)

Társadalmunk megosztottságának, kettősségének a polgári iskola olyan jelzője volt, mint a vegy-tanban a lakmuszpapír. Németh azt látta, hogy akár Óbudáról, akár a budai hegyvidékről, akár a Margit körút bérházaiból jár be a Medve utcai polgári diáksága, budapesti lakosként a szobakonyhás világból érkezik. Ez még nem a legszegényebb réteg, mert alattuk voltak az ágyrajárók, az albérlők, a konyhatlan szobalakók, közülük a Medve utcai polgári diákjainak csak egy kis töredéke került ki.²⁴ A szoba-konyhás lakásból érkező gyermekek látástól, vakulásig dolgozó, fizikai munkás szülei a jobb élet lehetőségét látták gyermekeik számára a polgári iskolában, például olyan szakmát tanulhattak, ahová elemi iskolából inasnak sem vennék fel őket.²⁵ Nem ellentmondás az, hogy a polgári iskola mobilitási csatorna, és ugyanakkor a kettős társadalom mutatója is: „Némi kikerekítés-sel (budapesti adatokról ír Németh; V. L.) a gyerekek alsó egynegyede kerül felsőbb elemibe (V. és VI. osztály; V. L.), a középső két negyed polgáriba s a felső negyed a középiskolába. ... Budapesten, ahol az ország gyermeklakosságának alig egytizenkettede él, s az összes érettségi bizonyítványoknak közel felét gyártják, a kisembernek orrában van a magasabb iskolák szaga.”²⁶ Az érettségi bizonyítványok területi eloszlásának e kiálló ellentéte jelzi a társadalom kétfelé szakadt állapotát. Ugyanakkor a mondat második fele, mely szerint a kisember, akinek gyermeke aligha juthat gimnáziumba, a fővárosi sok iskola láttán a neki elérhető polgári iskolák felé irányítja gyermekét, azt is közli, hogy a fővároson kívül, a falvak szegényparasztojai és az uradalmak cselédjei számára a nagy számokat tekintve, alig marad mobilitási esély.

A kettős társadalom kettős iskolarendszert működtetett azért, hogy az akármilyen *szérsény képességű* úrigyerekből is úriember lehessen, és ennek következtében az akármilyen *tehetséges szegény* gyermekek nagy többsége szegény maradjon. **A kettős iskolarendszer a kaszthatárok fenn-tartását szolgálta.** Korábban már idéztük Karácsony Sándor felháborodását, ami szerint „a nép

számára készült iskolák már elgondolásukban sem jelentik a mai modern kultúrát, mert nem is akarják jelenteni. *Nem alsóbb fokú, hanem alsóbb rendű iskoláknak vannak szánva.*²⁷ A fogalmazásból kitűnik, hogy nem is az a fő probléma, hogy a népiskolák alsóbb rendűek a mobilitást biztosító felsőbb iskolákhoz képest, hanem az a nagy baj, hogy *eleve alsóbb rendűnek szánták azokat.* Ezért fogalmazza meg Karácsony azt, hogy „a népoktatás szervezete nem segít az alsó néposztálybeli páriának *intézményesen*, hogy a már megállapított kasztszerű zártaságból valaha is feljebb emelkedhessenek.”²⁸ Ez nem meglepő, hiszen a népiskolának „nincs folytatása. ... A középiskola magasabb szempontjából majdnem teljesen értéktelen mindaz, amit az elemi iskola nyújtott.”²⁹ Az úri ellenérv – mely ma is belemenne abba, hogy visszaállítsák az 1946 előtti, a kötelező nyolc osztály bevezetése előtti állapot (aki erre valaha is gondolt, az ne vegye többé szájára Klebelsberg Kunó nevét) – bizonyára úgy szól, hogy az úrigyerekek is négy elemivel kezdték. Ám azt a szakadékot, ami a négy elemi és az utána következő nyolcosztályos gimnázium között van, könnyűszerrel áthidalták a germán gondolati sémák szerint gondolkodó középosztályi, vagy értelmiségi családok gyermekei. Könnyűszerrel áthidalták a belvárosi, vagy bel-budai elemi iskolákból érkezők, ahol ez a négy osztály egész biztosan mást nyújtott, mint egy tanyasi, falusi, vagy Budapest-külvárosi elemi iskola. Így pedig a belvárosi, vagy bel-budai elemi iskolák akár a nyolcosztályos gimnázium előkészítőiként is felfoghatók.

A kettős társadalom által fenntartott iskolarendszer annak érdekében, hogy a kaszthatárokat fenntarthassa, természetellenesen szelektált. Nem tudás és szorgalom, hanem örökölt pozíció, földrajzi és anyagi helyzet szerint. Ezt neveztük fentebb kontraszelekciónak. Karácsony Sándor gyakorló tanárként teszi fel a kérdést: „vajon igazi diákok járnak az iskolákba, akik kicsalják a szót” a tanárból? Mert a tanár, míg lelkes és fiatal, könnyen beszél, de hosszú évek tapasztalata sok tanárt szűkszavúságra ítél, mert a szülei pozíciója által kontraszelektált diák nem ösztönzi a tanári hivatásból fakadó lelkesedést.³⁰ Így aztán kénytelen feltenni a kérdést: „valószínű-e hogy ezekből a felső osztályokból kipusztulhatnak az oda nem való diákok? Nemcsak, hogy nem valószínű, de úgyszólván lehetetlen.”³¹ Úgyszólván lehetetlen, mert az iskolarendszer e diákok társadalmának a reprodukcióját szolgálja. Lehet ellenpéldaként, akár sznob módon elsőrangú magyar gimnáziumokra hivatkozni – Fasori Evangélikus Gimnázium, Budapesti Piarista Gimnázium, Baár–Madas Református Gimnázium, Toldy Ferenc Gimnázium, Trefort utcai gimnázium – de egy elenyésző kisebbség nem lehet a színvonalatlan, merőben hatalom-

ban és pozíció átörökítésben gondolkodó túlnyomó többség felmentvénye. A felsorolt gimnáziumok világhírnévre szert tett, többek között Nobel-díjas diákjai büszkéek voltak iskolájukra. De nem „hadonásztak” szalonokban az Alma Mater nevével, hanem önállóan gondolkodó, elsőrangú alkotókká lettek néhány elsőrangú gimnáziumunk által.

Márton Áronnak sem volt jobb véleménye az erdélyi – *meglehetősen jó színvonalú* – katolikus középiskolákról. Idézzük ismét: „Ha középiskoláink növendékeit a szülők foglalkozása és lakóhelye alapján osztályozzuk, tanulságos megállapításra jutunk. Ezek az iskolák városokban vannak, ahol régebb egy népes, tehetős és felfelé törő középosztály, iparos- és kereskedőréteg gondoskodott az intézmények benépesítéséről; s annak ellenére, hogy ez a réteg az utolsó évtizedek alatt fájdalmasan meggyérült és leszegényedett, a növendékek arányszáma nem tolódott el a falu javára olyan mértékben, amint ezt várni lehetett volna. ... **középiskoláinkba nem azok jutnak be elsősorban, akik tehetségesek és arravalók**, hanem akik közel kapják s aránylag kevés költséggel megúszhatják; nem azok, akikkel öröm foglalkozni, s akiket szellemi versenyekre és teherpróbákra lehet fogni, hanem akiket helyzetük utal be, elég sokszor *tehetségükre való tekintet nélkül*”.³² Komoly színvonalú iskolák voltak az erdélyi katolikus és velük együtt a református középiskolák, de – Márton Áron diagnózisa a saját portára, a katolikus középiskolákra vonatkozott – szellemi javaikat nem egyenlőképpen osztották el, és akik szülei pozíciója és lakóhelye által oda bejutottak, korántsem biztos, hogy kihasználták középiskoláik lehetőségeit. Ahogy Karácsony Sándor azt regisztrálta, hogy a méltatlanok nem „pusztulnak ki” a magyar középiskolából, úgy Márton Áron joggal méltatlankodott azon, hogy a középiskolának elidegenítő hatása volt. „A középiskola ... a népi talajból felszívta elsősorban a tehetségeket, hozzásegítette egy felsőbb, zárt réteg előnyösebb életéhez azért, hogy a néphez többé igaz együttérzéssel, segítő szándékkal ne térjenek vissza soha.” A kettős iskolarendszernek a kettős társadalmat reprodukáló, talán leginkább lényegre törő megfogalmazását adja Márton Áron a következő mondatban: „**ugyanannak a népnek kebelében külön népek keletkeztek, amelyek sokszor nemcsak egymás fájdalmát, de még egymás nyelvét sem értik meg.**”³³

Németh László 1945-ben, a Nemzeti Parasztpártnak Illyés Gyula által közvetített kérésére megírta *A tanügy rendezése* című tanulmányát. Illyés tudta, hogy kihez kell fordulni a kísérletező, hatalmi abroncsok között útkereső magyar demokrácia oktatási alapvetésének ügyében. Né-

meth orvosként, tanárként, íróként egyaránt jogosultságot szerzett ahhoz, hogy e kérdésben nyilatkozzék. *Iskolapolitikai tanulmánya a kulturális emancipációt szolgálta.* „A tanügyi reform célja: az osztálytalan társadalom megteremtése a most növvő nemzedékek műveltségében. Testvére tehát a földosztásnak, az ipari kisajátításnak, a szövetkezeti mozgalomnak; előjogokat, válaszfalakat bont *a képzettség arányosabb elosztásával.* Emberekre, akiknek nincs közös műveltségi alapjuk, hiába jelentjük ki, hogy egy osztály gyermekei.”³⁴

Bármily’ meglepő, a rendi társadalomnak ma is lehetnek hívei, lehetnek, vannak, akik vágnak a kaszthatárookra. Ők – akár a Kádár-korszak bizonyos mérvű, és mindig jólfésült haszonélvezőiként, és akár öngazolásként – az 1945-ben a fővárosból száműzött Némethet esetleg a marxisták társutasának írnák le, mert itt osztálytalan társadalomról írt. A marxista felfogásban – talán némi leegyszerűsítéssel – a társadalom két osztályra tagozódik, a kizsákmányoló osztályra és a kizsákmányolt dolgozókra. A nyugati polgárosodott társadalom ezzel szemben rendkívül finoman rétegzett, a túlnyomó többséget – szintén némileg leegyszerűsítve –, a lakosság háromnegyedét kitevő középrétegek adják, amely tömegben belül rendkívül finom rétegződés figyelhető meg, a rétegek közötti könnyű átjárással, a mobilitás gazdag lehetőségeivel. Ez a háromnegyedes tömeg, *az idealista* Németh szemével akár osztály nélküli társadalomként is leírható volt. Idéztünk már tőle, tudjuk, hogy mi volt a véleménye a bizantoid szovjet rendszerről. Az iskolapolitikai reform testvére a földosztásnak – ez pedig a Nemzeti Parasztpárt, a Független Kisgazdapárt, a Demokrata Néppárt programja, szemben a bolsevik kollektivizálással. A nyugati, a dán, a finn, szövetkezeti mozgalom, melyről a népi gondolkodóknál olvashatunk, nem volt „téeszcsé”, Prohászka Ottokár sem kollektív gazdaságról vizionált, amikor a szövetkezetek szükségességéről szólott több írásában. Akik ma a rendi társadalomról nosztalgáznak, azoknak egy nagybirtokellenes program esetleg nem tetszik. A képzettség arányosabb elosztása Márton Áron idézett gondolataival is összefüggésben van, s ez jelenti alapját a polgárosodott nyugati társadalmak gazdagon tagolt, mobilitási utakkal átjárható rétegződésének. Azt pedig hazugságnak tartja Németh, hogy közös műveltségi alap nélkül egy osztályhoz – Márton Áron *Nemzet és kultúra*, valamint *Ugartörés előtt* című tanulmányai szerint egy nemzethez – tartozhatnának az egyugyanazon nyelv birtokosai, a közös sors örökösei.

Kodály ugyanebben gondolkodott. 1947-ben írja: „Az általános iskola célja **egységes magyar alapműveltséget adni minden társa-**

dalmi rétegnek.” A germán sémákra épülő iskolarendszert 1945-ig elhúzódo problémának látta: „lélek-kiforgató félrenevelés folyt ebben az országban azóta, hogy ránk kényszerítették az osztrák iskolarendszert”. Kodály az egységes magyar alapműveltséget a magyar népdalnak minden iskolában való tanításával szorgalmazta, mert a falu és a város közötti szakadékot a falu és a város közötti eltérő zenei műveltségben ismerte fel. „Az új iskola egyik legfőbb feladata ezt a szakadékot eltüntetni, s ebben a zene hatalmas segítség lehet. ... **újja kell születnünk mindenben, ha magyarul akarunk élni továbbra is.**”³⁵ A díszmagyarba öltözött magyarokodások közepette, 1937-ben pedig úgy látja: „Nemzeti nevelésünk gyenge lábbon áll. Sok frázis ellenére iskolánk nem oltja bele növendékeibe a sajátos nemzeti kultúra tudatát.” Ennek pedig abban áll az oka, hogy a korszak „az egyéni, elitnevelést tartotta mindennél fontosabbnak, s elhanyagolta a köznevelést”³⁶. Az elitnevelés nem jelentheti semminek az alapját, sőt köznevelés híján az elitnevelés mögött sincs alap, köznevelés híján az elitnevelés az elidegenedésnek lesz kiváltó okává. Kodálynál nem csak stílus a magyar népdal, a magyar népzene: a mélyen magyar műveltségben társadalompolitikai feladatokat is felismert, melyek a néppel való sorsközösség, teljes kulturális azonosulás kötelezettségét rótták ki rá. „Mikor megtanultam, amit a zeneakadémián, egyetemen lehetett, kezemben volt mindkettőnek végbizonyítványa, *ráeszméltem, hogy még nem tudok mindent, amit a faluból lehet tanulni. Elindultam: beiratkoztam erre a legfőbb iskolára is, de még máig sem végzetem el.* Megkerestem régi volt cselédeinket, akiktől hajdan sok dalt tanultam. Aztán tovább, mások cselédeit, mert *a falusi nép legszebb dalait is a cselédsorban élők tudták leginkább.* Gazdálány – 10-20 holdon felül – már nem is tartotta illendőnek a dalolást.”³⁷ Ugyanezt hallottam a nyolcvanas években Lükő Gábortól többször is: a legrégebb és leggazdagabb folklórkincset a legszegényebbek örököstették át. A budapesti és bukaresti egyetemeket megjárta, Karácsony-, Győrffy-, Kodály-, Gusti-tanítvány Lükő öreg korában is vallotta, hogy nagyon sokat tanult a koldusszegény emberektől. Nem csoda ez, Karácsony Sándortól, Győrffy Istvántól, Kodály Zoltántól, Dimitrie Gustitól egyaránt azt tanulta, hogy elsősorban a legszegényebbekre figyeljen oda.

Közös műveltségi alapot úgy lehet biztosítani a különböző rétegeknek, hogy hosszú idejű közös képzést biztosít az iskolarendszer számukra. Magyarországon az 1945/46-os tanévvel indult el a nyolcosztályos kötelező általános iskola szervezése, amit a Nemzeti Parasztpárt vallás- és közoktatásügyi minisztere, Keresztury Dezső végzett. A koráb-

bi iskolarendszerben, a nyolcosztályos gimnáziumba iratkozó gyermeknek csak négy éve volt az elemi iskolában, mely *elvben* közös műveltségi anyagot adott neki a csak elemi végzett szegénysorsú gyermekekkel. Elvben, mert azokban a körzetekben, ahonnan nagy valószínűséggel tudták gimnáziumba küldeni gyermekeiket az ott lakók, egy formálisan azonos négy elemi osztály nem volt ugyanaz, mint egy tanyasi, egy falusi, vagy egy külvárosi elemi iskolában.

A kötelező nyolcosztályos képzést Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter már a húszas években elgondolta, halála miatt kivitelezni nem tudta, majd a háború akadályozta az iskolarendszer átalakítását. Minisztersége alatt a polgári iskolák számát tudta növelni, amivel hiányt pótolta. „A nyolcosztályos népiskola hiányát nemcsak az iskolán kívüli népműveléssel, hanem a polgári iskolák számának lényeges szaporításával is igyekszem pótolni.”³⁸ Akkor a polgári iskola volt az a mobilitási csatorna, amit Németh László is elismert. Azt látta Klebelsberg, hogy „az általános tankötelezettség behozatala után több, mint fél évszázaddal a nyolcmillió maradék magyarból több, mint egymillió a hatévesnél idősebb analfabéta.”³⁹ Amellett, hogy tanyasi népiskolák ezreit, ezek mellett körülbelül 1500 népkönyvtárat alapított, ő gondolta el – akkor még a meglévő népiskolák alapján – a kötelező nyolcosztályos képzést. A magyar ipar és gazdaság versenyképességét is erősíteni kívánta: „Nyilvánvaló tehát, hogy a nyolcosztályos népiskola nemcsak kultúrpolitikai, hanem egyúttal közgazdasági kérdés.”⁴⁰ A magyar nyelvet törve beszélő gróf nagyon sokat tett annak érdekében, hogy Magyarországon megszűnjön a kettős társadalom és a kettős iskolarendszer.

A Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi minisztersége idején megszervezett nyolcosztályos általános iskolai rendszer a felső tagozatba integrálta az addigi polgári iskolák egészének és az addigi nyolcosztályos gimnáziumok alsó tagozatának funkcióját és műveltségét. Ezzel közös műveltségi alapot teremtve, jelentősen hozzájárult a társadalmi mobilitási esélyek növekedéséhez. Idézzük ismét Kodályt: „Az általános iskola célja egységes magyar alpműveltséget adni minden társadalmi rétegnek.”⁴¹ Németh László kezdetben – orvosként, a fejlődő gyermekek életkori változását látva, biológiai alapon – hat osztályos általános és hat osztályos középfokú képzésben gondolkodott. Azonban látva a nagy felületű közös műveltségi alapot, elismerte a barátja, Keresztury Dezső által megszervezett nyolcosztályos kötelező általános iskolai képzést. „A negyvenhatos iskolareform, a nyolcosztályos iskola magasra emelte az egész ifjúságot. Azóta meglepő tempóban közeledünk az érettségi szint

felé.”⁴² Engem a hatvanas években, az általános iskola felső tagozatában még sok olyan tanár tanított, akik 1946 előtt, polgári iskolai tanárként kezdtek pedagógus-pályafutásukat, felső tagozatos osztályfőnököm (énektanár volt), a harmincas években kántortanítóként szolgált. Biztos vagyok benne, hogy „a negyvenhatos iskolareform” jól integrálta az általános iskola felső tagozatába, tehát kötelezően mindenki számára, a polgári iskolák teljes műveltséganyagát, és a régi, nyolcosztályos gimnáziumok alsó négy évét. A rendszerváltozás után az egységes nyolcosztályos általános iskolai képzést sokan próbálták az államszocialista korszakhoz kötni. Én ezt az iskolarendszert, amit 1926-ban Klebelsberg Kuno gondolt el és 1946-ban a parasztpárti Keresztury Dezső valósított meg, a magyar polgárosodás, a polgári Magyarország legfontosabb művelődéspolitikai eredményének tartom. *Klebelsberg Kuno demokráciában gondolkodott*: „A politikai demokráciát, hogy katasztrófába ne sodorjon, meg kell előznie a kulturális demokráciának.”⁴³

Jegyzetek

¹ Márton Áron: A katolikus pedagógia feladata. Erdélyi Iskola, 1933/34. évf. 3–4. sz. In. Ozsváth Judit: Erdélyi Iskola. Antológia, repertórium. Státus Kiadó, Csíkszereda, 91. old.

² Márton Áron: Iskola kitárt ajtókkal. Erdélyi Iskola, 1935/36. évf. 1–2. sz. In. uo., 124. old.

³ Gusti, Dimitrie: A szociológiai monográfia. Válogatta, fordította, a bevezető tanulmányt írta, a jegyzeteket és a függelékét összeállította: Balázs Sándor. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976., 169. old.

⁴ Németh László: Magyar felsőbboktatás. Előadás 1940. február 8-án. In. Németh László: Életmű szilánkokban I. kötet. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1989., 574. old.

⁵ Karácsony Sándor: Ocsudó magyarság. Exodus Kiadó, Budapest, 1942., 95. old.

⁶ Uo., 96. old.

⁷ Uo.

⁸ Kodály Zoltán: Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I. kötet. Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta: Bónis Ferenc. Zene-műkiadó, Budapest, 1964., 40. old.

⁹ Uo., 41. old.

¹⁰ Uo., 64. old.

¹¹ Uo., 94. old.

¹² Márton Áron: Az eszmény nyomán. Erdélyi Iskola, 1935/36. évf. 5–6. sz. In. Ozsváth i. m., 134. old.

¹³ Márton Áron: Az Egyház és a nevelés. Erdélyi Iskola, 1939/40. évf. 1–2. sz. In. Ozsváth i. m., 240. old.

¹⁴ Márton Áron: A katolikus pedagógia feladata. Erdélyi Iskola, 1933/34. évf. 3–4. sz. In. Ozsváth i. m., 92. old.

¹⁵ Márton Áron: Világnézet és nevelés. Erdélyi Iskola, 1933/34. évf. 5–6. sz. In. Ozsváth i. m., 100. old.

¹⁶ Németh László: Ha én miniszter lennék. Levél egy kultúrpolitikushoz (1962). In. Németh László: Életmű

szilánkokban II. kötet. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1989., 202. old.

¹⁷ Uo., 203. old.

¹⁸ Németh László: Magyar felsőbboktatás. In. ua., II. kötet, 575. old. (ld. 4. jegyzet.)

¹⁹ Prohászka Ottokár: Az egyház demokráciája (1897). In. Prohászka Ottokár Összegyűjtött Munkái 10. kötet (Korunk lelke). Szent István Társulat, Budapest, 1928. 37. old.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Márton Áron: Nemzet és kultúra. Erdélyi Iskola, 1934/35. évf. 5–6. sz. In. Ozsváth i. m., 114. old.

²³ Prohászka Ottokár: Az autonómiai mozgalmak pszichológiája (1897). In. Prohászka Ottokár Összegyűjtött Munkái 10. kötet (ld. 19. jegyzet), 54. old.

²⁴ Németh László: A Medve utcai polgári. Magyar Élet Kiadása, Budapest, 1943., 47–48. old.

²⁵ Németh László: Tapasztalat- és álmátadás (1961). In. Németh László: Sajkódi esték. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974., 298. old.

²⁶ Németh László: A Medve utcai polgári. Ua. (ld. 24. jegyzet), 25. old.

²⁷ Karácsony Sándor: A magyar észjárás. Magvető Kiadó, Budapest, 1985., 95. old.

²⁸ Uo., 94. old.

²⁹ Uo., 100. old.

³⁰ Karácsony Sándor: A magyar demokrácia. Exodus Kiadó, Budapest, 1945., 54. old.

³¹ Uo., 55. old.

³² Márton Áron: Templom és iskola. Erdélyi Iskola, 1939/40. évf. 3–4. sz. In. Ozsváth i. m., 253. old.

³³ Márton Áron: Ugartörés előtt. Erdélyi Iskola, 1934/35. évf. 1–2. sz. In. Ozsváth i. m., 107. old.

³⁴ Németh László: A tanügy rendezése (1945). In. Németh László: A kísérletező ember. Magvető Kiadó, Budapest, 1963., 141–142. old.

³⁵ Kodály Zoltán: Visszatekintés I. kötet. Ua. (ld. 8. jegyzet), 201. old.

³⁶ Uo., 73. old.

³⁷ Kodály Zoltán: Feljegyzése 1957. március 27-én. In. Kodály Zoltán: Közélet, vallomások, zeneélet. A kötet anyagát válogatta, szerkesztette, sajtó alá rendezte: Vargyas Lajos. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1989., 175. old.

³⁸ Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kuno válogatott beszédei és írásai (1917–1932). Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta: Glatz Ferenc. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1990., 232. old.

³⁹ Uo., 264. old.

⁴⁰ Uo., 266. old.

⁴¹ Kodály Zoltán: Visszatekintés I. kötet. Ua. 201. old.

⁴² Németh László: Egy gondolat története. In. Németh László: Sajkódi esték. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974., 330. old.

⁴³ Klebelsberg i. m. (ld. 38. jegyzet), 233. old.

Részlet a szerzőnek a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület gondozásában 2017 júniusában megjelent, *Magyar nevelés. Adalék a huszadik századi magyar szellemtörténet egy fejezetéhez* című könyvéből, amelynek négy „tartóoszlopa” Karácsony Sándor, Kodály Zoltán, Márton Áron és Németh László.

Orgoványi Anikó

Szentendrei Mozaik

Barcsay Jenő festőművész emlékére

Ablakszemek őrzik törékeny alakját,
emlékét ringatják girbe-görbe utcák,
kőlépcsők, kőkapuk, sikátorok,
ti még tudjátok, merre ballagott.

Siklott a grafit a papírlapon,
táncolt az ecset a festővásznon,
gondolat formálta a mozaikot,
s teremtett a holt falon varázslatot.

Örök minőséggé érett asszonyok,
árkádok mélyén gubbasztó alakok,
fojtott, izzó színek, tündöklő aranyok,

túléltek a mestert, aki alkotott,
de általatok mégis tovább él ő,
s égi műtermében alkot Barcsay Jenő.

Körhinta

Czöbel Béla „Körhinta” című festményéhez

Megállt az idő, kimerevedett
vásznon nyüzsög, tolong
a zsidongó nép

holt pillanattá hökkent, színes
kavalkád, perzselődő, tüzes
indulat

szoknyasuhogás, falovak nyihogása,
pörgő kaleidoszkóp-pillanat
varázsa

görcsös kapaszkodás sorsunk
körhintáján, ki előbb,
ki utóbb

sodródik ki a végtelen forgásán
s leszünk halvány lenyomat
Isten festővásznán.

Malacpörkölt a szőlőkertben

Történetemben nem egy valóságos, dús fürtű szőlőktől illatos és színes lugasok bódító látványáról lesz szó, vagy gondozott tőkék dombra kapaszkodó szabályos soráról, ahol még egy prэшáz és a hegyoldalba vájt öreg pince is várja dionüszoszi derívél az újbor asztalra kerülését. Nem. Ez a „szőlőkert” vendégfogadó volt egy forgalmas út mentén, ahol nyáron nehéz szekerek, télen, mint most történetünk idején, csengős szánok haladnak, míg a fuvaros meg nem gondolja magát, és be nem tér melegedni.

A Szőlőkerthez címzett kisvendéglő nemrég nyílt a város külső csomópontjánál, ahol több fontos út találkozott. Az új vendéglő választékos italkínálattal, egyszerű ételekkel – és mivel decemberben nyitotta meg Köles, az új, fiatal vendéglős, ezért duruzsoló, töltős vaskályhakkal – várta a nem éppen rossz evő, ám jó ivó közönséget. Az egyik sarokban akadt hely egy hegedűsnek, citerásnak vagy tangóharmonikásnak, akik eltalálták a hangulathoz illő muzsikát. Itt töltötték az időt a „nagyvárosi” fuvarosok, környékbeli gazdák, akik a belső teremben kártyáztak, és ide tért be a vasútállomásra jövő egyik-másik utas egy fröccsre vagy egy pohár sörre, mielőtt a belvárosba ért. A kucsmájukat sem vették le, csupán evéskor, csak tarkójukra tolták, ha már nagyon melegük volt, vagy mert rosszul ment a játék. Hosszú nyelű ostoraikat maguk mellé támasztották a széknek. A törzsasztal mellett most vendégmarasztaló kártyázás folyt, olykor nagy pénzben és sok fogyasztással. A kártyások asztalához néha a fiatal tulajdonos is – aki kora ellenére a tíz éve véget ért világháború több frontját is megjárta – odaült a termetes, csizmás fuvarosok, fa- és borkereskedők közé a sűrű dohányfüstbe. Legtöbbször nem eredménytelenül. Azok közé a játékosok közé tartozott, akik vidáman, megfontoltan játszanak, de soha nem válik beteges szenvedélyükké a játék szeretete. Győzni szeretett, és elsősorban nem a pénzért verte a lapokat a zöld-fehér kockás viaszosvászonon letakart asztal lapjához. Miként Antal menyasszonyának, Margitnak meg is írta: „ez az asztal, meg a nyolc-tíz kártyázó a lelke az üzletnek meg az én erszényemnek is”. Odakinn tél dühöngött, és hordta a térdig érő havat a csontig ható hideg szél.

Mesélik, hogy az új esztendőben egy ilyen kellemetlenül szeles, havas téli napon, amikor még a kutyákat is hólapáton tolták ki a házból ugatni,

Köles Antal újonnan nyitott vendéglőjébe beállított egy kalapos, idegen úr. Kint már sötétedett, de még nem volt este. A nagy háború hőseinek állított emlékmű ágyúcsőre támaszkodó oroszlánja még hósapkával a fején is kellő határozottsággal nézett a Dunán át a Felvidék felé. Az idegen, erősen őszülő, bajuszos férfi valamikor jobb napokat látott ruhában, prèmes gallérú kabátban szemlátomást átfázva, kezét dörzsölve beült a kályha melletti sarokba, majd odaintette a vendéglőst:

– Jó estét, korcsmáros, hozzon nekem egy Krúdy fröccsöt!

Kihívón nézett az alacsony, széles vállú férfi mélyen ülő barna szemébe, mint akinek illene tudni ezt a híres-nevezetes fröccsfajtát itt, ebben a régi érseki városban is. Köles Antal állta a vendég pillantását.

– Jó estét kívánok! Nem ismer meg, Krúdy úr? A Jankovics-féle Üllői úti vendéglőben voltam főpincér, nyáron egy párszor megfordult nálunk. Rögtön hozom a kért italt.

Krúdy elismerően bólintott, és most már elmosolyodva, barátságosabb hangon szólt utána:

– Csak egy pár fröccsentés szóda legyen abban a kellően hűvös szentgyörgyhegyi rizlingben, vendéglős uram!

Az író kíváncsi várakozással dőlt hátra a karfás tonett széken, mert az öreg Szindbád még egyszer végigjárta hódításai színterét, így jutott el ebben a zimankós időben a „kupolák alatti érseki városba”. Járt már erre hajóval, vonattal vagy bérkocsival, mikor hogy. A lényeg az aszszonyszemek hívogató ragyogása, lebbenő hajfürtök illata, formás csípők ringása, fúrge lépések koppanása és elegendő – természetesen minőségi – enni-innivaló megléte volt. A friss hó érintetlen fehérsége tiszta gondolatokat hoz, a hideg szél okozta didergés pedig felfrissít – mondogatta maga elé nézve. Éppen meghallotta, ahogyan a korcsmáros a parafa dugót zengő pukkanással kihúzta a szentgyörgyhegyi óbor karcsú nyakú, zöld színű üvegéből. A kocsmáros egy talpas pohárban hozta a bort, és letette az asztalra.

– Váljék egészségére, Krúdy úr! Isten hozta városunkban! Kóstolja meg először tisztán ezt a szentgyörgyhegyit, és rögtön hozom a fröccsöt is!

Kr. Gyula úr – ahogyan magát nevezte olykor az író – megforgatta poharában a zöldes arany színben játszó italt, majd fölé hajolva magába szívta a pohár falára tapadt cseppekből az örömet hozó élet illatát, zamatát. Óvatosan belekortyolt. Nyelvén szétáradva sem okozott csalódást a Szent György hegyén termelt nedű. Azt érezte, amit kívánatos hölgyek társaságában szokott egy-egy csók után: az ismétlés szándékának örökös vágyát. Elégedetten bólintott, és jóleső érzés fog-

ta el, mint mindentől, ami megszépíti az ember gyorsan és kíméletlenül pergő perceit. Az álmokkal, Szindbád fiam, havas éjszakákon is vigyázni kell – figyelmeztette magát. – Szeretnék még álmomban „hóban gyalogolni ismeretlen, vad hegyek között, és búsnak lenni, mert az örömteljes események jegye.” A legjobb lenne, ha ma éjjel egy szépasszony – nem baj, ha kicsit kancsalít is – egy erős, emberfejú hőemberrel birkózna álmában itt a város valamelyik birsalmailatú, kedves szobájában egy kövér, kakastoll dunna alatt, a lószőr matracos ágyában, mert annak biztosan visszatérne régi szeretője, egy bizonyos nagy italú Kr. Gyula úr.

Így álmodozott a jeles tollforgató, amikor Köles vendéglős finom mozdulattal eléje tett egy adag malachúsból készített zónapörköltet és a megrendelt fröccsöt.

– Ha nem sértem meg egy kis kóstolóval az urat! Tegnap vágtuk, délelőtt főztem bográcspan az udvaron. Jót tesz Krúdy úr gyomrának ebben a barátságatlan időben.

Krúdy Gyula a helyzethez illő szakértői komolysággal lassan hajolt a pörkölt fölé, és mélyet szippantott a feléje illatozó, párologó étel gőzéből. Ugyanolyan lassan egyenesedett fel, és arcán akkorra már régi, híres lakomákról született ódák meghitt fénye ragyogott.

– Én sem akarom az urat megsérteni! Sőt! Dicséret illeti a gazdát, aki készítette. A belefőtt bőrök és lábacsokák, körmök és csontocskák a megtestesült illatok tapadását hozták az ínyemre, a húсок üde, tejes ízét már előre érzem a nyelvemen. Aztán a pilisi bükkfa őssillatú füstje csapta meg érzékeny orromat, amit tán még a

pálos barátok ültettek, mielőtt a kalapos király feloszlatta békés rendjüket; majd érezni véltem a törköly testes szagát, amivel a szakács és a hentes koccintottak főzés közben – mondta megfontoltan.

A kártyázó vendégek is felfigyeltek az idegen elismerő szavára.

– De honnan vette a paradicsomot, vendéglős uram? – kérdezte őszinte kíváncsisággal az író.

– A leendő anyósom tette el télire régi családi recept szerint. Még Tapolca környékén természetesen, nem messze onnan, ahol a szentgyörgyhegyi termett – fűzte hozzá magyarázatként a kocsmáros.

– Hoztam fehér kenyeret és ecetes paprikát, de tejfölöm is van, ha úgy kívánná ízesíteni Krúdy úr – fejezte be a tálalást Köles Antal. Tudta, hogy Krúdy nem szereti, ha „nagyságos úrnak” szólítják.

– Nagyon jó lesz így – válaszolta Kr. Gyula úr, és közben gallérja mögé tűrte a kék színű damasztyszalvétát, majd evőeszköz nélkül, a fehér kenyérből nagyot törve, óvatos, finom mozdulattal mártogatva a paprikás lében, elkezdte enni a malacpörköltet.

Az utcán újabb tomboló harcba kezdett a hóval a szél, aztán nagyokat sivitva olykor az ajtóknak, majd az ablaknak vágta tehetetlen ellenfelét. A kártyázóktól odaszólt egy fuvaros a vendéglősnek:

– Köles úr, abból a jó szagú malacpörköltből maradt még nekünk is valami, amit az a pesti úr olyan jóízűen falatozik? Mert ebben a fürgeteges időben biz’ Isten jólesne!

– Természetesen uraim, azonnal hozom!

Hernádi Paula: Kötődések (elektrográfia)

A dorogi kriminológia történetének döglött aktája

Még jelentősége lesz a korabeli sajtóban közölt unalmas hírnek: Morva Izidor főjegyző 1930 novemberében szabadságra ment.

Rögtön ezután robbant a bomba, ám most nem dinamit formájában (ahogyan ez akkoriban Dorogon divatban volt). A szenzáció pedig naponta termelte az újabb és újabb részleteket, valószínű bűnügyi regénnyé kuszálódtak a szájak. A hír gyorsan országos szenzációvá duzzadt!

A kezdetről így írt az Esztergom című hírlap: „**A dorogi segédjegyző megszökött Dorog község 70 000 pengős takarékkönyvével.** – Az Esztergomi Hitelbanknál sikerült 10.000 pengőt felvennie.

Dorog község elöljárósága telefonon értesítette a budapesti rendőr-főkapitányságot, hogy Czirwein Lajos dorogi segédjegyző magához vette a község 70.000 pengős takarékkönyvét és megszökött.

A bejelentés után a rendőrség azonnal érintkezésbe lépett az Esztergomi Hitelbankkal, ahol a község vagyona letétbe volt helyezve. Az Esztergomi Hitelbank azonnal közölte a rendőrséggel, hogy Czirwein már napokkal előbb megjelent a bankban és felvett 10.000 pengőt. Természetesen a banknál levő további 60.000 pengőt most már letiltották és a megszökött segédjegyző nem tudja többé felhasználni Dorog község takarékkönyvét.

Czirwein Lajos 34 éves nős ember, aki nemrég került Dorogra. A jó megjelenésű segédjegyzőről senki sem gondolta volna, hogy ilyen módon fogja befejezni karrierjét. A jelek szerint Czirwein már napokkal ezelőtt hozzájutott a takarékkönyvhöz és első dolga volt az Esztergomi Hitelbanknál 10.000 pengőt felvenni. Nagyobb összeget nyilvánvalóan azért nem vett fel az első alkalommal, nehogy feltűnést keltsen. A banknál egyáltalán nem találták gyanúsnak, hogy a segédjegyző jelentkezik a pénzért, és szó nélkül kifizették neki az összeget.

Meglehet, hogy Czirwein Lajos újabb nagy összeget vett volna fel a banknál, ha közben a község elöljárósága nem keresi a takarékkönyvet. Hétfőn reggel azonban valaki észrevette, hogy a takarékkönyv nincs a helyén. Átküldtek ezért Czirwein segédjegyzőhöz, ő azonban úgy látszik, megneszelte a leleplezést, és még idejében megszökött. A segédjegyzőt most már rádión körözik az egész országban.

Személyleírása szerint magas, nyúlánk, ovális arcú, beretvált képű, arccsontjai kiállanak, hajlott tartású és barna szemű. Nem valószínű, hogy át tudja lépni a magyar határt, tekintettel arra, hogy nincs útlevele.” (Esztergom, 1930. nov. 5. 2. old.)

Kortársai közül (tessék megkapaszkodni!) sokan az atlétikai versenyekről ismerték őt. Minden ugrószámában a dorogi atlétacsapat erőssége volt, elsősorban rúdugrásban remekelt a Dorogi Atlétikai Club színeiben, többszörös válogatottként nemzetközi sikereket aratott. Ha kellett, jól dobálta a diszkoszt is. Azok közé tartozott az 1920-as években, akiket a Salgó bányatársaság sportpolitikája – minél több vidéki tehetség Dorogra csábításával – igazolt le a DAC erős szakosztályának működtetésére. De ha valaki Czirwein néven keresné a korabeli sportsajtóban, sosem fogja megtalálni a nevét. Sportigazolványában Csáki volt a „művészneve”... 1930. szeptember 19-én – teljesen váratlanul – ezt a hírt közölte róla a Nemzeti Sport: „**Csáki (Dorogi AC) visszavonul az atlétikától.** Csáki Lajos, a Dorogi AC kiváló rúdugrója, aki vasárnap a Stájer – Dunántúl viadalon Held felett aratott értékes győzelmet, ezzel a győzelemmel befejezte versenyzői pályafutását, mint ahogy a szövetséghez intézett levelében közölte, eddig is csak nehézségek árán tudott trenírozni, most pedig felhasználja az alkalmat a szép visszavonulásra.” Akkor valószínűleg mindenki azt gondolta róla: lám, a csúcson kell abbahagyni! Úgy tűnik, a manipulációnak is mestere volt az élsportoló. Országszerte izgatottan várták az erről kibontakozó fejleményeket az újságolvasók. Azok pedig zavarba ejtő fordulatokkal szaporodtak. Az esztergomi lapok egymással versengve szállították a részleteit.

„Tízezer pengővel megszökött a dorogi segédjegyző

Szenzációs és minden részletében ravaszul kiszelt, jól előkészített sikkasztás tartja izgalomban vármegyénket, de különösen Dorog községet, melynek egész vagyonát képező hetvenezer pengős takarékkönyvet Czirwein Lajos segédjegyző magához véve, megszökött.

Czirwein segédjegyző kezelte a letéteket, és így kulcsa is volt a községi pénztárszekerényhez, amelyből pénteken vette ki az Esztergomvidéki Hitelbanknál őrzött 70.000 pengős községi vagyonról szóló takarékkönyvet, rögtön Esztergomba jött és itt a Hitelbanknál bemutatta a betétkönyvet, hol felvett abból 10.000 pengőt.

A bankban ismerték a segédjegyzőt, és így gyanútlanul kifizették ezt az összeget Czirwein Lajosnak, aki a 10.000 pengővel nyomtalanul eltűnt.

A hátralévő 60.000 pengőért már nem is jelentkezett, mert úgy látszik megmeszelte, hogy baj van. A két ünnep ugyanis nagyon elősegítette volna a sikkasztó ravasz tervét, ha véletlenül felveheti az egész összeget. Szerencsére hétfőn észrevették a betétkönyv hiányát, és feltűnt a segédjegyző távolmaradása is. Átküldtek lakására, ahol feleségétől megtudták, hogy pénteken elutazott és még nem jött vissza.

A község előljárósága ekkor már körülbelül tisztában volt a történetekkel. Rögtön megtették a legmesszebb menő intézkedéseket. Érintkezésbe léptek a Hitelbankkal, ahonnan megkapták a felvilágosítást a betét sorsáról, és azonnal letiltották a 60.000 pengő kifizetését.

A 34 esztendő, nős segédjegyző viselkedésével soha nem árulta el, hogy mily sötét tervekkel foglalkozik. Általában szorgalmas hivatalnoknak ismerték. A feljelentést távirati úton tette meg Dorog község előljárósága a budapesti főkapitánysághoz, ahonnan rádió útján való körözését el is rendelték.” (Esztergom és Vidéke [EésV], 1930. nov. 6. 3. old.)

Néhány nap elteltével az ügy politikai színezetű fordulatot vett: **„Egy orosz kémnővel szökött meg a dorogi segédjegyző.”** – adta hírül az esztergomi sajtó a friss gyanúper. „A dorogi csendőrség utánanézett Czirwein életkörülményeinek s megállapították, hogy a segédjegyző titokzatos összeköttetést tartott fenn egy orosz nővel, aki néhány hónappal ezelőtt tűnt fel Dorogon.

A szép orosz nő, akit mindenki Natasa néven ismert a községben, már a megérkezése utáni napokban barátságot kötött a segédjegyzővel, aki nős ember létére vele töltötte minden idejét. Czirwein az utóbbi hetekben teljesen elhanyagolta hivatalát is. Felesége sokat panaszkodott ismerőseinek, hogy férje néha késő éjszakai órákig tartózkodik a szép Natasánál, és családjával semmit sem törődik.

A dorogi csendőrség megállapította, hogy Czirwein Lajos szökésével egyidejűleg eltűnt a községből a rejtélyes orosz nő is. Csak most kezdenek utánanézni a szép Natasa szerepének. Kiderült, hogy az orosz nő élénk levelezést folytatott Béccsel és Prágával.

Ezekből a körülményekből azt gondolják, hogy az orosz nő a *szovjet ügynöknője volt*, és ő vette rá a sikkasztásra a segédjegyzőt, akivel az új nyomok szerint nem Budapestre, hanem *Csehszlovákiába szökött*.

A budapesti főkapitányság érintkezésbe lépett a prágai hatóságokkal, megküldték Czirwein és az orosz nő pontos személyleírását, s kérték, hogy tartóztassák le mindkettőjüket, és adják át a magyar hatóságoknak. U. L.” (Esztergom, 1930. nov. 9. 2. old.)

Újabb három nappal később az ügy tragikus fonala kissé összegubancolta a már lefejtett szálat. Egy öngyilkosság híre járta be immár az országot, amely újabb vizsgálatra ösztönözte a bűnüldöző szerveket. **„Öngyilkos lett a dorogi adóügyek vezetője.** Még nem csillapodtak le Czirwein Lajos, dorogi segédjegyző sikkasztásának és megszökésének országos botrányt keltezt hullámai, Dorog községet máris egy másik szomorú eset tartja izgalomban. Hétfőn reggel 5 órakor *Führer László*¹ községi írnok, aki a dorogi adóügyek kezelője volt, a lakásán agyonlőtte magát. Tettének oka egyelőre ismeretlen. A vizsgálat megindult.” (Esztergom, 1930. nov. 12. 3. old.) A részletesebb választ – furcsa meglepetés – a lap előző oldalán találjuk. **„Ujabb bűntény derült ki a megszökött dorogi segédjegyzővel kapcsolatban. Führer László adókezelő írnok tragédiája.** Czirwein Lajos dorogi segédjegyző bűnyüvéhez, aki tudvalevően Dorog község takarékkönyvével megszökött, és állítólag egy orosz kémnővel Csehszlovákia felé menekült, most újabb bűntény kapcsolódik. Kiderült ugyanis, hogy Czirwein Lajos segédjegyző és Führer községi írnok ez év augusztus 18-án adófizetés címén felvett a dorogi bányától 30.000 pengőt, és csak 10.000 pengőt jegyeztek be hivatalosan. Újabb 20.000 pengő elsikkasztásáról van tehát szó.

Czirwein segédjegyzőnek eddig még nem akadtak nyomára. Führer László adókezelő írnok pedig hétfőn hajnalban agyonlőtte magát. A sikkasztásról tehát ezek után egyedül Czirwein fog számot adni elfogatása esetén.

Führer öngyilkossága után mindenki arra gondolt, hogy tette a sikkasztási ügygel összefüggésben van, amennyiben a megszökött segédjegyzővel együtt dolgozott. Az öngyilkos Führer azonban búcsúlevelet hagyott hátra, amelyben azt állítja, hogy a 20.000 pengőből ő nem részesült, ő nem követett el bűnt a község ellen, és öngyilkossága okául boldogtalan házasetét jelezte meg.

A búcsúlevélben állítottakat valószínűnek tartják azok, akik a szerencsétlen Führert ismerték, és élete utolsó napjaiban vele érintkeztek. Szombaton kapta meg a bírósági végzést, amely elválasztotta feleségétől, és ettől az időponttól kezdve állandóan ivott egészen végzetes tette elkövetéséig.

A sikkasztási ügyben, amely a dorogi főjegyző szabadságideje alatt történt, mind a vármegye alispánja, mind a pénzügyigazgatóság részéről folyik a vizsgálat Dorogon. A keddi megyegyűlésen is tárgyalták a dorogi sajnálatos eseményeket, és hogy ezek megtörténhettek, ennek okául megállapították azt is, hogy a nagyforgalmú Dorog községben nem engedték meg az adóügyi állás betöl-

tését, amely Rácz adóügyi jegyző elhalálozásával megüresedett. Nem engedték meg a községi adóhivatal felállítását, minek folytán nem volt felelős adóügyi jegyző. Igaz, hogy a 20.000 pengős sikasztás a vezető jegyző (itt bukkan fel először Morva Izidor a történetben, de még névtelenül – a szerző megjegyzése) szabadságideje alatt történt, de ettől eltekintve, az általános községi teendővel és a község vezetésével túlon túl megterhelt főjegyzőnek nincs fizikai ideje és módja az adóügyek intenzív ellenőrzésére és megnyugtató ellátására.” (Esztergom, 1930. nov. 14. 2. old.) Gyanú árnyéka vetült tehát a főjegyzőre is, ugyanakkor a megyei hatóságok rossz döntését sem hallgatta el a sajtó a kinevezés elmulasztásával, s ezek a megállapítások legalább enyhítették Morva Izidor felelőségének súlyát.

Másnap az *Esztergom és Vidéke* ragadta magához az elsőséget a tényközlésben, amikor tovább gubancolták a keleti szálakat: „**Oroszországba szökött a sikkasztó dorogi segédjegyző, tár-sa pedig hétfőn reggel föbelőtte magát.** Dorogon egymást érik az izgalmas események. (...) Érdekes, hogy amikor a sikkasztás eseményéről az emberek beszéltek, egy esztergomi borbély azt mondotta, hogy Czirwein sok időt töltött Oroszországban, és egészen bizonyos, hogy odaszökött. A nyomozás kiderítette, hogy amikor Czirwein felvette a tízezer pengőt, egy dorogi autóval Budapestre utazott. A nyugati pályaudvaron álltak meg, és Czirwein azt a meghagyást tette a sofőrnek, hogy itt várakozzék reá. Elmúlt azonban 3-4 óra, és Czirwein nem jelentkezett. A sofőrnek nem tűnt fel a dolog, mert már többször előfordult, hogy a segédjegyző elmaradt, és a sofőr tudta szokását. Tudta azt is, hogy Czirwein az *Oszvendekávéház*-ban szokott időzni.

Mikor már Czirwein nem jött, a sofőr elment az *Oszvendébe* és ott meg is találta a segédjegyzőt. Egy társasággal ült az egyik asztalnál, és borozgattak. A sofőr is helyet foglalt, és őt is megkínálták borral. Később Czirwein felállt, és azt mondotta, rögtön jön, mert van egy kis dolga. Kalap és felöltő nélkül távozott. A társaság azt hitte, hogy a segédjegyzőnek a kávéházban van dolga. Nem is tulajdonítottak távozásának különös jelentőséget.

De elmúlt félóra is, és Czirwein nem tért vissza. Azóta sem látták.

A segédjegyző minden bizonnyal már előzőleg vett magának új kalapot és új felöltőt, és amikor távozott a kávéházból, új felöltőjét és kalapját vette fel egy félreeső helyen. Hogy mi történt azután, és hogy hová tűnt Czirwein, nem tudták megállapítani.” Az újságíró nyögvenyelős fantáziája a nyomozó hatóság számára aligha szolgált bizonyítékul, de az útlevelelről immár bizonyosan állították egy korábbi információ érvénytelenségét:

„A következtetések szerint Czirwein Bécsbe utazott, mert hiszen útlevele rendben volt, és az egész Európára szólt. Bécsben repülőgépre ülhetett Czirwein, és Oroszországba ment. Vele volt egy orosz nő is, akiről azt beszélik, hogy a szovjet szolgálatában állott, és kémkedés céljából tartózkodott Magyarországon.” Még meglepőbbek a lapban a Führer Mihály² halálának körülményeit feltáró közlések: „Az eseménynek hétfőn újabb szenzációja volt. Führer Mihály dorogi jegyzőségi írnok hétfőn reggel a lakásán fejbőlőtte magát. A revolverrel a szájába lőtt, de a golyó nem sértette meg az agyvelőt, és így Führer nem halt meg rögtön. Még hétfőn este is élt, kihallgatni azonban nem tudták. Kedd reggel halt meg. A vizsgálat azonnal megindult és kiderítették, hogy Führer bizonyos szabálytalanságokat követett el, de hogy anyagi kárt okozott-e, azt most állapítják meg.

Führer nagyon könnyelmű életet élt, feleségtől már régebben elvált. Sokat költekezett és éppen két hete, hogy látták egy esztergomi kávéházban pezsgőzni.

A vizsgálat a dorogi községében megindult.” (EésV, 1930. nov. 13. 2. old.)

Elég volt egy nap ahhoz, hogy újrakezdődhesenek a találgatások, mert a részletek összeillesztése sehogy sem sikerült tökéletesen. Az *Esztergom* a következő lapszámban két írásában is taglalta az újabb fejleményeket. Itt a megyei hatóság tapogatózásait rekonstruálta az újságíró: „... A kisgyűlés után a közigazgatási bizottság tartotta meg havi ülését, amely a dorogi események nyomott hangulatában folyt le. Az alispán e napon kapta meg a dorogi főjegyző részletes jelentését Czirwein sikkasztásairól, amelyről lapunk más helyén emlékezünk meg részletesen. A jelentés ismertetéséhez Schmidt Sándor fűzött több érdekes epizódot.” (Esztergom, 1930. nov. 14. 1. old.) Ha a bányagazgató szükségesnek látta a megszólalást abban a hatóságban, amely felelősöket keresett a történetek ügyében, az azt a gyanút kelti, hogy a bányatársaságot is megérintették a vizsgálatok, a tekintélyes bányagazgató pedig a vele jó kapcsolatban lévő főjegyző mellett szükségesnek tartotta a kiállást.

Ugyanennek a lapszámnak a második oldalán betördeltek egy borzongást keltő részletet Führer haláltusájáról a mindentudás jegyében: „**Összeroncsolt fejében már nem volt élet**, de a szíve még órákig dobogott. Ez a különös eset a szerencsétlenségű Führer dorogi községi írnok halála körülményeivel kapcsolatos, aki szájába lőtt. A golyó borzalmasan szétroncsolta fejét. Az élet minden jele kihalt a fejből, amikor teste még mindig élt, és szíve csaknem egy napig dobogott. Ezt nem tudják másként magyarázni, mint hogy a nyakerek eldugultak a kiömlő vér-

től, viszont a testben volt nagymennyiségű alkohol hajtotta a szervezetet.” (Uo. 2. old.) A róka-bőrök nyúzásának üzleti fogásaival űzték immár az olvasók kegyeit.

A bányatársaság is belekeveredett **tehát** az ügybe, amiről két nappal később került napvilágra egy új fejlemény: „**A dorogi bánya is károsodott a Czirwein ügygel kapcsolatban.** Megírtuk, hogy *Czirwein* Lajos dorogi segédjegyző megszökött és 10 ezer pengőt vitt magával. Pár nappal később pedig *Führer* László adókezelő agyonlőtte magát. A kettős esemény vizsgálatra készítette a hatóságokat, és ekkor kitűnt, hogy a dorogi bánya által befizetett 30 ezer pengős adóból 20 ezer pengő hiányzik. Ezt az összeget a bánya *Czirwein*nek fizette be, és jelen volt *Führer* is. Csak az a különös a dologban, hogy az összeget nem pénztári napon fizették be, és a nyugtán csak *Czirwein* neve szerepel. Ez pedig nem érvényes, mert a pénztáros nevének is rajta kellene szerepelnie a nyugtán. Minden valószínűség szerint a bányának még egyszer meg kell fizetni ezt az összeget. *Führer* László hátrahagyott levelében közli, hogy nincs része a sikkasztásban. A hatóság tovább vizsgálja az ügyet, amely szenzációként hat Dorogon.” (EésV, 1930. nov. 16. 4. old.) A bányapénztárt is érzékenyen érinthette a furcsán bonyolított procedúra.

A nyomozás megfeneklett, majd egy hónapon át hír nélkül maradt a lezáratlan ügy, vele a lendületéből kieső sajtó. A következő vizsgálat bejelentése miatt *Morva Izidor* neve viszont ismét reflektorfénybe került. „**Fegyelmi vizsgálat a dorogi főjegyző ellen.** *Palkovics* László a vármegye alispánja fegyelmi eljárást indított *Morva Izidor* dorogi főjegyző, továbbá *Kämpft* Ferenc dorogi községi pénztáros ellen. A fegyelmi eljárás összefüggésben van a nemrégien eltűnt és mostanáig elő nem került *Czirwein* Lajos dorogi

aljegyző sikkasztási ügyének körülményeivel is, akit állásától felfüggesztett az alispán.” (Esztergom, 1930. dec. 7. 3. old.)

A rendőrség egyre nyilvánvalóbb tehetetlenségét a csaknem egyéves újabb *sajtócsend* mindennél beszédesebben jelzi. Ekkor már meglehetősen sután hangozott a bejelentés:

„**Hivatalvesztésre ítélt segédjegyző.** Közigazgatási bizottsági ülés alispáni jelentéséből tudtuk meg, hogy *Czirwein* Lajos volt dorogi segédjegyzőt a fegyelmi bizottság jogerősen hivatalvesztésre ítélte. A sikkasztó segédjegyzőről az a hír érkezett, hogy Dél-Amerika egyik államában farmja van.” (1931. okt. 16. 2. old.)

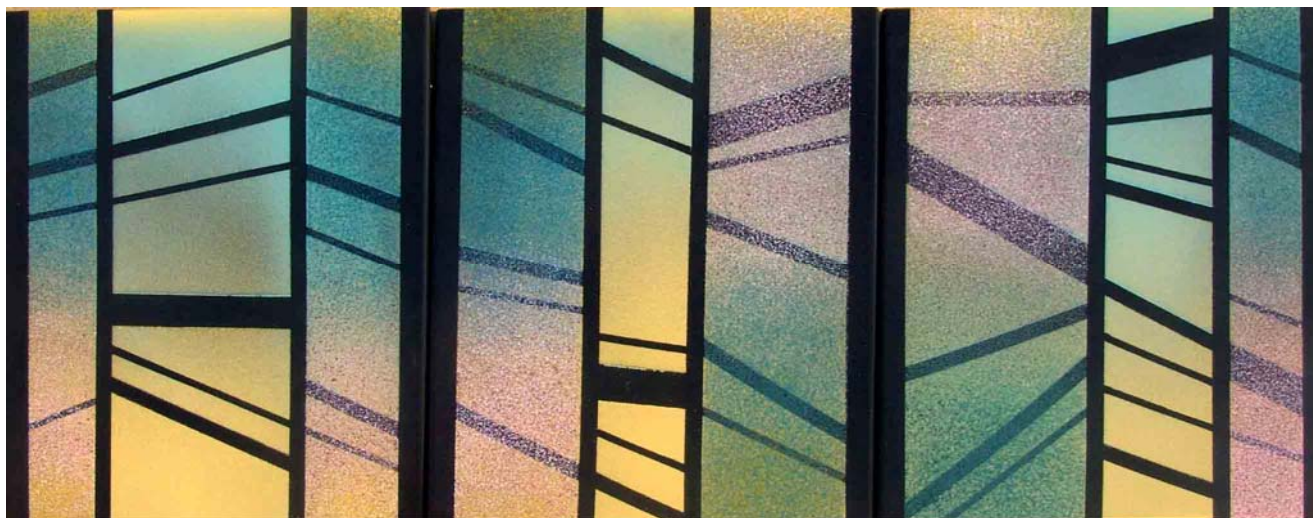
Nevettek- vagy sírtak-e az emberek a pletykaszintre süllýedt bulvárstílus hallatán?

Valójában sosem derült ki, ki is volt valójában ez a hivatalnok: szélhámos, a titkosszolgálat ügynöke vagy csak egy nyomtalanul eltűntethető tolvaj balek? S mi történt vele a botrány után?

Végül maradt még egy furcsa késlekedés az ügy elhalása után: 1932. augusztus 26-ig a megüresedett segédjegyzői állást nem hirdette meg a megyei hatóság. A végleges, „tartós” utódot csak 1934-ben nevezték ki. Ebből pedig akár egy újabb merész akció is kerekedhetett volna. Csak hát *Czirwein* Lajos nem minden nap fordul meg egy fejlődő bányásztelepülés hivatalában.

A méltatlanul meggyanúsított *Morva Izidor* belefelejtkezhetett munkájába miután felmentést kapott, s már-már talpra állt, amikor – újabb csapásként – katonatiszt fiának tragédiája sújtotta porig. Ez azonban már ugyancsak egy másik történet a család és a nagyközség összetartozó históriájában.

¹⁻² Az Esztergom című lap *Führer* László, az Esztergom és Vidéke *Führer* Mihály és *Führer* László néven említi az adókezelőt (a kiadó megjegyzése).

Hernádi Paula: Nagyfeszültség (tűzzománc)

Csiriribi

Neves, közkedvelt – sajnos –, rég elhunyt konfetransziénk, Kellér Dezső mondása volt, hogy: „A téma az utcán hever, csak le kell hajolni érte.”

Ez a mondata ragadott meg és késztetett arra, hogy ezt a kis epizódot leírjam.

Néhány nappal karácsony előtt történt, bevásárolni mentem a Lidlbe. Nyirkos, barátságatlan, hideg idő volt, nem igen sétálgatott senki az utcán, mindenki igyekezett a célja felé. Egy szokatlanul különös pár jött velem szembe kézen fogva az úton. Sem azelőtt, sem azóta nem találkoztam velük. Meglehet, nem is idevalósiak voltak. Negyvenöt-ötven körülieknek néztem őket. A férfi vékony, sovány, magas testalkatú, a nő alacsony, filigrán termetű, a férfinak a válláig sem ért. Ruházatuk egy picit talán az átlagon aluli volt, de ma már annak nincs jelentősége.

A férfi köszönés nélkül megszólított, hogy mondani, illetve kérdezni szeretne nekem / tőlem valamit. Első pillanatban az villant át az agyamon, hogy talán hajléktalanok és pénzt akarnak kérni, de aztán elvettem a gondolatot, mert hajléktalanokat még nem láttam kézen fogva járni. Talán utazni szeretnének, és nincs elég pénzük az útiköltségre, vagy tán a Jehova tanúi, és így karácsony előtt megtérésre szólítanak fel? Egyik sem. Mondtam a férfinak, hogy csak mondja, mi a közölnivalója.

Közel öt percig tartott, amíg magyarázkodott, és én még mindig nem tudtam, mit akarnak. Végre rátért a tárgyra, mert, hogy ő nem tudja, miként mondja el, meg hogy most nagy dilemmában van, hajlandó vagyok-e őket meghallgatni, elmondhatja-e nekem, vagy sem.

Mondtam, hogy igen, csak mondja már, mi a problémája, mert nincs kedvem itt az utcán fagyoskodni, bevásárolni indultam.

Nagy nehezen elkezdte:

– Az autóbusszmegálló mellett jöttünk el, és ott megláttam a volt szerelmemet. Már rég nem láttam őt, és ráköszöntem: „Csiriribi!” Erre ő féltékeny lett. Mi erről az ön véleménye?

Azt válaszoltam, hogy ez az ő baja, meg hogy a féltékenység nem éppen a legszebb tulajdonság, nem old meg velem semmit az ember, csak megkeseríti az életét. Túl kell tennie magát rajta. Különbösen is, ha az a régi szerelme volt, az már elmúlt, kár rajta töprengeni.

Mire a férfi:

– Félreértett. Nem a régi szerelmemről van szó, hanem őróla –, és rámutatott a mellette álló hölgyre, akinek állandóan a kezét fogta. – Ó féltékeny.

Erre a nő kezdte el a panaszát:

– Hogyha az előzőnek azt mondta, „Csiriribi”, az talán azt jelenti, hogy még mindig őt szereti, és nem én vagyok neki az egyedüli.

Feltettem neki a kérdést:

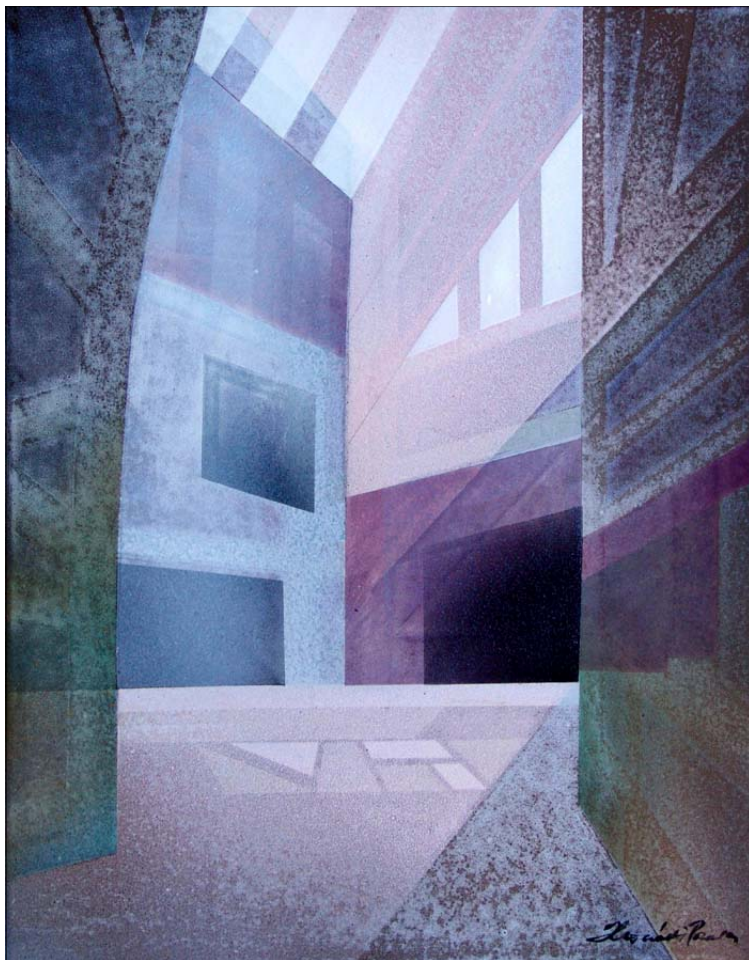
– Kinek a kezét fogja most? Kit próbál vigasztalni, megnyugtítani? Egy ilyen jelentéktelen szóért nem érdemes féltékenykedni. Legközelebb majd ön mondja a volt szerelmének, hogy „Csiriribi”, és vissza lesz adva a kölcsön.

– Nekem nincs régi szerelmem, nekem nincs rajta kívül más – hangzott a válasz.

– Nyugodjon meg, és ilyen apróságért ne háborogjon! Magának majd legközelebb azt fogja mondani, hogy: „Édes kis angyalkám!” Ne rontsa el a kapcsolatukat féltékenykedéssel, nem megy vele semmire, csak önmagát emészti és elrontja azt, ami szép!

A férfi nagyon hálás volt, hogy meghallgattam őket, meg hogy neki adtam igazat. Többször is elismételte, hogy köszönöm, köszönöm...

Aztán továbbmentek.

Hernádi Paula: Aula (tűzzománc)

A magány

A hatvanas-hetvenes években nagyon fellendült a „bevásárlóturizmus”. A munkahelyemről is sokat jártunk ilyen célból Budapestre. A szakszervezet szervezte ezeket az autóbuzsós utakat, csak fel kellett iratkoznunk. Mivel minden második szombatunk szabad volt, hát gyakran kihasználtuk ezeket a lehetőségeket.

Pesten nem volt érdemes csoportosan járkálni, hiszen mindenki más célból jött. Volt, aki pipospaprikát, kávé t hajszott, más meg csizmát vagy egy szép pulóvert. Én is egyedül jártam a boltokat.

Egy alkalommal, miután megvásároltam, amit akartam, s még egy szűk órányi időm is maradt hazaindulásig, leültem egy parkosított terület padjára a Széchenyi téren, kicsit gyönyörködni Budapest szépségében. Több üres pad is volt ott, ennek ellenére mellém ült egy hölgy. Nem szóltunk egymáshoz, hiszen idegenek voltunk, ő is fáradt, gondoltam magamban. Kisvártatva egy harmadik is társult hozzánk, aki azonnal beszélni kezdett, megállás nélkül. Nekem nyomban Arany János Családi kör című verse jutott eszembe: „Megered lassanként s valamint a patak, / Mennél meszebbre foly, annál inkább dagad.”

Elmesélte viszontagságos helyzetét a házmesztertnővel, a rendetlen postással, és élete minden fájdalmát kiöntötte. Az utánam érkező hölgy néha rábólintott, igennel vagy nemmel válaszolt neki. Én azt hittem, hogy ezen a padon szoktak találkozni, és csak véletlenül csöppentem bele a panaszáradat hallgatásába. Tévedtem. Miután az asszony kibeszélte sok bánatát, s valós vagy vélt sérelmeit, felállt, valami köszönésfélét is mondott és elment.

A mellettem ülő hölgy megkérdezte tőlem, hogy kicsoda volt nekem ez az asszony. Mondtam, hogy most láttam őt először. Én is, válaszolta ő. Ekkor derült ki, hogy csak hallgató közönségre volt szüksége az egyedül élő asszonynak. Legalábbis ez derült ki a panaszkodásából. „Nem mondhatom el senkinek, / Elmondom hát mindenkinek” (Karinthy Frigyes) – alapon.

No meg az, hogy egy nagyvárosban még magányosabb a magányos ember, mint falun vagy kisvárosban.

Hernádi Paula:
Konstrukció
ipari formával II.
(tűzzománc)

Orgoványi Krisztián

Kaleidoszkóp

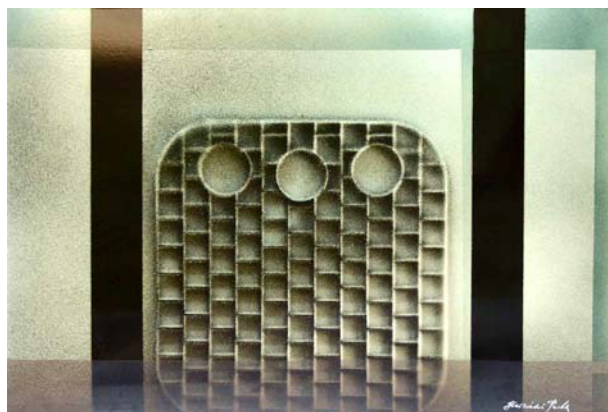
A nyolcadik unicum, a tizedik Sophie Vajon Zsuzsi a neved, vagy Éva, Eszter vagy Szofi
Ködösek a fények, félvad árnyak,
Elbújtál benned de én megtalállak
Ne légy Papírsárkány a bánya mélyén
egy Tombolán nyert kudarcélmény
aki Roppant erejébe bele is roppan
Ikarosz aki a holdba pottyan, na
Szusszanj egyet, dőljünk hátra!

Mire gyűjtsünk? Dohányra, pipára? -
Mikor illat a zene, és lehelet a lélek -
Megérted végre, hogy nincsenek élek
Kaleidoszkópba nyugodtan zuhanj
Fröcsköl a nap, olyan jó ez a zuhany
Csaka- Csak az itt van, nincsen előre, vissza -
Csak ahogy akarod, úgy van megírva.

Kettőnk elől már hiába menekülsz
Hiába könyörögsz, hiába könyörölsz
Érik a végzeted, ha nem érted
Nem ellened teszem, hanem érted,

Na látod mégis libben a lépted
Szeretném látni hogy újra éled
Csak a lelkizés, meg a testizés
És máris mosolyog a testi rés –(kesergés)
Kacsint a papírsárkány a szemed mélyén
Zsibbad a lelked, ez tényleg élmény
A szemed, és a szívem együtt lobban
Ikarosz kócos boglyára huppan

A nyolcadik unicum, a tizedik szofi Vajon Zsuzsi a neved, vagy Éva, Eszter vagy Szofi
Ködösek a fények, félvad árnyak,
Elbújtál benned de én megtalállak
Ne légy Papírsárkány a bánya mélyén
egy Tombolán nyert kudarcélmény
aki Roppant erejébe bele is roppan
Ikarosz aki a holdba pottyan

Az aranykort idéző „Égi-földi Jurta-barlang”

Városunkban, egy csodálatos Duna-kanyari panorámával rendelkező kertben, a költőfejedelem, Babits Mihály villájának szomszédságában, az Aranyhegynek nevezett pilisi magaslatról egy családi ház tekint az esztergomi Várhegy és a Bazilika felé. Mellette szerényen megbújik egy különleges épület. A családi ház lakói – a négygyermekes család – a nagyszülők számára ideális hajlékot kívántak megvalósítani házuk szomszédságában, az évezredek óta igaz ökológiai elveknek megfelelően. A tervek elkészítésére, az építkezés lebonyolítására Mújdricza Ferenc, esztergomi építészet kérték fel.

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne” – írta Tamási Áron, erdélyi író, aki valószínűleg a szó tágabb értelmében gondolt az otthonra, de talán értelmezhetjük ezt a szállóigévé vált mondatot szorosabban is, a közvetlen lakóhelyre, a házra szűkítve. A ház, amit egyelőre építési módjától függetlenül, az embernek menedéket, biztonságot, meleget adó lakhelyként értelmezünk, kultúrtörténeti tényezőként jelent meg a történelemben. Őseink ezeréves építészete a jövő építészetét szolgálhatná. Az ősi kultúrák sokkal közvetlenebb kapcsolatban álltak a természettel, a Nappal, a földdel, az éggel és az évszakok változásával. Erre tett kísérletet az építész, amikor a család igényeit figyelembe véve, a Duna felé lejtő terepen olyan, nagyrészt sziklakertes terasszal fedett földalatti helyiségeket hozott létre, amelyhez egy négy méter átmérőjű, kupolás épületrész kapcsolódik. A tervezésnél ügyeltek arra, hogy az épület ablakai a Bazilika panorámájára nézzenek. A nap folyamán, a fény szabadon beárad a lakás központi helyiségébe, amely a kert felé három oldalon is nyitott.

Mújdricza Ferenc: Látványterv a hegyek felé

A megvalósult épület (Szabó László fényképfelvétele)

A kupola csúcsánál, a Pantheon mintájára, nyílást hagytak, amely fényt enged a belső térbe. A tervek szerint a felülvilágítót a zodiákus színeknek megfelelően színes üveg díszíti majd. A történelem során a csillagászat és az égi jelenségek megfigyelése fontos szerepet játszhattak a közösség műveltségében. A legtökéletesebb geometriai térformát, a gömböt, a 21. századi kortárs építészet is alkalmazza. A gömbformába foglalt centrális tér a lakás lelke, amely nyugalmat sugároz. A gömbforma építészeti szempontból igen izgalmas dolog. Egyrészt a tökéletesség ígéretével kecsegtet, másfelől a fizikai törvények legyőzésére sarkall. Ősi, közösségi tér kialakítására nyújt lehetőséget a kör alaprajz. A helyi éghajlathoz alkalmazkodva, a mongol jurta a Góbi-sivatagban honos homokviharokhoz idomult. Az égiekkel szoros kapcsolatot tartó prehisztorikus kultúrákban fontosnak tartották az égi jelenségek megfigyelését. A körtemplomok is szoros kapcsolatban álltak az égbolt megfigyelésével, ezek a csillagrendszerek visszatükrözték. Feltétlenül meg kell említenünk a magyar körtemplomokat (rotundák), amelyek szintén a jurta kör alakját idézik. Történelmi és építészeti értékük igen jelentős, széles körben elterjedtek Közép-Európában. Nagy számban épültek ilyen templomok a 9–11. században hazánkban is. Ezek szakrális gyökereivel szándékos a kapcsolattartás, hiszen mint a legősibb háztemplomainkban e lakótér főtengelyében itt is felállításra került az utolsó vacsora színhelyét megtestesítő „asztal-oltár”.

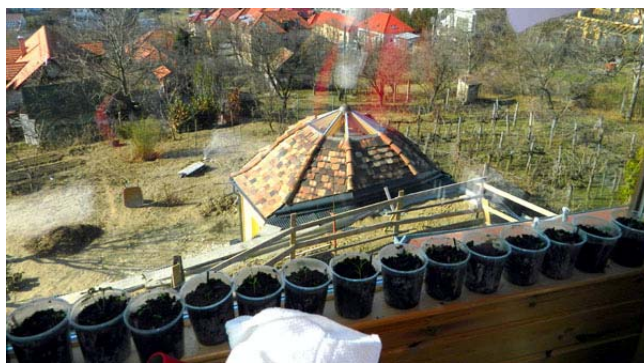
A korábban megvalósított felső lakóház előtt, a Duna felé lejtő terepen, sziklakertes terasz található. Kézenfekvő volt, hogy az építendő ház egy részét a földbe

Kupolaváz bentről (Mújdricza Ferenc fényképfelvétele)

bújtassák. Gondoljunk a barlanglakásokra, amelyek nem a természet hozott létre, hanem az ember vájta ki a hegyoldalból. Ebben az esetben ökológiai és takarékosági szempontok vezették a tervezőt. Az épületet körülvevő föld egyszerre tartálya és védelmezője a növényeknek, természetes hang- és hőszigetelő képességgel rendelkezik. A lakás fenntartása alacsony költségekkel jár. Az idős nagyszülők számára minden évszakban közel egyenletes hőmérsékletű teret biztosít: nyáron kellemesen hűvös, a téli hidegebb éjszakák során pedig a föld melegét is felhasználja, így takarékos. Ebben a lakrészben a hálószobát helyezték el. A már meglévő lakóépület tornáca és az új Jurta-barlang sziklakertje a család és vendégei számára egy árnyas, kiülő helyet biztosító szőlő- és rózsalugassal fog kiteljesedni, így kertészeti eszközökkel is szerves egységbe foglalja a létesítményeket.

Az építész 2016 őszén a XIX. Újszegedi Bioépítészeti Napok konferenciáján és kiállításán nagy sikerrel mutatta be a terveket első alkalommal – még a ház építése közben. Ezt követően 2017 januárjában a Magyar Építőművészek Szövetsége Kós Károly termében megrendezett „Gyakorlati utópiák” című tárlaton és építész konferencián került bemutatásra szakmai közönség előtt, ez az archaikus formai elemeket hordozó családi ház. A Balassa Bálint Társaság elnökének, dr. Prokopp Mária művészettörténész professzornak a meghívására, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem esztergomi dísztermében tartott Bálint-napi ünnepség részeként a helybeliek is megismerkedhettek a tervekkel. A tervezésben és megépítésben közreműködtek: Tóth Ervin statikus, Hertelendy Zsolt épületgépész, Olasz Attila elektromos tervező. Kivitelező mesterek: Romanek Ferenc kőműves, Esperger Ferenc ács, Kovács Zsolt villanyszerelő, Bedő Norbert bádogos, Csányi Tamás gépész. Segítő-kész munkájuk nélkül nem jöhetett volna létre ez az égi-földi hajlék.

A kupola felülről (Szabó László fényképfelvétele)

Az ókori irodalomban számtalanszor felidéztek és újraírták az emberiség boldog, gondtalan korszakának, az aranykornak a mítoszát. Az építész felelőssége, hogy a legkisebb családi háztól kezdve, minden munkájában egészséges, a környezetbe harmonikusan illeszkedő épületet alkosson. Ezeket olyan étellel kell megtölteni, ami az összetartást, az összetartozást erősíti, és ha lehet, ebben a sokszor beteges világban gyógyító erőt sugároz az emberek felé. Ha ezeket az elveket tarjuk szem előtt – ahogy tette Mújdricza Ferenc is – közelebb kerülhetünk egy újabb aranykorhoz. Első fővárosunk dicső múltjának megfelelően az aranykort idéző alkotásokkal szabad csak gazdagítanunk Esztergomot.

A felső rész (Szabó László fényképfelvétele)

Gyehenna

Kérded, hogy miért, tudod, így jó nekem
Isten előtt a térdem kitérdelem
A mennybéli hivatal mélyén a kérelem
A lelkem felvételét kérlelem

Én nem hittem, hogy megérem a napot,
Hogy a sorsbibliámból kitépem a lapot,
Amin harcolok, küzdök a kettőnk üdvéért...
Te meg eladsz kilóra harminc kuponért

Az emberélet útjának felén a mennyben kútba
estem
Zuhanás közben hátranéztem, a félelmemet les-
tem
Már semmi kétség. Kérlek, segíts, ég
Mert nem látom már, honnan jöttem, pedig lent
sem vagyok még

Fülembe suttogó ördögök zsonganak
Rágyújtok velük, ha annyira akarnak
Kínálják, írhatom újra a sorsomat
Lucifer pribékje hazáig fojtogat

Tudom, a legrövidebb az egyenes út
És aki lassan jár, az mindig tovább jut
S hogy járt utat elhagyni, azt nem szabad
Én mégis elhittem minden átkozott szavad

Füstben fülledő angyalok tartanak
A testem feladta, de lelkemben pirkadat
Tisztítóútz a szikrányi gondolat
A könnyeden jött a könnyed fordulat

Tudod, a sírásod a sírásóm, ha kell hát ezt is
kiállom
Tudod, a sírásod a sírásóm, ha kell, hát ezt is
kiállom
Tudod, a sírásod a sírásóm, a néma kútba
kiáltom
Bármit tehetsz, én imádom. Feszítsd keresztre a
gitárom!

Az emberélet útjának felén a mennyben kútba
estem
Zuhanás közben hátranéztem, a félelmemet
lestem
Már semmi kétség. Kérlek, segíts, ég
Mert nem látom már, honnan jöttem, pedig lent
sem vagyok még

Eseménynaptár

Duna Múzeum Európai Közép Galériája: Barcsai Tibor festő- és grafikusművész emlékkiállítás, 2017. 11. 02–08. Megnyitó: 2017. november 2. (csütörtök) 17.00. Megtekinthető a múzeum nyitvatartási idejében: 2500 Esztergom, Kölcsey utca 2. Tel.: +36 33 500 250, Fax: +36 33 500 251, www.dunamuzeum.hu

Párkányi Városi Múzeum (943 01 Párkány, Vámház köz 2. Tel.: 00-421-36-752 4002), 2017. november 9. (csütörtök) 17.00, Párkányi Városi Művelődési Központ, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület: az *Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális Folyóirat 2017/2* számának bemutatójára szerzők és szerkesztők részvételével. Kiemelt szerző: Hernádi Paula grafikus- és zománcművész. Házigazdák: Juhász Gyula múzeumvezető és Filemon Béla főszerkesztő. Közreműködők: Nagy Tímea és Wernke Bernát.

Tatabánya, Népház (2800 Tatabánya, Népház u. 5.), 2017. november 16. (csütörtök) 17.00, József Attila Megyei és Városi Könyvtár Népház Úti Fiókkönyvtára, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület: *Virt László Magyar nevelés, népi gondolat. Adalék a huszadik századi magyar szellemtörténet egy fejezetéhez* című kötetének bemutatójára. A szerző a helyszínen dedikál.

Bánffy Központ (9220 Lendva, Fő u. 32., Szlovénia), 2017. november 22. (szerda) 18.00, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület: *Zágorec-Csuka Judit A szív akkumulátora* című novelláskötetének bemutatója. A szerző a helyszínen dedikál.

Halászy Károly Művelődési Ház és Könyvtár (2351 Alsónémedi, Dózsa György tér 2. Tel.: 00-36-29- 337 198, www.alsonemedi.hu) 2017. december 2. (szombat) 16.00, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület: Kovács Géza sepsiszentgyörgyi szobrászművész kisplasztikai kiállítás. Megnyitja dr. Sztrákos Eszter művészettörténész. Közreműködnek a Fantázia Művészeti Iskola tanulói. Megtekinthető 2018. január 5-ig, hétfő kivételével 10–17.00.

(Összeállította Ruda Gábor)

Konyhakalendárium

Táborozási mentőötletek

Amikor a tanár asszony nyári gyermektábori munkát vállal, másfajta és különféle nevelési helyzetben lelheti magát, mint amilyen a munkahelyén vagy a családjában sohasem fordul elő. Összetett gondolkodású és némileg furfangos egyéniséggé kell válnia. Valóságos „táborszernagy” lesz belőle, aki a felmerülő, de valójában nem túl nagy konyhagondokat katonásan megoldja. Így tettem magam is egyesületünk művészeti gyermektáboraihoz csaknem egy évtizeden át. Mindannyian, a gyermekek és a felnőttek is, szeretettel és örömmel vártuk a minden évi nyári találkozást a pilisszentléleki romantikus és jó levegőjű hegyoldalban. Előfordult, hogy a fogadó napi estebédre valamit és nagyon gyorsan kellett bográcsban főzni, mert a táplálóvállalatunk csak második naptól hordta ki az ebédünket. Két nyérrő ételt mutatok most be röviden.

Egyikük az **alföldi gulyásleves**, amelybe vékonyra karikázott petrezselyemgyökeret, sárgarépat és krumplit főzünk bele. Csipetke helyett pedig nagy szemű házi tarhonyával sűrítjük. A másik kedvenc a **„nyám-nyám kaja”** volt: édesanyám **zöldségekkel párolt szaftos pescenyéje**. Családi körülmények között így készül: A kissé kivert disznó- vagy marhahús szeleteket sózzuk, fehérborsozzuk és 3-4 zöldpaprika, 2 nagy fej hagyma, 1 kis fej fokhagyma tisztított gerezdjeivel, kevés zsiradék, lassan, szépen, fedő alatt puhává pároljuk. Közben vizet adogatunk hozzá. Szaftja hidegen, kenyérré kenve ízletesen krémes. A gyermekek nagyon szerették. A második napon ebédeltetőnk mentségére szólva jött a heti étrend is, és vele a választás lehetősége. Ki mit eszik, mit nem eszik meg? Ízesítőket: ecetet, cukrot, sót, borsot, fokhagymát előrelátásból készen tartottunk a tálalási munkálatokhoz. Ha friss **zöld salátaféle** hiányzott az ebédhez, az is előre elkészülhetett a következő módon. Zöldségféléből az kell hozzá, ami a lecsóhoz: kb. egyenlő mennyiségű, hámozott paradicsom, sárga és pirosas színű zöldpaprika, fehér húsú vöröshagyma. Az óvodás-kisiskolás gyermekszájakhoz méretezve, kisujjkörömnyi darabokra kockázzuk és óvatosan összekeverjük. 1 dl hideg vizet öntünk rá, sózzuk, cukrozzuk és lefedve pár órára hűtőbe rakjuk. Csak akkor ecetezzük, amikor levet eresztett. Ezután szobahőmérsékleten tartjuk

és jóváhagyjuk az ízét. Szűrőkanállal kiszedve kis tálkákban tálaljuk. Megjegyzem, a szülők alig hittek el, hogy gyermekeik ezt a salátát megezték. Mert manapság a valamikori nyafogást és válogatást felturbóztatva létezik az ún. jóléti éhezés. Ekkor a gyermekek csakis a nagy rántott húsán, a fagyasztott krumplin és a kilószám vásárolt Túró Rudin nőnek fel. Az etetési küzdelmek sajátos esete volt a táborban a szándékos gyümölcs nem evés. Csak úgy szilvát enni? Azt nem! Megint igazi nagymamás cselet kellett bevetni, hogy a finom, érett vörös szilva végre elfogyjon. A gyümölcsöt délután kimagoztam, feldaraboltam és este a mesemondás idején kevés cukorral feltettem főzni. Forrt, rotyogott a dédmamáink korából örökölt **szilvaröszt**. Az illatfelhők szerteszálltak a fazékból. A hálóterem népe felugrott: – Mi fő? És mikor lehet enni belőle? – Most aludjatok, holnap reggelire vár benneteket a **mutymurutty lekvár** – mondtam. A következő nyári találkozáskor pedig már maguk kérték az ízletes finomságot.

Étvágygerjesztő meglepetés volt, ha a táborlakók finom sült kifli és kenyérrillatra ébredtek. A másnapos kiflit és egy ép, egész kenyeret ropogóssá tehetünk, ha vizes kézzel megsimogatjuk és pár percre a felfűtött sütőbe tesszük. Vigyázzunk, mert könnyen megég. A szép, színes, díszítő terítés is vonzóvá teheti az étkezést, növeli az étvágyat. A paradicsomrözsát, paprikacsillagot, lila hagymakarikát érdekesebb harapni, mint az unalmas, nagy darab, formátlan zöldségeket.

A tábori együttlét záró fénypontja az alkotói kiállítás, a szülők látogatása és a nagy, együttes szalonnasütés. Ám kész tragédia, ha ilyenkor szürke, esős időszak köszönt ránk. Mert a hegyekben nem esik az eső, hanem szakad! De sebjaj! A nyersanyagok készen álltak. Adódott is megoldás. Amikor tüzet még lehetett rakni, de szalonnát sütögetni nem, fóliába tekert, hajába sült, nagy szemű krumplikat tálaltunk. Nagy adag, **hideg sajtkrémet** készítettem hozzá. Fogazott, nagyon vékony és pici szalonnaszeleteket sütöttem a tűzhelyen. Nagy tálba öntöttem 2 nagy pohár tejfölt, 2-3 kis pohár natúr joghurtot. Beletettem 20-20 dkg apróra reszelt, kétféle ízű sajtot, 1 tubus krémsajtot, sót, pici borsot és 4 evőkanál szalonnaszírt. Alaposan összekevertem. A sült szalonnát is feltálaltuk, és a friss, darabolt zöldségeket is tálon kínáltuk. Végül is jól sikerült megoldásnak voltunk tanúi. Búcsúzóul pedig itt a reklám: 10 nyáron át mindennapi jóízű gyerekítóka volt az óriási mennyiségben főzött, ásványi anyagokban dús, piros Rooibos gyümölcstea Afrikából. További jó táborozást és jó étvágyat kívánunk!

A 2017/2 szám szerzői

A. Bak Péter festőművész, művészeti író, Lábatlan
Ambrus Margit háztartásbeli (Sepsiszentgyörgy,
1918 – †Esztergom, 2015)
Bárdos István, dr., művelődéstörténész, Esztergom
Bencze Cs. Attila levéltáros, újságíró, volt
főszerkesztő, Székelyföld–Esztergom
Czirok Ferenc képzőművész, író, Zell am See (A)
Csiba Zsolt pszichológus, író, Piliscsaba
Feledy Balázs, dr., művészeti író, Budapest
Filemon Béla főszerkesztő, Esztergom
Hernádi Paula grafikus- és zománcművész,
Piliscsaba
Horváth Gáborné, dr., szerkesztő, Esztergom
Horváth Gergely, a Szép Kapu Irodalmi Színpad
tagja, Esztergom
Horváth Ödön költő, műfordító, Kismaros
Kovács Lajos író, helytörténész, Dorog
Matúš Mészáros szerkesztő, Pozsony (Szlovákia)
Mezey László Miklós író, kritikus,
irodalomtörténész, szerkesztő, Budapest
Mújdricza Ferenc építésztechnikus, Esztergom
Orgoványi Anikó festőművész, költő, Pomáz–
Szentendre
Orgoványi Krisztián, dalszövegíró, Szentendre
Ruda Gábor oktatáskutató, Pilisvörösvár
Szabó László fotóművész, Esztergom
Szabó Lászlóné pedagógus, Esztergom
Szulényi Mária Valéria író, Párkány (Szlovákia)
Vércse Miklós író, műfordító, Párkány (Szlovákia)
Virt László író, hittanár, szociális munkás,
szociológus, Lázi
Wernke Bernát költő, Esztergom

Támogatók

A 2017. évi online lapszámok
a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával
valósultak meg www.nka.hu
Spori Print Vincze Kft. és magánszemélyek

Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális
Folyóirat; www.evid.hu
Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8.
E-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu, www.evid.hu
Felelős kiadó: Ruda Gábor
Főszerkesztő: Filemon Béla
Szerkesztők: Horváth Gáborné, Németh Gabriella,
Szűcs Katalin, Tátyi Tibor
Korrektúra, szöveggondozás: Tátyi Tibor

A címlapon és a 30–31. oldalon Hernádi Paula
Égbeszürkáló című tűzzománca, ill. a Hajlék
című elektrográfiája látható

Grafikai tervezés és borítóterv: Németh Csongor
Nyomdai előkészítés: ANGRÁF Bt., Budapest
Nyomdai munkák: Spori Print Vincze Kft.,
Esztergom
Megjelenési gyakoriság: negyedévente
Példányszám: 100
Példányonkénti ár: 450 Ft (1,50 €)
Éves előfizetési díj: 1600 Ft (5,20 €)
HU ISSN 0864-7054 (nyomtatott)
HU ISSN 2416-1675 (online, PDF)

Hernádi Paula: Tűztér (tűzzománc)

ESZTERGOM és VIDÉKE
Szerda, 1886. január 6-án
2. szám
Városi és megyei érdekeltek közlönye.

ESZTERGOM és VIDÉKE
1887
JANUÁR
KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÓ

ESZTERGOM és VIDÉKE
MAYANKERTÉDEK ÉVFOLYAM I. SZÁM
Szerda, 1981. JANUÁR 10. I.
Keresztény politikai és társadalmi lap.

ESZTERGOM és VIDÉKE
1987
JANUÁR
KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÓ

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988
NOVEMBER

ESZTERGOM és VIDÉKE
1989
Január
1. szám

ESZTERGOM és VIDÉKE
1989
Január
1. szám

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988
NOVEMBER

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988.
Karácsony havában

ESZTERGOM és VIDÉKE
1989
Január
1. szám

ESZTERGOM és VIDÉKE
TÁRSADALOM • POLITIKA • MŰVELŐDÉS • HELYSIMERT • IDEGENFORGALOM
1991. JANUÁR 25. • 3. SZÁM • ÁRA: 19,50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
AUGUSZTUSI ÜNNEPÜNK FÉNYEI
A Vele, Uram rockoperáról és a Szent István Napok rendezvényéről – a 4-5. oldalon!

ESZTERGOM és VIDÉKE
2000. június 15. – 24. sz. • POLGÁRI HETILAP • Ára: 50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
2000. február – 2001. január
EZREDZVÁLTÓ KÜLÖNLIKADÁS
Ára: 150 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A Szent Korona Esztergomban

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
OROKNAPTÁR
HABORÚK ÉS BÉKÉK KÖZÖTT
1883 – 1983

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jeltépe és szolgálya!

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jeltépe és szolgálya!

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jeltépe és szolgálya!

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jeltépe és szolgálya!

ESZTERGOM és Vidéke
Városi tulajdonba került a Fürdő Szálló épülete

ESZTERGOM és Vidéke
Uj szaki, mégis lemondó

ESZTERGOM és Vidéke
Suzukiban már gyártják a Swift

ESZTERGOM és Vidéke
Mediterrán vendégfogadó épül a Primás-szigeten

ESZTERGOM és Vidéke
Szent István szülővárosa a nemzeti egység bölcsője, jeltépe és szolgálya!

ESZTERGOM és Vidéke
Felhívás